

Mediji i kriminalitet u Hrvatskoj

Juričić, Tea

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Education and Rehabilitation Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:158:938053>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-10**

Repository / Repozitorij:

[Faculty of Education and Rehabilitation Sciences - Digital Repository](#)

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad
**Mediji i kriminalitet u Hrvatskoj: pregled aktualnih spoznaja o
medijskom praćenju kriminaliteta**

Studentica:
Tea Juričić

Zagreb, rujan 2020.

Sveučilište u Zagrebu
Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet

Diplomski rad
**Mediji i kriminalitet u Hrvatskoj: pregled aktualnih spoznaja o
medijskom praćenju kriminaliteta**

Studentica:
Tea Juričić

Mentorica:
Prof.dr.sc. Irma Kovčo Vukadin

Zagreb, rujan 2020.

Izjava o autorstvu rada

Potvrđujem da sam osobno napisala rad *Mediji i kriminalitet u Hrvatskoj: pregled aktualnih spoznaja o medijskom praćenju kriminaliteta* i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima jasno su označeni kao takvi te su adekvatno navedeni u popisu literature.

Tea Juričić

Zagreb, rujan 2020.

Sažetak

Mediji i kriminalitet u Hrvatskoj: pregled aktualnih spoznaja o medijskom praćenju kriminaliteta

Studentica: Tea Juričić

Mentorica: Prof.dr.sc. Irma Kovčo Vukadin

Program/modul: Socijalna pedagogija / Odrasli

Kako su u današnje vrijeme mediji dio naše svakodnevice i često osnovni izvor informacija velikom broju ljudi, jasno je da je odnos medija i društva višeslojan i veoma složen pa se može reći kako odnos medija i društva značajno određuje i odnose u društvu (Malović, 2007). Važnost uloge medija očituje se u tome što „mediji čine najznačajniji element u definiranju realnosti za većinu ljudi“ i imaju „centralnu poziciju u distribuiranju znanja i onoga što ljudi vide kao kriminalitet“ (Surette, 2007:33).

U ovom radu prikazane su, pregledom domaće i strane literature, aktualne teorijske i empirijske spoznaje na temu važnosti medija u prikazivanju kriminaliteta te rezultati provedenog sustavnog pregleda istraživanja objavljenih na ovu temu u Hrvatskoj u razdoblju od 2000. do 2019. godine. Pretraživanjem hrvatskih baza podataka (Hrvatska znanstvena bibliografija (bib.irb.hr), Portal hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa (hrcak.srce.hr), Google Scholar i internetska tražilica Google) prema određenim ključnim riječima, provedenim u lipnju 2020.godine, pronađena su do sada provedena istraživanja na temu prikazivanja kriminaliteta u medijima u Republici Hrvatskoj, s ciljem stjecanja uvida u značajke medijskog praćenja kriminaliteta u Hrvatskoj. Prema saznanjima autorice, ovakav sustavan pregled hrvatskih istraživanja još nije proveden. Obuhvaćeno je 15 studija i identificiran je okvir istraživanja ove tematike, odnosno dva glavna pristupa – istraživanja medijskog sadržaja o kriminalitetu i određenim pojavnim oblicima kriminaliteta (n=7) te istraživanja medijskog sadržaja o konkretnim slučajevima i akterima te pitanjima vezanim uz medijsko praćenje kriminaliteta (n=8). Kao dominantni fokus istraživanja ističe se analiza medijskog prikaza nasilnih kaznenih djela i pitanje etičnosti u izvještavanju. Većina istraživanja koristi kvantitativnu ili kombinaciju kvantitativne i kvalitativne analize (n=13) te se podaci uspoređuju sa službenim statistikama ili rezultatima drugih istraživanja. Kao jedinice analize sve studije analiziraju članke novinskog tiska ili internetskih portala, a pojedina i sadržaj komentara na vijesti. Ključni nalazi istraživanja ukazuju da su medijski prikazi kriminaliteta u Hrvatskoj u suprotnosti sa službenim statističkim podacima, da mediji ovoj tematici pristupaju površno, da su skloni senzacionalizmu te da i dalje u određenoj mjeri krše etička načela. Uz sintezu najvažnijih spoznaja, dane su i preporuke za daljnja istraživanja i praksu.

Ključne riječi: mediji i kriminalitet, sustavni pregled, Hrvatska, medijsko praćenje kriminaliteta

Abstract

Media and Crime in Croatia: an overview of current knowledge about media coverage of crime

Student: Tea Juričić

Mentor: Irma Kovčo Vukadin, PhD, Professor

Program/modul: Social pedagogy / Adults

The media is a part of our everyday life and is often the main source of information for a large number of people. Because of this, it is clear that the relationship between the media and society is multi-layered and very complex, so it can be said that the relationship between media and society significantly determines relations in society (Malović, 2007). The importance of the role of the media is evident in the fact that the „media comprise the most important element in defining reality for most people“ and have „a central position in distributing knowledge and what people see as crime“ (Surette, 2007:33).

This paper presents, through a review of domestic and foreign literature, current theoretical and empirical knowledge on the importance of the media in presenting crime and the results of a systematic review of research published on this topic in Croatia in the period from 2000 to 2019. Searching Croatian databases (Croatian scientific bibliography (bib.irb.hr), Portal of Croatian scientific and professional journals (hrcak.srce.hr), Google Scholar and the Internet search engine Google) according to certain keywords, conducted in June 2020, found research conducted so far on the topic of media coverage of crime in the Republic of Croatia, with the aim of gaining insight into the features of media coverage of crime in Croatia. According to the author of this paper, such a systematic review of Croatian research has not yet been conducted. The systematic review included 15 studies and the framework of research on this topic has been identified, that is, two main approaches – research of media content on crime and certain forms of crime (n = 7) and research of media content on specific cases and actors and issues related to media coverage of crime (n = 8). Emphasized as the dominant focus of research is the analysis of the presentation of violent crime in the media and the issue of ethics in reporting. Most research use quantitative or a combination of quantitative and qualitative analysis (n=13) and the data are compared with official statistics or the results of other studies. As units of analysis, all studies analyze articles in the newspapers or on Internet portals, and some also analyze the content of comments on news. The key findings of the research indicate that media coverage of crime in Croatia is contrary to official statistics, that the media has a superficial approach to this topic, is inclined to sensationalism and to some extent still violates ethical principles. With the synthesis of the most important insights, given are also recommendations for further research and practice.

Keywords: media and crime, systematic review, Croatia, media coverage of crime

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Definiranje i uloga medija.....	3
3. Mediji i kriminalitet	6
3.1. Definiranje kriminaliteta.....	7
3.2. Medijsko prikazivanje kriminaliteta	8
3.2.1. Izbor i vrijednosti vijesti.....	12
3.2.2. Utjecaj medijskog sadržaja na ponašanje	16
3.2.3. Etičnost u medijskom prikazivanju kriminaliteta.....	18
3.2.4. Istraživanja medijskog prikazivanja kriminaliteta.....	21
4. Sustavni pregled istraživanja medijskog praćenja kriminaliteta u Republici Hrvatskoj	25
4.1. Ciljevi i metoda.....	27
4.2. Rezultati i rasprava	28
4.2.1. Broj objavljenih studija i opis uključenih studija	28
4.2.2. Okvir istraživanja.....	33
4.2.3. Dominantni fokus i ključne studije.....	40
4.2.4. Metodološki pristupi i uzorkovanje.....	41
4.2.5. Ključni nalazi i spoznaje.....	43
5. Zaključak.....	58
6. Literatura.....	63

1. Uvod

Mediji su izuzetno moćni i mogu utjecati na društvo i na pojedinca te se često zbog svoje društvene snage nazivaju i sedmom silom (Malović, 2007), a medijske su industrije u središtu naše svakodnevnice i zapravo nijedna industrija ne utječe tako snažno na našu svakodnevicu kao ona medijska (Maletić, 2014). Mediji imaju svoju ulogu i moć u društvu oduvijek, a i u današnje vrijeme masovnih medija svatko je na neki način u doticaju s njima te stoga mediji predstavljaju bitan čimbenik putem kojeg ljudi stvaraju sliku o svijetu.

Odnos medija i kriminaliteta je bio i dalje jest jako složen – mediji imaju značajan utjecaj na znanje javnosti i percepciju društva o problemu kriminaliteta u državi (Marsh, 1991; prema Collins, Farrell, McKee, Martin i Monk-Turner, 2011) te su brojna istraživanja utvrdila da je upravo kriminalitet jedna od najčešće prezentiranih tema u medijima, a priče o kriminalitetu su zanimljive medijskim kućama jer su u ekonomskom smislu isplativije za izradu i izvještavanje (Chermak i Chapman, 2007; prema Collins i sur., 2011).

Budući da su postali najutjecajni posrednici u stvaranju javnog mnijenja, interesa i vrijednosti, velika je njihova društvena uloga, ali i odgovornost (Pišonić Babić, 2017) jer se stvarnost pojedinca u velikoj mjeri zapravo socijalno gradi putem medija koji omogućavaju da se dominantne vrijednosti u društvu artikuliraju u javnost. Mediji putem vijesti ostavljaju prostor moćnim socijalnim institucijama da šire informacije javnosti (Pollak i Kubrin, 2007).

Upravo zato što se kriminalitet u svojim različitim pojavnim oblicima smatra fenomenom koji destruktivno utječe na socijalnu sredinu (Singer i sur., 2009) te osim na kolektivnoj, utječe negativno i na individualnoj razini, značajna je uloga medija. Način na koji mediji prikazuju kriminalitet ili pojedine događaje ima snažan utjecaj na razumijevanje kriminaliteta kao društvenog problema kod ljudi pa je stoga ključno istražiti medijsko prikazivanje kriminaliteta (Borovec, 2012b). Rezultati istraživanja Reutersovog instituta za novinarstvo objavljenom 2017. godine (*Reuters Institute Digital News Report*) govore da je 40% građana u Hrvatskoj izjavilo da ima povjerenje u medije koje koriste, a samo 15% misli da su mediji slobodni od političkog utjecaja (Peruško, 2017; prema Brezinščak, 2017).

Budući da su mediji važan čimbenik u stvaranju slike realnosti kod svakog pojedinca, a kriminalitet je jedan od aspekata koji mediji prikazuju, onda sigurno isto tako utječu kod ljudi i na stvaranje slike o kriminalitetu. Mediji su ti koji s punim pravom trebaju izvještavati o ovoj problematici, samo se postavlja pitanje što prikazuju i kako, na koji način pristupaju kriminalitetu.

Također, možemo reći kako značaj medija još više dobiva na važnosti zbog činjenice da vrlo malo ljudi zapravo ima direktan kontakt i iskustvo s kriminalitetom i kaznenopravnim sustavom na temelju kojeg bi onda moglo stvoriti sliku o ovom fenomenu. U kontekstu Republike Hrvatske, kako navodi Borovec (2012b), na godišnjoj razini tek 1,8% građana ima neposredno iskustvo s kriminalom, bilo kao počinitelj ili žrtva kaznenog djela.

Kako bismo dobili odgovore na pitanja kako mediji prikazuju kriminalitet i na koji način javnost percipira kriminalitet, važno je sagledati nalaze istraživanja medijskog sadržaja o kriminalitetu pa je svrha ovog diplomskog rada steći uvid u značajke medijskog praćenja kriminaliteta, a to će se postići upravo sustavnim prikazom dosadašnjih istraživanja o načinu izvještavanja o kriminalitetu u Republici Hrvatskoj u zadnjih dvadesetak godina. U radu se daje prikaz dosadašnjih teorijskih i empirijskih spoznaja iz područja medijskog praćenja kriminaliteta te rezultata provedenog sustavnog pregleda istraživanja objavljenih na ovu temu u Hrvatskoj u razdoblju od 2000. do 2019. godine.

2. Definiranje i uloga medija

Znanost o medijima je društvena znanost koja se bavi procesom komunikacije u javnosti, odnosno ponajprije neizravnoj javnoj komunikaciji koju posreduju masovni mediji te zapravo proučava ljudsko djelovanje i društvenu stvarnost kao rezultat tog djelovanja (Kunczik i Zipfel, 2006). Nadalje, Maletzke (1963; prema Kunczik i Zipfel, 2006:24) definira pojam „*masovne komunikacije*“ kao „oblik komunikacije koji se posreduje istodobno mnoštvu ljudi, širokoj publici, putem javnih izjava, tehničkim sredstvima (medijima), na indirektan i jednostran način“. Masovnim medijima se zapravo smatraju mediji široke potrošnje i širokog dosega publike i dijelimo ih prema vrsti (knjiga, tisak, film, televizija, radio, nosači zvuka i slike), prema dosegu (međunarodni, nacionalni, lokalni) i prema obliku vlasništva (privatni, javni, državni i mediji trećeg sektora) (Peruško, 2011; prema Kovač, 2016). Medije možemo podijeliti i na tradicionalne (tiskani mediji, radio i televizija) i nove (internet, tj. svi sadržaji do kojih se može doći putem novih informacijskih i komunikacijskih tehnologija). Također, mogu se podijeliti na vizualne (tisak), auditivne (radio) i audiovizualne (televizija i internet) (Ciboci, Kanižaj, Labaš i Osmančević, 2018). Kada komunikator koristi masovne medije u svrhu komunikacije s vrlo brojnom publikom, govorimo o masovnoj komunikaciji (Malović, 2014).

U Republici Hrvatskoj, prema Zakonu o medijima (2013): „*Mediji su: novine i drugi tisak, radijski i televizijski programi, programi novinskih agencija, elektroničke publikacije, teletekst i ostali oblici dnevnog ili periodičnog objavljivanja urednički oblikovanih programskih sadržaja prijenosom zapisa, glasa, zvuka ili slike*“ (članak 2. Zakona o medijima). Zakon o elektroničkim medijima (2013) definira elektroničke medije kao: „*audiovizualne programe, radijske programe i elektroničke publikacije*“ te se elektroničkim publikacijama smatraju „*urednički oblikovani programski sadržaji koji se objavljuju dnevno ili periodično putem interneta od strane pružatelja elektroničkih publikacija u svrhu javnog informiranja i obrazovanja*“ (članak 2. Zakona o elektroničkim medijima).

Model procesa masovne komunikacije Rileyja i Riley (1959; prema Kunczik i Zipfel, 2006) ističe aktere, odnosno pošiljatelja i primatelja poruka kao sastavne dijelove veće socijalne strukture koja utječe na same aktere u smislu primjerice selekcije vijesti i izvještavanja, odluke o izboru pošiljatelja (komunikatora) te percepcije i reakcije na medijske sadržaje primatelja. Maletzke (1963; prema Kunczik i Zipfel, 2006) u svom modelu još nadodaje i da su i sami akteri izloženi raznim utjecajima kao posljedica primjerice njihovih socijalnih odnosa, čimbenika osobnosti, slike o sebi, odnosa, strukture i uvjeta unutar institucije u kojoj djeluje (kod komunikatora) ili slike o sebi kao članu publike (kod primatelja). Na masovne medije

možemo gledati kao institucije koje zadovoljavaju potrebu društva za javnom komunikacijom i trebali bi biti u funkciji izvještavanja javnosti koristeći potpune, istinite i provjerene informacije te im je kod prezentiranja informacije objektivnost imperativ. No, subjektivnost ne može biti u potpunosti potisnuta ni kod samog autora informacije, a ni kod primatelja (Dropuljić-Jujnović, 2012). Iako objektivnost predstavlja najviši zadatak i dostignuće novinarskog posla, treba biti svjestan da je u tom pogledu nemoguće postići savršenstvo jer svaki novinar o nekom događaju izvještava na svoj način, a različite interpretacije istog događaja nikako ne mogu biti objektivne (Labaš i Grmuša, 2011). Iako, naravno, ovako shvaćena i razumljiva subjektivnost ne može postati isprika za moguće manipulacije (Dropuljić-Jujnović, 2012). Upravo zato što novinari pišu za „druge“, odgovorni su i za stvaranje slike o „drugome“. Osim objektivnosti kao ključne karakteristike novinarske kvalitete, ni koncept istine i odgovornosti komunikatora prema korisniku ne bi trebao ostati na deklarativnoj razini, već i zaživjeti u praksi (Labaš i Grmuša, 2011).

Novost u konzumiranju masovnih medija je internet koji unosi nova shvaćanja medija i odražava se na utjecaj medija, budući da kao medij svih medija najviše omogućava osobi izbor medijskih sadržaja. Drugim riječima, mediji 21. stoljeća su usmjereni ka novom području – virtualnoj stvarnosti – koja postaje nešto svakodnevno prisutno u domovima i doživljava se kao stvarni događaj. Riječ je o svjetskoj pojavi i izuzetno je utjecajna na stvaranje javnog mnijenja (Malović, 2007). Nova tehnologija mijenja i oblikuje novinarstvo. Društvene mreže, kao što je primjerice *Facebook*, zbog svojeg broja korisnika imaju veći doseg od tradicionalnih medija (Babić, 2017) koji se, kako bi osigurali da njihov sadržaj dođe do publike, moraju prilagoditi društvenim praksama na *Facebooku* (Bell, 2015; prema Babić, 2017). Također, danas sve više dolazi do konvergencije medija, odnosno spajanja tradicionalnih (tiska, radija, televizije) s novim medijima s ciljem prenošenja što više informacija u što kraćem vremenskom roku do što brojnije publike (Brautović i Cvjetinović, 2008; prema Brezinščak, 2017). Upravo zbog širenja i razvoja interneta, sve veće količine informacija stalno su dostupne publici; novinari i vlasnici medijskih kuća su prisiljeni na sve brži protok informacija, a uz to, konvergencija je omogućila i sudjelovanje publike u stvaranju medijskog sadržaja, ili slanjem informacija ili javljanjem s mjesta nekog događaja (Brautović, 2011; prema Brezinščak, 2017). Novi mediji omogućavaju dvosmjernu komunikaciju i primatelj poruke može odmah, čim pročita tekst, napisati svoj stav i to objaviti (Malović, 2014). U današnje vrijeme, publika nije pasivni promatrač, već aktivni sudionik u stvaranju medijskog sadržaja, a korisnici medija često toga nisu svjesni (Brautović i Cvjetinović, 2008; prema Brezinščak, 2017).

Funkcije medija su informiranje, obrazovanje i zabava, a u okviru informativne funkcije mediji moraju biti „istinoljubivi, objektivni, vjerodostojni i u potpunosti izbjegavati senzacionalistički pristup informacijama“ (Ciboci i sur., 2018:6). Iako, masovni su mediji uglavnom krenuli putem zabave, a ne informacija i zapravo su stvorili nešto između što nazivaju *infotainment* (Malović, 2014).

Mediji su ti koji informiraju, ali ne samo kao dio društva u kojem djeluju, već predstavljaju isto tako i snažan čimbenik koji utječe na to isto društvo – privlače pažnju publike, oblikuju svijest, način mišljenja i ponašanja i tako utječu na socijalizaciju pojedinca (Malović, 2007). Nadalje, Nimmno (1978; prema Dropuljić-Jujnović, 2012) javno mnijenje definira kao komunikološki pojam koji određuje procese povezivanja vjerovanja, vrijednosti i namjera koje pojedinci izražavaju u javnosti. Riječ je zapravo o mišljenju ili stavu o nekom problemu, a masovni se mediji svakako povezuju uz pojam javnog mnijenja budući da postoji pozitivna povezanost između njihovog utjecaja i formiranja mišljenja ili stava javnosti o nekom pitanju ili problemu. Malović (2014) ističe da vijesti nametljivo stvaraju javno mnijenje i s vremenom utječu na promjene stavova pojedinaca, pa tako i na promjenu društvenog ponašanja. Uloga medija u društvenim promjenama je stoga bitna i tako komuniciranje postaje ona silnica društvenih promjena koja se zapravo najefikasnije ostvaruje. Mediji su postali najutjecajniji posrednici, a tu veliku moć i utjecaj potvrđuje i činjenica da se smatraju „četvrtom vlasti“ uz zakonodavnu, izvršnu i sudsku. Zbog svega toga velika je i odgovornost medija kao kanala koji dopire do najvećeg broja ljudi i na koji se ljudi oslanjaju kako bi dobili informacije koje trebaju biti objektivne, istinite i provjerene. Posebno je naglašena ova uloga medija u kriznim situacijama, u situacijama koje izazivaju strah i nesigurnost i koje su prijetnja društvenom poretku i uređenju (Pišonić Babić, 2017).

Obzirom na ulogu koju mediji imaju, odnosno na utjecaj i posljedice koje mediji mogu imati na život pojedinca, svako neopravdano zadiranje u privatnost građana je moralno i etički nedopustivo (Borovec, 2012a). Iako javnost može biti zainteresirana za nečiju privatnost, interes javnosti se ne podudara s fokusom narušavanja privatnosti (Žitinski, 2010). Novinari moraju odvagnuti moguće posljedice izvještavanja, vidjeti je li uopće javnost potrebno informirati o nekom događaju, odnosno je li važnije objaviti informaciju ili će posljedice objave biti mnogo veće od značenja za javnost (Malović, Ricchiardi i Vilović, 2007; prema Borovec, 2012a). Kao opravdani javni interes se ne može kvalificirati potreba za senzacijom, odnosno bilo kojom jakom emocijom, voajeristička znatiželja zavirivanja u detalje iz tuđeg života. Iako upravo zadovoljavanje ovih potreba za internetske portale znače „klikovi“ koji pak znače novac te u današnje vrijeme većina medija koristi taj „*if it bleeds, it leads*“ pristup (Sudar, 2019).

Zbog lova na „klikove“ dolazi do stvaranja vijesti čija je jedina vrijednost da privuče publiku i stvori prihode (Babić, 2017).

U Republici Hrvatskoj je novinarstvo i rad medija reguliran tzv. medijskim zakonima, odnosno na snazi su Zakon o medijima (2013) i Zakon o elektroničkim medijima (2013) koji uređuju prava, obveze i odgovornosti osoba uključenih u javno informiranje, a u kontekstu etičnosti u novinarstvu u Republici Hrvatskoj ovo područje regulirano je Kodeksom časti hrvatskih novinara iz 2009.godine. Za zaštitu i primjenu Kodeksa časti hrvatskih novinara nadležno je Novinarsko vijeće časti Hrvatskog novinarskog društva koje provodi rasprave u slučaju kršenja normi te može izreći opomenu, težu opomenu ili odluku o isključenju iz HND-a (članak 6. i 9. Pravilnika o radu Novinarskog vijeća časti – Hrvatsko novinarsko društvo, 2019). Jedan od standarda profesionalnog novinarstva je, ističe Malović (2007), i odolijevanje novinara napastima senzacionalizma te procjena zbivanja temeljena na važećim društvenim standardima pristojnosti i dobrog ukusa. Ova je uloga novinara važna upravo zbog rastućeg broja tabloida i senzacionalističkih prikaza. Uz to, važna je veća samokritičnost novinara te više istraživanja o etičkim pitanjima novinarstva kako bi se ukazalo na probleme koje, ako nije moguće u potpunosti ukloniti, barem na temelju njih predvidjeti njihove buduće štetne posljedice (Labaš i Grmuša, 2011). Uloga novinarske etike je da postavi norme, smjernice, pravila i kodekse koji će voditi, ali ne i prisiljavati novinare kako bi bili humaniji – novinari moraju stalno imati na umu jesu li svojim člankom ili emisijom ugrozili nečija ljudska prava i svaki dan iznova preispitivati svoje djelovanje i iznova utvrđivati svoje etičke kriterije kako bi se kršenje etičkih načela svelo na najmanju moguću mjeru (Malović, Ricchiardi i Vilović, 1998). Više o samoj etičnosti u izvještavanju, odnosno u medijskom prikazivanju kriminaliteta, bit će prikazano u nastavku ovog rada.

3. Mediji i kriminalitet

Kriminalitet (kao društvena pojava) i pojedini delikti (kao individualni događaji) predstavljaju razlog rastućeg uznemirenja država, predstavničkih tijela, zabrinutost i osjećaj nelagode svakog pojedinog građanina. Naime, upravo putem medija ljudi se svakodnevno suočavaju s kriminalitetom u svim njegovim dimenzijama i pojedinostima kao individualnom ljudskom dramom i kao društvenim problemom (Singer, Kovčo Vukadin i Cajner Mraović, 2002).

3.1. Definiranje kriminaliteta

Kriminologija je znanost „koja se bavi deliktima, delinkventima kao individuama i kriminalitetom kao društvenom pojavom, odnosno predmet kriminologije je delikt, delinkvent, socijalna sredina, žrtva te kriminalitet kao masovna pojava – u fokusu je u svakom slučaju čovjek i njegovo ponašanje u vanjskom svijetu“, a čovjek i njegovo ponašanje se ne može promatrati odvojeno od sredine u kojoj živi. Deliktom se smatra ponašanje koje je u suprotnosti s ponašanjem koje od člana očekuje određeno društvo, bez obzira je li obuhvaćeno kaznenim zakonom. Odnosno, „nije svako ponašanje protivno nekim društvenim normama delikt, nego samo ono koje je antisocijalno, ugrožava društvo ili je za njega samog opasno. Zbir kaznenih djela, koji je heterogen (od krađe do ubojstva), predstavlja kriminalitet kao masovnu pojavu – to je ukupnost svih delikata koji se dogode na određenom području u određenom razdoblju“ (Singer, Kovčo Vukadin i Cajner Mraović, 2002:22-24). Iako, razlikuju se čimbenici koji pridonose počinjenju nekog individualnog delikta od onih koji utječu na opseg, strukturu i kretanje kriminaliteta kao masovne pojave pa stoga „postoje bitno različiti pokretači i kriminalitet ne predstavlja samo zbir individualnih delikata“ (Singer, Kovčo Vukadin i Cajner Mraović, 2002:108).

Kriminalno je ponašanje diktirano međusobnim djelovanjem statičkih nepromjenjivih čimbenika (npr. genetska predispozicija, osobnost i slično) i dinamičkih ili promjenjivih čimbenika uglavnom oblikovanih aspektima okruženja i kulture počinitelja (npr. antisocijalni stavovi, antisocijalni vršnjaci, situacijski okidači i slično) (Andrews i Bonta, 2006; prema Helfgott, 2008). Treba naglasiti da se u kriminologiji ne poznaju uzroci koji bi bili dostatni i nužni, već postoje samo čimbenici koji sami ili u složenoj interakciji s drugim čimbenicima mogu, s manjom ili većom vjerojatnošću doprinijeti delinkventnom ponašanju. Drugim riječima, razvoj ličnosti, njena osobna svojstva i sredina u kojoj živi su u izvjesnoj mjeri međuovisni. Potrebno je otkriti dinamičke veze među čimbenicima koji se međusobno uvjetuju da bi se utvrdilo njihovo značenje u pojedinom slučaju (Singer, Kovčo Vukadin i Cajner Mraović, 2002). Helfgott (2008) nadodaje da je kriminalno ponašanje složeni skup konvergencije bio-psiho-socioloških čimbenika, rutinskih aktivnosti, fenomenoloških i kulturoloških čimbenika u određenom vremenu i mjestu za određenog pojedinca. Ističe i da za neke ljude izloženost medijskom nasilju može biti čimbenik rizika koji povećava vjerojatnost da će se upustiti u kriminalno ponašanje, a za nekoga može biti zaštitni čimbenik koji smanjuje vjerojatnost kriminalnog ponašanja pružajući vrstu bezopasne katarze, odnosno smanjuje

potrebu za agresivnim ponašanjem. Više o samom utjecaju medijskog nasilja bit će ukratko prikazano u nastavku ovog rada.

3.2. Medijsko prikazivanje kriminaliteta

Kod većine ljudi generalno postoji određena zainteresiranost za teme kao što su zločini, te uz samo čitanje i gledanje vijesti, čitaju kriminalističke romane ili gledaju emisije i igraju videoigre s takvim sadržajem. Razlozi mogu biti razni, od bijega od svakodnevnice, kao relaksacija do potrebe za zaključkom da „dobro“ pobjeđuje „zlo“ i slično. U današnje vrijeme, vijesti o kriminalitetu se šire sve brže i dostupne su većini ljudi. Kakav je njihov utjecaj, na koji način mediji oblikuju stvarnost koju poznajemo, kako su u tom prikazu predstavljeni počinitelji, a kako žrtve kriminaliteta te što kažu dosadašnja istraživanja i spoznaje o medijskom prikazivanju kriminaliteta, bit će prikazano u nastavku poglavlja.

Obzirom na vrstu medija, pojavom interneta se pojačao i interes za sve vezano uz kriminal – nudi se prostor za razmjenu mišljenja o kriminalitetu, a omogućavaju se i novi načini izvršenja samih kaznenih djela (Jewkes, 2004). Iako ljudi na svakodnevnoj bazi konzumiraju vijesti iz različitih izvora, malo je njih svjesno potencijalne pristranosti koja postoji u stvaranju i izvještavanju vijesti. Upravo je zato bitno kritički sagledati na koji način mediji izvještavaju o kriminalitetu (Pollak i Kubrin, 2007). I kroz povijest su različiti oblici medijske komunikacije pokazivali veliki interes za kriminalitet, počinitelje, kažnjavanje i pravdu te su kroz procese masovne komunikacije mediji dali značajan doprinos, na bolje ili lošije načine, socijalnoj konstrukciji kriminaliteta i pravde (Barak, 2012). Priče o kriminalu su također bile istaknuti žanr u kinima, dominantnom masovnom mediju prve polovice dvadesetog stoljeća (Rafter, 2000; prema Reiner, 2006) – oko 20% svih filmova su bili upravo kriminalistički filmovi, dok je oko 50% svih filmova imalo značajan kriminalni sadržaj. U tom kontekstu, Bratković (2018) navodi da se pod virtualnim nasiljem podrazumijeva nasilje koje je umjetno stvoreno npr. u filmovima ili serijama, ali i nasilje stvoreno od strane samog pojedinca putem videoigara gdje je igrač u mogućnosti sam izvoditi teške oblike nasilja. Pod stvarnim nasiljem se podrazumijeva nasilje prikazano u medijima kao informativnim emisijama i dnevnim novinama, ono koje se događa u stvarnom životu i prikazuje stvarne ljude i događaje i takvo bi nasilje moglo uzrokovati veće posljedice, odnosno veći strah. Iz pregleda literature i studija koji su proveli Grabe i Drew (2007; prema Boda i Szabo, 2011) proizlazi da prikaz stvarnog kriminaliteta može biti jači od fiktivnih prikaza kriminaliteta u stvaranju percepcije o kriminalitetu, straha od kriminaliteta i zaštitničkog ponašanja ljudi jer je primjerice izloženost kriminalističkoj drami na televiziji slabiji prediktor straha nego što je izloženost vijestima. Iako su fiktivni uradci o

kriminalitetu kao što su, primjerice, kriminalistički filmovi i serije vjerojatno od najvećeg značenja u raspravama o utjecaju medija, izvještavanje o kriminalitetu je također značajno i ne manje vođeno misijom da zabavi publiku (Jewkes, 2004).

Upravo zbog intenzivne prisutnosti u životu ljudi na svakodnevnoj bazi, mediji su značajan i bitan socijalni čimbenik i predstavljaju važan izvor znanja o tome što čovjek podrazumijeva da stvarnost jest. U tom kontekstu je važno spomenuti teoriju socijalnog konstruktivizma koja govori o kreiranju realnosti. Surette (2007) navodi kako, prema teoriji socijalnog konstruktivizma, ljudi kreiraju realnost (svijet za koji oni vjeruju da postoji) na temelju njihovog osobnog iskustva, zatim znanja stečenog kroz socijalnu interakciju s vršnjacima, prijateljima, članovima obitelji, sudjelujući u različitim socijalnim grupama i institucijama te putem medija. Razumijevanje socijalnog konstruktivizma važno je za razumijevanje važnosti uloge medija jer „mediji čine najznačajniji element u definiranju realnosti za većinu ljudi“ i imaju „centralnu poziciju u distribuiranju znanja i onoga što ljudi vide kao kriminalitet“ (Surette, 2007: 33).

Vezano za socijalnu konstrukciju realnosti, Surette (2007) navodi tri vrste realnosti: doživljena, simbolična i socijalno konstruirana. Doživljena realnost se odnosi na vlastiti doživljaj svijeta temeljen na svim iskustvima koji su se pojedincu osobno dogodili, primjerice osobna viktimizacija, no ona je relativno rijetka i neovisno o dojmu koji se može steći iz medija, doživljeno iskustvo u području kriminaliteta i pravosuđa nije rašireno. Helfgott (2008) ističe da je nasilan zločin rijedak događaj i da ga malo ljudi zapravo doživi osobno, odnosno većinu onoga što ljudi znaju o nasilnom kriminalitetu saznali su zbog izloženosti medijima. Naime, većinu onoga što o svijetu znamo, dolazi iz simboličke realnosti (u čijem su stvaranju mediji dominantni), a nju konstruiraju „svi događaji koje nismo vidjeli, ali vjerujemo da su se dogodili, sve činjenice o svijetu koje nismo osobno prikupili, ali vjerujemo da su istinite, sve stvari za koje vjerujemo da postoje, ali ih nismo osobno vidjeli“ (Surette, 2007:32). Socijalno konstruirana realnost je ono što svaki pojedinac smatra da svijet jeste, njegov „realni“ svijet, i temelji se zapravo na kombinaciji znanja kreiranog iz doživljene i simboličke realnosti. Upravo zato što većina nema direktno iskustvo s kriminalitetom, mediji su najznačajniji element u definiranju realnosti za većinu ljudi i igraju značajnu ulogu u stvaranju konstrukata koji će prevladati, a ona dominantna konstrukcija usmjerava javnu politiku (Surette, 2007).

Barak (2012) navodi da priče o kriminalitetu prezentirane od strane masovnih medija zapravo nisu objektivne ili vrijednosno neutralne priče jer – na kraju medijska konstrukcija kriminaliteta postaje socijalno konstruirana realnost, a u stvarnosti je to socijalno konstruirana subjektivna stvarnost. Surette (2007) ulogu medija u procesu socijalne konstrukcije objašnjava

kroz četiri stadija. Prvi se odnosi na uvjete, događaje i karakteristike stvarnog fizičkog svijeta u kojem živimo, drugi na međuodnos, odnosno nadmetanje socijalnih konstrukcija, treći na medije kao „arenu“ tog nadmetanja socijalnih konstrukcija i četvrti na stvaranje dominantne socijalne konstrukcije svijeta. Primjerice, u stvarnom fizičkom svijetu nastaje kriminalitet kojeg bilježe pojedinci i organizacije te se stvaraju granice u vidu donošenja zakona s ciljem regulacije općeg stanja. Zatim suprotne socijalne konstrukcije daju različite opise fizičkog svijeta, odnosno uključuju se statistike i priče koje ističu da je kriminalitet van kontrole te se nude i objašnjenja zašto je to tako, dok se s druge strane ističe da je društvo sigurno. Tada mediji, i medijsko izvještavanje o konstrukcijama dobivaju najveću ulogu – djeluju kao filter jer mediji daju prednost onim vijestima i događajima koji su više dramatičniji ili sponzorirani od neke moćne grupe te dajući medijski prostor nekim konstrukcijama, druge postanu isključene iz tog „natjecanja“. Na kraju se stvara dominantna socijalna konstrukcija, a pobjednička konstrukcija određuje kaznenopravnu politiku (Surette, 2007). Glavni dio procesa stvaranja socijalne konstrukcije čine stvaraoci tvrdnji („*claims makers*“) koji iznoseći činjenične i interpretativne tvrdnje oblikuju poimanje uvjeta i socijalnih problema (Surette, 2007).

Uz medije, najutjecajniji pokretač socijalne konstrukcije realnosti je naše osobno iskustvo i informacije koje dobijemo od nama bliskih ljudi, odnosno naša komunikacijska realnost te znanje koje omogućavaju različite socijalne institucije i organizacije koje prikupljaju informacije i tvrdnje o svijetu – sve zajedno stvara našu osobnu socijalnu konstrukciju. Sama svrha socijalne konstrukcije je utjecaj koji se dobiva nad procesom socijalne konstrukcije, odnosno ako možemo utjecati na medije, onda možemo stvarati i socijalnu realnost određenog društva (Surette, 2007). Također, važno je imati na umu da mediji uz samo izvještavanje o kriminalitetu, često i objašnjavaju i interpretiraju zločine na svoju ruku (Surette, 2007). Primjerice, Kovčo Vukadin (2012:134) navodi da „za razliku od medijskih objašnjenja nasilnog ponašanja mladih, kriminološke spoznaje ukazuju na puno složeniju sliku, i to na temelju rezultata brojnih kriminoloških istraživanja gdje je odavno napušten monokauzalni pristup objašnjenju kriminalnog ponašanja i koristi se koncept rizičnih i zaštitnih čimbenika. Međutim, obzirom na reakcije na izjave stručnjaka stječe se dojam da se pokušaj šireg gledanja na problem uglavnom doživljava kao pokušaj opravdavanja počinitelja“, što svakako nije slučaj.

Lipschultz i Hilt (2002; prema Pollak i Kubrin, 2007) navode dvije razine socijalne konstrukcije stvarnosti – prvo, stvarnost grade oni koji donose odluke o tome o kojim će se događajima izvještavati i na koji način, a kao drugo, publika konstruira vlastitu realnost na temelju toga kako razumije i kako tumači vijesti. Mediji su konstrukcija, a ne jednostavna

refleksija vanjske realnosti i oni odražavaju mnoge odluke, motive i razloge te konstruiraju svoju stvarnost na osnovu koje javnost gradi svoje razumijevanje svijeta (Gabelica Šupljika, 2009b). Teorija socijalnog konstruktivizma ne tvrdi da postoji izravni medijski utjecaj, već da mediji pružaju slike iz kojih ljudi stvaraju svoju vlastitu realnost (Boda i Szabo, 2011). Društveni problemi se intenzivno medijski potiču i uglavnom donose iskrivljenu razinu opasnosti i prijetnje od strane ciljanih skupina te usmjeravaju javnost protiv tih „drugih“ koje se etiketira i identificira od strane medija kao lošima, „zlama“ (Barak, 2012). Riječ je o stvaranju moralne panike, odnosno prikazivanju običnog kao neobičnog, uvećane uloge autoriteta, definiranju moralnosti, gledanju na društvene promjene kao rizik i isticanje mladosti (Jewkes, 2004). Autoritetima se smatraju tzv. „vođe mišljenja“ (*opinion leaders*) kao kreatori javnog mnijenja, a uvećana uloga autoriteta se odnosi na stvaranje tzv. „spirale povećanja devijantnosti“ koju potiču mediji. Kada priča postane aktualna, mediji počinju s natjecanjem u stvaranju najatraktivnije priče i upravo pretjerivanje održava priču konstantno aktualnom. Nakon identifikacije određene grupe koja predstavlja prijetnju, ubrzo dolazi do percepcije razlika između „nas“ moralnih i poštenih i „njih“ nepoželjnih i devijantnih.

Zaključno, prikaz kriminaliteta i devijantnosti kao moralne panike stvorene kako bi se prodale novine predstavlja preokret od „teških“ vijesti ka sigurnom polju senzacionalističkog izvještavanja i zabavljanja javnosti. U tom smislu, Šola i Čičak (2013) navode da se moralna panika služi stalno prisutnim problemima u društvu kako bi ih senzacionalistički prikazala kao nove, neviđene i ekskluzivne, a zapravo kada se medijska prisutnost nekog fenomena usporedi sa znanstvenim podacima vidljivo je da je stvarnost puno prihvatljivija od medijskog prikaza. Ovu strategiju Jenkins (1996; prema Šola i Čičak, 2013) naziva i moralnim poduzetništvom jer se radi o strategiji kojoj je interes ponavljati i umjetno proizvoditi nemoralnost u društvu kako bi se postigla materijalna korist. Također, Kovčo Vukadin (2012) ističe važnost javne percepcije određenog problema, budući da je javnost ona koja traži konkretnu reakciju na problem. Primjerice, kada se dogodi ekstreman slučaj nasilja koji mediji prikažu kao pravilo i fokusiraju se na simptome, u medijskom prostoru se pojave stvaraoci tvrdnji („*claims makers*“) koji imaju neki interes u podržavanju konstrukata nasilnih i opasnih mladi, a politički neangažirani stručnjaci i znanstvenici postaju marginalizirani jer pokušavaju objasniti složenost problema nasilnog ponašanja mladih i nekorektnost jednostavnih rješenja. Kao rezultat moralne panike koju su stvorili mediji, javnost traži reakcije i proziva na hitno poduzimanje mjera te političari pod tim pritiskom biraju „brza“ rješenja u vidu pooštavanja kaznene politike i tako umiruju javnost, a učinak tih rješenja više nije bitan ni javnosti ni političarima.

U kontekstu pooštavanja kaznene politike, Dropuljić-Jujnović (2012) govori o punitivnost koju možemo definirati kao određeni odnos prema kažnjavanju i sankcioniranju kojeg karakterizira retribucija, onesposobljavanje i manja usmjerenost na rehabilitaciju prijestupnika (Courtright i Mackey, 2004; prema Dropuljić-Jujnović, 2012). Vezano za medije i stavove o kažnjavanju, istraživanja su pokazala da građani upravo iz medija dobivaju najviše informacija o radu pravosuđa, a mediji često pridonose nerealnoj percepciji jer su usmjereni na pojedinačno kazneno djelo i kaznu. Sukladno tome, pokazalo se da izloženost medijima na neki način olakšava pooštrenje stavova prema kriminalitetu i kažnjavanju (Roberts i Indermaur, 2007; prema Dropuljić-Jujnović, 2012). Mediji su svakako jedan od važnih čimbenika koji utječu na stavove ljudi o kriminalitetu.

3.2.1. Izbor i vrijednosti vijesti

Na određenom području se svakodnevno dogodi određeni broj kaznenih djela, ali samo dio njih dobije svoj medijski prostor i postane vijest (Kovčo Vukadin, 2012). Ne izvještava se jednako o svim vrstama kriminaliteta – većina kriminala zapravo prolazi strog postupak provjere prije nego se može smatrati viješću, a često je odabir uvjetovan kriterijima koji osiguravaju najveći profit u najkraćem vremenu (Chermak i Chapman, 2007; Patterson, 1998; prema Collins i sur., 2011).

Selekcija vijesti je jedna od najvažnijih uredničkih zadaća (Malović, 2005). Odluku o tome koji događaji će postati javni, a koji ne, odlučuju tzv. „*gate-keeperi*“ (vratari) koji na taj način pridonose oblikovanju slike društva onih koji primaju njihove informacije, a „*gate-keeper*“ može biti novinar, urednik i/ili izdavač. Walter Gieber (1972; prema Kunczik i Zipfel, 2006:130) je to formulirao ovako: „*Vijest je ono što od nje naprave novinari*“.

Teorija vrijednosti vijesti, za razliku od istraživanja „*gate-keepera*“, ne bavi se karakterom novinara ili čimbenicima utjecaja medijske organizacije nego analizira sadržaje medija na osnovi kojih se zaključuje o kriterijima novinarske selekcije (Kunczik i Zipfel, 2006). Postoji velik broj varijabli koje određuju je li neki slučaj vrijedan ili nije vrijedan objavljivanja (Grujić, 2008), a autori s ovog područja nazivaju ih „vrijednostima vijesti o kriminalitetu“ – to su one okolnosti nekog događaja koje povećavaju vjerojatnost da će vijest biti vrijedna vijesti (*news worthiness*), odnosno da će biti zanimljiva publici (Kovčo Vukadin, 2012). Uz to, određeni događaj postaje informativno vrijedniji ukoliko je tih varijabli čim više i ako je njihov intenzitet što veći (Perišin, 2004). Dakle, sadržaj vijesti stvara se i filtrira prvenstveno kroz novinarski osjećaj o vrijednosti vijesti (Reiner, 2006), odnosno „intuitivne pretpostavke novinara o tome što to privlači pozornost kod publike“ (Perišin, 2008a:155).

Jewkes (2004) navodi sljedeće vrijednosti vijesti o kriminalu: *threshold*, predvidljivost, pojednostavljenje, individualizam, rizik, seks, *celebrity* status, blizina, nasilje, spektakl, djeca te konzervativna ideologija i političko odvracanje.

1. *Threshold* se odnosi na određenu razinu značajnosti ili drame koja je vrijedna objavljivanja, odnosno da se zadovolji *threshold* međunarodnih medija potreban je delikt većeg opsega (iako će sitni kriminal poput vandalizma naći svoje mjesto u lokalnom mediju ili čak na naslovnici u ruralnom području s niskom stopom kriminaliteta). Kako bi priča ostala vrijedna objavljivanja, treba zadovoljiti i druge kriterije pa se često dodaje seksualna komponentna, neobičnost, sablasnost i slično.

2. *Predvidljivost* označava planiranje izvještavanja o događajima i prije nego što će se oni uopće dogoditi. Iako je kriminal sam po sebi spontan i sporadičan, mediji unaprijed znaju kada će se primjerice najaviti nova inicijativa za suzbijanje kriminaliteta ili kada MUP treba objaviti godišnju statistiku o kriminalitetu. Uz to, predvidljivost se odnosi na to da ukoliko mediji očekuju da će se nešto dogoditi, to će se i dogoditi, odnosno novinari su ti koji će odlučiti iz kojeg će kuta izvještavati o priči prije nego što se ona uopće i pojavila.

3. *Pojednostavljenje* se očituje u vidu kratkoće (sažetosti) i smanjenog opsega mogućih značenja priče, kako se ne bi izgubila pažnja publike i da se umanje vještine kritičke interpretacije. Primjerice, u pre-pojednostavljenom prikazivanju kriminaliteta ljudi oboljeli od mentalnih bolesti mogu biti portretirani kao potencijalne ubojice ili tražitelji azila kao potencijalni teroristi. Koristi se i personalizacija jer su popularnije priče o ljudima nego one o apstraktnim konceptima ili institucijama. Također, prednost imaju trenutni ili iznenadni događaji (otkriće leša ili oružana pljačka) nego trendovi kriminaliteta te se često izvještava u binarnim opozicijama – delikti i počinitelji su prezentirani unutar konteksta koji naglašava dobro protiv zla, crno protiv bijelog, krivnju ili nevinost i slično.

4. *Individualizam* se odnosi se na izvještavanje o kompleksnim temama kao o konfliktu interesa između pojedinaca – počinitelj se često opisuje kao nasilan, impulzivan, usamljenik, neprilagođen i iracionalan (Blackman i Walkerdine, 2001; prema Jewkes, 2004), a žrtve kao vulnerabilne, izolirane, razočarane u neučinkoviti socijalni sustav. Uz to, institucije, korporacije i vlade mogu doslovno proći nekažnjeno za kriminalitet, a pojedinci se smatraju odgovornima za svoje ponašanje i sudbine.

5. *Rizik* se odnosi na prikazivanje slike ozbiljnog kriminala kao slučajnog, besmislenog, nepredvidivog i koji može pogoditi bilo koga bilo kada (Chermak, 1994; prema Jewkes, 2004), iako većinu ozbiljnih delikata čine počinitelji koji su poznati žrtvi. Mediji ponekad iskorištavaju

zabrinutost javnosti naglašavajući potencijalne rizike kako bi pojačali šire strahove i tjeskobe ljudi, promovirali ideju da smo svi potencijalne žrtve.

6. Seks je jedna od najistaknutijih vrijednosti vijesti. Prema istraživanju Ditton i Duffy (1983; prema Jewkes, 2004), seksualni i nasilni delikti čine svega 2,4% prijavljenih događaja, a okupiraju 45,8% novinskih naslovnica. Posebnu pažnju dobivaju seksualno motivirana ubojstva u kojima je počinitelj nepoznat žrtvi, dok se seksualni delikti u kojima postoji poznanstvo između počinitelja i žrtve, smatraju rutinskima i „dosadnima“. I seksualno motivirana ubojstva prostitutki (koje se ne uklapaju u medijske konstrukcije „nedužnih“ žrtvi) također redovito dobivaju značajno manje prostora od onih koji uključuju druge žene (Jewkes, 2004).

7. Celebrity status se smatra vrijednim jer je potrebna značajno niža razina devijantnosti za privlačenje medijske pozornosti, nego kada je riječ o običnom građaninu. Primjerice, vijest će biti i kada je poznata osoba uključena u obični ili rutinski delikt koji ne bi bio nimalo interesantan da je riječ o nepoznatom građaninu (Greer, 2003a; prema Jewkes, 2004).

8. Blizina ima prostornu i kulturalnu dinamiku koje se često međusobno isprepliću. Prostorna blizina odnosi se na zemljopisnu blizinu događaja, a kulturalna blizina, koja se može mijenjati ovisno o političkoj klimi, na relevantnost događaja određenoj publici. Ako ne postoji jasna relevantnost za tu određenu, ciljanu publiku, priča treba biti proporcionalno veća i dramatičnija kako bi bila smatrana vrijednom objavljivanja (Jewkes, 2004).

9. Nasilje je vrijednost vijesti jer bilo koji delikt može postati zanimljiv kao vijest ako je povezan s nasiljem. Odnosno, nasilje zadovoljava medijsku želju za prezentiranjem dramatičnih događaja na najslikovitiji mogući način pa medijske institucije neprestano pomiču granice prihvatljivog izvještavanja kada se radi o opisivanju delikata nasilja. Nasilje je postalo tako sveprisutno da se o njemu izvještava na rutinski, laički način s malo praćenja ili analize.

10. Spektakl ili grafičko (zorno) zamišljanje se odnosi na prikaz televizijskih vijesti, kojima se, smatra Jewkes (2004), više vjeruje nego tisku jer, osim što ih se doživljava manje pristranim, televizijske vijesti nude bolju kvalitetu slika za koje se smatra da demonstriraju „istinitost priče“. Televizijske vijesti imaju snažan vizualni učinak i mogu grafički zorno prezentirati, primjerice, nasilje. Snimke nadzornih kamera i videosnimke svjedoka postale su sastavni dio vijesti kojima se dodatno vizualno naglašava iznenadnost i autentičnost događaja. Posljedično, delikti poput obiteljskog nasilja, zlostavljanja djece i starijih, zagađenja okoliša, kriminala bijelog ovratnika, korupcije, odnosno svi oni koji nisu izloženi pogledu javnosti, postaju još više marginalizirani, još nevidljiviji.

11. Djeca su vrijednost vijesti jer bilo koji delikt koji je povezan s djecom postaje medijski vidljiv, neovisno o tome je li dijete počinitelj ili žrtva. Mlade se često koristi kao socijalni barometar kojim se mjeri zdravlje društva – djeca i adolescenti predstavljaju budućnost i njihovo uključivanje u devijantna ponašanja se često gleda kao simptomatično za društvo (Jewkes, 2004). Mediji koriste devijantnu mladež za brzo pripisivanje cijelog niza tamnih i pesimističnih predviđanja o društvu kao cjelini.

12. Konzervativna ideologija i političko odvrćanje odnosi se na kriminalizaciju određenih pojedinaca ili aktivnosti od strane masovnih medija. Kriminalizirajući povremeno korištenje droga, maloljetne delinkvente, zazivajući zatvaranje sve mlađe djece, uvođenje policijskog sata, pooštravanje mjera protiv migranata, masovni mediji odvrćaju pažnju od važni(ji)h socijalnih problema kao što su siromaštvo, patrijarhat ili pak loši obrazovni sustav. Osim toga, Jewkes (2004) navodi da postoji simbiotski odnos između masovnih medija i političara jasno vidljiv u podršci koju prvi daju drugima u stvarima zakona i reda.

Zaključno, iz svega prethodno navedenog jasno je vidljivo da mediji ne prate sve vrste kriminaliteta već je fokus na onome što će zainteresirati publiku na način da se pojačavaju i dramtiziraju relativno neobični delikti, a isključuju ili umanjuju oni za koje je najvjerojatnije da će se dogoditi prosječnom čovjeku (Jewkes, 2004).

Treba imati na umu da se uloga medija u društvu promijenila sa sve većom privatizacijom u svijetu, odnosno oni koji u vlasništvu imaju medije, djeluju prema zakonima tržišta i u interesu im je ostvariti što veću dobit, dok se interes javnosti nerijetko zanemaruje (Kovač, 2016). Pler Kovačić (2001) govori zapravo o krizi novinarske etike, u smislu krize stvaratelja tih profitabilnih i neetičkih slika, kao krizi subjekta jer se novinar kao subjekt povlači, a njegovu ulogu preuzimaju vlasnici kapitala i nositelji političke moći i vlasti. U kontekstu primjerice televizije, najvažnije pravilo, cilj i kriterij djelovanja je gledanost – televizija će posezati za onim programima koji pridonose većoj gledanosti (Valković, 2010). Međutim, kada bi mediji napravili jasnu razliku između javnog interesa i onoga za što je javnost zainteresirana i kada bi razvili sustav testiranja pouzdanosti novinarske interpretacije, tada bi novinarstvo ispunilo svoju demokratsku funkciju i pokazalo da u novinarstvu postoji svrha, i to različita od profita (Žitinski, 2010).

3.2.2. Utjecaj medijskog sadržaja na ponašanje

Utjecaj medija se u najširem smislu definira kao bilo koja promjena uzrokovana izravno ili neizravno snimanjem, prikazivanjem ili izvještavanjem o zbivanjima. Pokazalo se da mediji lakše stvaraju nova gledišta, a teže mijenjaju postojeća, da će utjecaj biti znatno veći ako većina medija prikazuje događaj na isti način, ako se fokusiraju na dio događaja ili pojave te ako se poruke, slike i stajališta često ponavljaju (Malović, 2005). Mediji imaju svoje pozitivne strane kojima se mogu poticati određena ponašanja, tolerancija, kreativnost, mašta i razvoj društva. No, nažalost, pozitivne strane i ciljevi medija često padaju u drugi plan zbog onih negativnih (Jurčić, 2017; prema Bratković, 2018).

Tehnologija igra centralnu ulogu u dvije vrste kriminalnog ponašanja koje u zadnje vrijeme dobivaju sve veću pažnju, a to su „*Copycat crime*“ (kopiranje kriminalnog ponašanja) i *Cyber* kriminal. „*Copycat crime*“ je zločin inspiriran drugim zločinom koji je objavljen u medijima, vijestima ili fiktivnom sadržaju u kojem počinitelj uključuje aspekte originalnog kaznenog djela, a dogodili su se nakon intenzivnog medijskog izvještavanja o nasilju, zločinima iz mržnje, masovnim ubojstvima, otmicama, terorizmu i slično (Helfgott, 2008). Dill i sur. (2011; prema Kovčo Vukadin, 2012) navode da su brojna istraživanja pokazala da izloženost medijskom nasilju povećava vjerojatnost za nasilno ponašanje mladih, ali da taj utjecaj nije jednostavan, direktan i ekstreman. Naime, za „*Copycat crime*“ nije pokazan značajan znanstveni interes, no Surette (2007) i Hurley i Chater (2005; prema Kovčo Vukadin, 2012) ističu tzv. „imitacijski kriminalitet“ i ljudsko imitacijsko ponašanje na način da medijsko praćenje kriminaliteta generira „imitacijske delikte“ budući da mediji pokazuju uspješna nekažnjena opravdana kaznena djela počinjenja od „heroja“, kriminalitet u realističnom okruženju kao uzbudljiv i zabavan, umanjuju ili opravdavaju štetu načinjenu deliktom te uključuju jasne i eksplicitne instrukcije za počinjenje samog delikta. Vezano za to, Ružić (2009) navodi kako je praksa pokazala da se serijskim ubojicama daje puno pozornosti i da stoga mediji moraju voditi računa kako će izvještavati o događajima jer se previše detaljno opisuje zločin. Upravo konzumacijom medija većina uči o svijetu i iskustvo ljudi je posredovano medijima te počinitelji nisu iznimka (Helfgott, 2008).

Reiner (2006) navodi da je većina istraživanja u praksi pokušala izmjeriti dvije moguće posljedice medijskog prikaza kriminaliteta (koje se međusobno ne isključuju) – kriminalno ponašanje (posebice nasilje) i strah od kriminaliteta.

Jedna od najdugovječnijih rasprava u odnosu na masovne medije je stupanj do kojeg se može reći da mediji uzrokuju kriminalno ponašanje (Jewkes, 2004). Teoretičari zaključuju da

mediji više utječu na način izvršenja kaznenog djela, nego na rast ili pad stope kriminalnih djela (Surette, 2007; Ružić, 2009). Na temelju istraživanja razvile su se i određene teorije koje objašnjavaju na koji način nasilje utječe na publiku (Bratković, 2018). Jedna od njih je i teorija o katarzi koja govori da dolazi do oslobađanja od agresivnosti nakon gledanja nasilnog sadržaja, dok teorija o navikavanju pak govori da se stalnom konzumacijom nasilnog sadržaja smanjuje sposobnost empatije, dolazi do desenzibilizacije gledatelja i nasilje se počinje shvaćati kao normalno. Prema teoriji kultivacije, osobe koje konzumiraju veliku količinu nasilnog sadržaja stvaraju sliku svijeta kao opasnog mjesta i osjećaju povećani strah (Ciboci i Kanižaj, 2011; prema Bratković, 2018). Iako je ova teorija potvrđena u nizu istraživanja (Shanahan i Morgan, 1999; prema Kunczik i Zipfel, 2007), postoji mogućnost da samo konzumacija televizijskog sadržaja ne uzrokuje strah, već da plašljiviji ljudi ostaju više kod kuće i puno gledaju televiziju. Nadalje, teorija o socijalnom učenju govori o mogućoj imitaciji nasilnog sadržaja i oslabljivanju prije stečenih društvenih stavova zabrane takvog ponašanja (Valković, 2010). Priming teorija govori da će utjecaj medija biti veći što je veća sličnost između prikazanog i situacije u kojoj se nalazi gledatelj ili koju to gledanje pobuđuje (Valković, 2010), a na nju se može nadovezati i teorija o skriptu koja govori o skriptima kao obrascima ponašanja zacrtanim u nečijoj svijesti koji usmjeravaju ljudsko ponašanje, odnosno po potrebi se aktiviraju konstrukti pohranjeni u pamćenju (Kunczik i Zipfel, 2007). Sve ove teorije o utjecaju medija su generalno teško dokazive zbog različitih drugih čimbenika kao što su osobnost, odgoj i slično (Bratković, 2018).

Kunczik (2014) navodi da su razna istraživanja koja je proveo od 2006. do 2013. godine pokazala da, načelno govoreći, medijsko nasilje ima malo do osrednje djelovanje na agresiju gledatelja, a pojava takvog utjecaja i snaga utjecaja ovisi o prikazu nasilja, ličnosti i socijalnom okruženju konzumenta medija. Upravo zato nije moguće definitivno odgovoriti na pitanje utjecaja jer je teško izraditi empirijsko istraživanje koje će ispitivati postoji li uzročna veza između onog virtualnog nasilja i stvarnog nasilja zbog postojanja velikog broja čimbenika i utjecaja koji pridonose kriminalnom ponašanju pojedinca u stvarnom svijetu (Helfgott, 2008).

Tijekom 80-ih i 90-ih godina su istraživanja o utjecaju televizijskog nasilja pomaknula fokus na učinke straha od kriminaliteta u javnosti i percepciju kaznenopravnog sustava (Helfgott, 2008). Jedna od opasnosti prevelike izloženosti nasilnim sadržajima u medijima je doživljavanje vanjskoga svijeta kao mjesta preopasnoga za život te stvaranja iracionalnih strahova u prilikama s kojima se možemo zateći u stvarnome životu, a koje smo prethodno vidjeli u nekom medijskom sadržaju (Ciboci i sur., 2018). U stvaranju straha od kriminaliteta i osjećaja nesigurnosti, bitan element je upravo medijsko izvještavanje o kriminalitetu (Kovčo Vukadin, 2012). Kao jedan od modela koji objašnjava strah od kriminaliteta, navodi se model

viktimiziranosti koji se temelji na pretpostavci da ljudi zbog vlastitog iskustva ili informacija koje su čuli o kriminalitetu, razvijaju strah od kriminaliteta jer osoba može imati pojačani osjećaj osobne ranjivosti ako je samo zamišljala sebe u situaciji žrtve kada su drugi o tome govorili (Hale, 1996; prema Pavković, 2017). Kao što Doležal (2009) ističe, medijima se pripisuje uloga u objašnjenju indirektno, odnosno zamišljene viktimizacije jer kada osoba sluša, vidi i čita o kriminalitetu putem medija, puno lakše zamišlja viktimizaciju.

Sav utjecaj medija se može svesti na izbor i način prezentiranja od strane novinara jer publika može biti informirana od nekom događaju i bez suvišnih, neugodnih i nasilnih detalja te je stoga ključno držati se novinarskih načela i ne posezati za senzacionalizmom (Bratković, 2018).

3.2.3. Etičnost u medijskom prikazivanju kriminaliteta

U Kodeksu časti hrvatskih novinara (Hrvatsko novinarsko društvo, 2009) je u člancima 13, 14, 15, 17 i 20 istaknuto kako je nedopustivo koristiti stereotipe i ponižavajuće prikazivanje, da novinar treba štiti čovjekovu intimu od senzacionalističkog i drugog neopravdanog otkrivanja u jasnosti te poštivati pravo na privatnost, da je potrebna posebna pozornost, obazrivost i odgovornost kod izvještavanja o samoubojstvima, nesrećama, osobnim tragedijama, bolestima, smrtnim slučajevima i nasilnim djelima, da se treba poštovati načelo pretpostavke nedužnosti optuženika i pravo na zaštitu identiteta zaštićenih svjedoka i oštećenika te se ne smije otkriti identitet djeteta ili maloljetnika koji je uključen u slučajeve nekog kaznenog djela, bio on svjedok, žrtva, osumnjičenik ili okrivljenik. Izvještavanje i iznošenje pojedinosti iz obiteljskih odnosa o maloljetnicima uključenim u nasilje, kao svjedocima, žrtvama ili počiniteljima, regulirano je i Zakonom o elektroničkim medijima (2013) u članku 12. Uz to, u članku 28. Zakona o medijima (2013) i članku 3. Kodeksa (2009) se ističe i mogućnost novinara da odbije radni zadatak koji nije u skladu s etičkim standardima novinarstva, odnosno novinar na to ima i pravo i dužnost, a poslodavac ne smije otkazati ugovor o radu, umanjiti plaću ili izmijeniti položaj u uredništvu te je propisana i novčana kazna od 2.000,00 do 40.000,00 kuna u slučaju dozvole glavnog urednika za objavu podataka koji mogu otkriti identitet svjedoka ili oštećenika kaznenog djela. Može se zaključiti da se novinar donekle, u teoriji može ograditi od određenih etičkih neprihvatljivih tema. Međutim, u praksi je situacija takva da je jasno kako se novinar mora prilagoditi uređivačkoj politici medija jer u suprotnom za njega u tom mediju neće biti mjesta (Malović, Ricchiardi i Vilović, 2007; prema Burić, 2017). Kada novinar popusti pod pritiskom uređivačke politike medija orijentirane na profit, često je po strani njegov vlastiti moralni zakon i etička načela te veliki broj novinara

zanemaruje vlastitu odgovornost prema društvu, iako je profesija načelno dobro etički regulirana (Burić, 2017). Iako samoregulacija medija kao takva postoji, Šola i Čičak (2013) navode da je mediji konstantno krše na ovih sedam najvažnijih područja – neistinite informacije, povreda privatnosti, isticanje nebitnih detalja, povreda prava djeteta, kršenje presumpcije nevinosti, prikriveno oglašavanje i ignoriranje ispravljanja vlastitih grešaka na zakonit i jednakopravan način.

Ni Hrvatska nije iznimka u kontekstu komercijalizacije medija i rijetko koje novinsko izdanje neće barem ponekad staviti dijete na naslovnici kako bi privukao potencijalne kupce (Ivanuš, 2017). Kršenje prava i privatnosti djece prisutna je pojava u medijima u Hrvatskoj i tom problemu je posvećena pažnja stručne javnosti, no, bez obzira na to i brojna upozorenja medijima kakve to posljedice ima za djecu, kršenje Kodeksa je čest slučaj (Borovec, 2012a). Iako je formalna pravna zaštita djece u medijima dobra, praksa je nešto sasvim drugo jer samo postojanje etičkog kodeksa nije dovoljno da bi samoregulacija bila uspješna – potreban je i nadzor kao čuvar koji će upozoravati novinare u slučaju kršenja pravila (Ivanuš, 2017). Općenito, Ciboci i sur. (2018) navode da su dosadašnja istraživanja u Hrvatskoj (Ciboci i sur., 2011, Vlainić, 2012, Ciboci, 2014, Ciboci i Osmančević, 2014) pokazala da mediji često krše prava djece, a pogotovo pravo na privatnost, a rijetko ih promoviraju.

Iako zbog kršenja novinarskih načela novinar može biti isključen iz strukovne organizacije u slučaju teže povrede pravila, to ne znači da se on ne može i dalje nastaviti baviti novinarstvom. Kada se dosljedno poštuju etička načela novinarstva, time se štiti novinare, urednike od sudskih sporova te se stvara i povjerenje javnosti u medije (Ivanuš, 2017). Ono što Ivanuš (2017) ističe kao pitanje je zašto Državno odvjetništvo po službenoj dužnosti ili Ministarstvo kulture koje je nadležno za medije, ne reagira na takva kršenja jer primjerice Pravobraniteljica za djecu nema ovlasti kažnjavanja medija, ona upozorava i poziva na poštivanje Kodeksa. Također, valja napomenuti da je u odlukama Novinarskog vijeća časti u svezi prijave vezanih za izvještavanje o obiteljskom nasilju, naglasak bio na edukaciji i savjetovanju prijavljenih novinara, često koristeći upozorenje, a ne prioritarno sankciju (Sudar, 2019).

Kada je riječ o medijskom prikazivanju žrtava, Kunczik i Zipfel (2006) ističu da se u raspravi medijskog praćenja nasilnih djela to najčešće zanemaruje, a u tom prikazu postoji mogućnost „sekundarne viktimizacije“ jer osoba opet postaje žrtvom, žrtvom načina medijskog izvještavanja. Kao što se navodi i u Smjernicama u odnosima s medijima Ministarstva unutarnjih poslova (2018), u svim istupima u javnosti je potrebno voditi računa o potpunoj zaštiti podataka o djeci i maloljetnicima i punoljetnim osobama koji su žrtve, ukoliko bi to

narušilo njihov osjećaj sigurnosti, ugled u sredini u kojoj žive ili bi se proizveo efekt sekundarne viktimizacije. Također, Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku (2018) u priručniku sa smjernicama za medijsko izvještavanje o nasilju u obitelji ističe da ukoliko medijsko izvještavanje pridonosi stigmatizaciji žrtve (uključujući objavljivanje podataka koji omogućuju identifikaciju i to posebice u manjim sredinama), to znači izravno djelovanje na štetu žrtve i zapravo otežava suzbijanje nasilja u obitelji. Sudar (2019) ističe da su često u medijskom prikazu nasilja nad ženama djeca kolateralne žrtve jer nasilje kojem su kao djeca svjedočili, ostaje trajno izloženo pogledu javnosti, a djeca su već dovoljno traumatizirana i ne treba im publicitet.

Novinari bi trebali imati stalno u vidu činjenicu da zaštita osobe vrijedi i za žrtvu i za počinitelja jer ukoliko novinar padne u zamku predrasuda, to može nanijeti neprocjenjivu štetu u oblikovanju javnog mnijenja. U slučajevima kada je netko optužen za neko kazneno djelo, također se ne smiju objaviti podaci koji mogu dovesti do identifikacije (Malović, Ricchiardi i Vilović, 1998). Labaš i Grmuša (2011) navode da mediji često u prikazima (ne)svjesno koriste stereotipe kao ustaljene obrasce opisivanja karakternih osobina koji se mehanički usvajaju i mogu biti prepreka u preuzimanju kasnijih iskustava, posebno ako je riječ o negativnim prikazima. Samo je nekoliko natpisa dovoljno da se osobu ocrni, povrijedi ugled i čast i osudi za zločine koji pred pravosudnim tijelima još nisu dokazani (Ciboci, 2014a). Koštro (2017) navodi da se u loše medijske prakse koje ističe Pravobraniteljica za djecu ubraja i stereotipno prikazivanje djece u medijima – ili kao „jadno dijete“ (dijete žrtva nesreće, nasilja, zlostavljanja, itd.) ili kao „grozno dijete“ (počinitelj nasilja, neodgojen, opasan za drugu djecu i društvo) te dodaje kako najveća šteta za dijete nastaje upravo pri izvještavanju u negativnom kontekstu, npr. kada je dijete žrtva, svjedok ili počinitelj nekog kaznenog djela.

Govoreći o pitanju psihološkog aspekta senzacionalističkog prikazivanja djeteta u medijima, koji je bitan u raspravi o stigmatizaciji djece i etičkim principima, Gabelica Šupljika (2009a) tvrdi da ostvarivanje odgovornosti prema djeci ovisi o tome koliko znamo o djeci i njihovoj ranjivosti, što smatramo privatnošću i zašto ju je potrebno štititi i što smatramo ulogom i zadaćom medija. Borovec (2012a) ističe da je populacija primjerice korisnika domova za odgoj djece i mladeži vrlo osjetljiva, ranjiva skupina djece koja trebaju pojačanu brigu i skrb (ne samo institucija države, nego i medija) zbog određenih osobnih i obiteljskih karakteristika te da nitko nema pravo njima manipulirati i iskorištavati njihovu ranjivost. U preporukama Ureda pravobraniteljice za djecu se ističe da osobitu pozornost treba obratiti na „ranjive skupine djece“ kao što su mladi počinitelji prekršaja – ne objavljivati identitet i druge podatke niti tumačiti uzročnost njihovog ponašanja (Sučić, 2017). Nerijetko se na mlade ljude gleda kao na

problem sam po sebi, a ne kao na one koji imaju problem. Takvi iskrivljeni stavovi su dobrim dijelom temeljeni zapravo na onome što nam mediji nude o mladima jer je nasilje djece i maloljetnika postalo temom dana, ali problem je što je pristup temi često pogrešan. Naime, ističu se izolirani i senzacionalistički primjeri, ne vodi se računa da su maloljetnici koji su počinili neki delikt nasilja stvarne osobe, kao što su stvarne i ozbiljne i posljedice njihova kriminalnog ponašanja (Singer, Kovčo Vukadin i Cajner Mraović, 2002). Kod prikaza maloljetnih počinitelja vidljiva je i već spomenuta „spirala povećanja devijantnosti“ – mediji selektivno prema vrijednostima vijesti odaberu priče o nasilnom ponašanju mladih i zbog senzacionalističkog opisivanja se na kraju medijski stvori slika u kojoj se mladi nasilnici percipiraju kao „narodni vragovi“ i „monstrumi“ (Kovčo Vukadin, 2012), što dovodi do aktualizacije pitanja nužnosti strožeg kažnjavanja, a isto se odnosi i kada su u pitanju i punoljetni počinitelji (Kovčo Vukadin, 2009).

Zaključno, razliku između interesa javnosti i javnog interesa možemo prikazati na primjeru u kontekstu nasilja u obitelji: od javnog je interesa znati je li došlo do propusta institucija koje su trebale djelovati i zašto, ukazati na to da svaki pojedinačni slučaj rodno utemeljenog nasilja ima svoju kronologiju i kontekst događaja, pronaći relevantne sugovornike/ce, iznositi činjenice bez „krvavih“ detalja i okrivljavanja žrtve, čuvati dostojanstvo žrtve i zaštititi njenu privatnost, počinitelja ne zvati monstrumom i zvijeri jer se radi o nečijem suprugu, partneru, ocu – muškoj osobi koja je žrtvi najbliža, kontaktirati institucije koje mogu dati relevantne podatke i statistiku ili osvrst na problematiku, pružiti informacije gdje i na koji način se može tražiti zaštita od nasilja i slično (Sudar, 2019). Vilović (2014) ističe da se danas premalo raspravlja o etičnosti u masovnom komuniciranju, odnosno da tek poneki skandalozni primjer otvori, a brzo i zaključi raspravu o važnosti etike u profesionalnom novinarstvu. Na etičnost se mora računati na različitim razinama i kod svih sudionika masovne komunikacije te zapravo nije problem prepoznati etičku dvojbu, već kako je riješiti, a najgore je kada uopće ne bi bilo namjere razotkriti je i objasniti. Mora se preuzeti odgovornost za izgovorenu ili napisanu riječ.

3.2.4. Istraživanja medijskog prikazivanja kriminaliteta

Postoje različiti pristupi istraživanju medijskog praćenja kriminaliteta. Većina analiza sadržaja medijskog izvještavanja o kriminalitetu se uže usredotočila na pravno definirane zakonske kategorije, a ne na široki sociološki pojam devijantnosti, dok neka istraživanja čak stavljaju fokus na priče o specifičnim kaznenim djelima, a neke uključuju i izvješća, članke ili navode o stanju kriminaliteta, kaznenom pravosuđu i kršenju kaznenog zakona (Reiner, 2006).

Upravo zbog tog raspona različitih pristupa, procjene o udjelu izvještavanja o kriminalitetu u medijima su različite – Sacco (1995; prema Reiner, 2006) navodi da se kreću od 5 do 25%, a novija istraživanja su utvrdila i sve veći udio priča koje su povezane s kriminalitetom u medijima. Ericson i sur. (1991; prema Reiner, 2006) su u istraživanju udjela tema vezanih uz kriminalitet u ukupnom medijskom sadržaju u Torontu utvrdili visok udio u rasponu od 45,3% u novinama do 71,5% na radio stanicama, no autori su izabrali veoma široku definiciju devijantnosti i široko definirali koncept nasilja koji ne obuhvaća samo kaznena djela. Generalno treba imati u vidu da su sve novije studije koje su utvrdile povećanje udjela priča o kriminalitetu, također bile one koje su uzimale široku definiciju o kriminalitetu, tako da postoji mogućnost da je povećanje udjela rezultat upravo tog širokog obuhvata pojma kriminaliteta, a ne zbilja odraz promjene u medijima (Reiner, 2006). Dakako, devijantnost i kriminal su u širem smislu svakako vijest.

Collins i sur. (2011) navode kako su već mnoga ranija istraživanja pokazala da kriminalitet prikazan u medijima nije proporcionalan njegovom stvarnom opsegu (Antunes i Hurley, 1977; Barlow, Barlow i Chiricos, 1995; Chermak, 1994, 1995; Graber, 1979; Hamm, 2007; Skogan i Maxfield, 1981; prema Collins i sur., 2011) – tipični nasilni kriminalitet je previše zastupljen, a imovinski nedovoljno, fokus je usmjeren na pojedinca, zločin je prezentiran bez daljnjeg razmatranja strukturalnih ili alternativnih uzroka zločina (Chermak i Chapman, 2007; prema Collins i sur., 2011). Barak (2012) navodi da kod prikazivanja kriminaliteta postoje dvije vrste stvarnog medijskog izvještavanja, a to su učestalije uključivanje određene vrste kaznenog djela ili „uličnog“ kriminaliteta koji često uključuje neki vid nasilja i rjeđe uključivanje kriminaliteta „bijelog ovratnika“. Tvrdi da su mediji propustili ili su pustili da ispod radara prođu određene vrste kriminaliteta, primjerice kriminalitet „bijelog ovratnika“. On je prikazan vrlo rijetko i s manje pozornosti, kao iznimka i bez negativnih posljedica koje mogu naštetiti dobrobiti društva, dok se prikaz nasilnih i seksualnih počinitelja i ovisnika o opojnim sredstvima odnosio na prezentiranje njih kao opasnih počinitelja koji prijete zakonima društva. Izvještavanje o gospodarskim djelima je rijetko u novinama, odnosno izvještavanje o kriminalu „bijelih ovratnika“ je često ograničeno na neke specifične financijske rubrike, sekcije ili novine (Stephenson-Burton, 1995; prema Reiner, 2006).

Postoje inozemna istraživanja o načinu izvještavanja medija o nasilju mladih, odnosno stvaranju slike o kontekstu, etiološkim čimbenicima nasilnog ponašanja i obilježjima počinitelja i žrtava. Istraživanje koje su proveli Amundson i sur. (2005; prema Kovčo Vukadin, 2012) pokazalo je da su lokalne priče o kriminalitetu mladih usredotočene na nasilje i na pojedinačne slučajeve bez iznošenja dodatnog tematskog konteksta ili širih trendova te da

opisuju mlade kao izvore socijalnog nereda. Krisberg i sur. (2009; prema Kovčo Vukadin, 2012) su istraživali nasilje mladih iz perspektive medija, stručnjaka kaznenog pravosuđa i maloljetnika u američkim gradovima Dallas, Washington i San Mateo. Rezultati su pokazali da se javna percepcija nasilnog kriminaliteta temelji na medijskom prikazivanju kriminaliteta jer punoljetni građani svoj doživljaj o ovoj problematici zasnivaju na vanjskim izvorima, posebice medijima, te da medijsko prikazivanje ne reflektira temeljito ni točno razumijevanje mladih i kriminaliteta mladih. Također, Dorfman i Schiraldi (2001; prema Pollak i Kubrin, 2007) navode kako su istraživanja o izvještavanju o kriminalitetu utvrdila da ukoliko se pojavi priča u vijestima gdje je počinitelj maloljetnik, često je to povezano s nasiljem, a relativno je mali broj maloljetnika uhićenih svake godine zbog nasilnog kriminaliteta. Također, kada su u pitanju maloljetne žrtve, one dobivaju puno manje pozornosti od maloljetnih počinitelja.

Smolej i Kivivuori (2008) ističu kako je većina istraživanja o izvještavanju medija o kriminalitetu provedena u SAD-u ili Velikoj Britaniji, što predstavlja zapravo znatno različito medijsko okruženje u usporedbi primjerice s nordijskim zemljama gdje je televizija manje popularan medij obzirom na broj sati gledanja ili broj kanala (Finnpanel, 2008; Nielsen Media Research Reports, 2008; prema Smolej i Kivivuori, 2008). Kod interpretacije navedenih istraživanja bitno je uzeti u obzir i kulturne specifičnosti medijskih vrijednosti jer je većina studija provedena u SAD-u i Velikoj Britaniji. Unatoč kulturnim razlikama, mogu se prepoznati zajednička obilježja i problemi koji su očigledno univerzalni, primjerice ubojstva – bez obzira na kulturu, ona imaju značajno mjesto u izvještavanju (Grujić, 2008). Uz to, teško je uspoređivati i medijski prikaz u različitim vrstama medija. No, Pollak i Kubrin (2007) proveli su istraživanje u SAD-u analizirajući izvještavanje o kriminalitetu u novinama i na lokalnoj televiziji, odnosno kako se ista priča (njih 71) o kriminalitetu prikazuje u jednom i u drugom mediju. Uz to, zasebno je analiziran sadržaj koji se odnosio na maloljetne počinitelje i žrtve. Rezultati su pokazali kako izvještavanje također slijedi tzv. „zakon suprotnosti“ – značajke kaznenog djela, obilježja počinitelja i žrtvi predstavljene u medijima su u suprotnosti od obrazaca dobivenih iz službenih statistika kriminaliteta, a ovo je posebice bio slučaj kod vijesti koje su uključivale maloljetne žrtve i počinitelje. Primjerice, gotovo 85% priča o kriminalitetu odnosilo se upravo na nasilni kriminalitet. Generalno, mediji stvaraju dojam da se zločin može dogoditi bilo kome, bilo gdje i da je svijet zapravo zastrašujuće mjesto.

Nadalje, vezano za medijsko praćenje kriminaliteta lokalnih novina, Hagerlund (2005; prema Smolej i Kivivuori, 2008) je u Finskoj proveo istraživanje anketirajući urednike novina te se pokazalo da je izvještavanje o kriminalitetu dosta često u lokalnim novinama i uglavnom je riječ o lokalnim zločinima. Prema izjavama urednika 82% lokalnih novina sadrži priče

vezane za prometne prekršaje, 75% njih ima barem jednu priču o krađi automobila, o provalama 73%, a samo 27% o gospodarskom kriminalitetu u 2004. godini. Također, nakon usporedbe dobivenih podataka s policijskim statističkim podacima, pokazalo se da mediji zapravo značajno više izvještavaju o krađi automobila, provalama i nasilnim deliktima, a najmanje o prometnim prekršajima i krađama.

Altheide i Devriese (2007) su se specifično usmjerili na analizu prikaza počinitelja u vijestima, odnosno kako određeni izrazi za počinitelja mogu lako ući u svakodnevnu uporabu kod građana. Naime, u SAD-u je postojao raširen pojam „*perp*“ (skraćeno od *perpetrator of a crime*) za počinitelja kaznenog djela te je istraživanje pokazalo da se s vremenom uporaba izraza povećala, počela se koristiti i na šaljiv način te je izraz postao i uobičajen izraz kod izvještavanja tijela državne kontrole. Ono što je značajno u ovom slučaju je što je osoba često bila tako identificirana, a da još nije bila osuđena ni za kakav zločin i na ovaj način se stvarala stigma pojedinca koji vjerojatno ni ne pripada toj skupini za koji ga se okarakterizira.

Collins i sur. (2011) su proveli studiju na uzorku od 1489 naslovnica iz 4 časopisa iz SAD-a i Velike Britanije u razdoblju od 2000. do 2008. godine o tome kako su pokrivena nacionalna i međunarodna društvena pitanja i koliko se zapravo stavlja fokus na nacionalni ili međunarodni kriminal. Utvrdili su da britanski časopisi sadrže više vijesti o međunarodnim pitanjima (79%) (iako se većina odnosi upravo na teme SAD-a) u usporedbi s američkim (21%), da značajno nedostaje vijesti o državnom kriminalitetu (samo 1% na naslovnicama američkih časopisa, i 2% na naslovnicama britanskih časopisa) te da kriminalitet o kojem se izvještava nije proporcionalan njegovoj stvarnoj pojavi, što je u skladu i sa većinom drugih ranije provedenim istraživanjima.

Ako se usmjerimo na područje Republike Hrvatske, Elezović (2012) je analizom sadržaja šest dnevnih hrvatskih tiskovina u razdoblju od šest mjeseci u 2011. godini na uzorku od 1014 naslovnica, utvrdio da se najveći dio (912 naslova – 21,3%) odnosi na područje pravosuđa, sudstva i kriminala (nakon čeka slijedi gospodarstvo i financije s 730 naslova - 17,1%). U svih šest novina je pravosuđe, sudstvo i kriminal na prvom mjestu po zastupljenosti. Grujić (2008) navodi da u medijima možemo pronaći ne samo pojedinačne članke koji izvještavaju o kriminalu u Hrvatskoj i ostatku svijeta, već i cijele rubrike posvećene događajima vezanim uz kriminalitet i kriminalno ponašanje te je stoga važno vidjeti kako su ti određeni slučajevi promatrani. U odnosu na istraživački interes, Grujić (2008) navodi da do 2008. godine nije bilo istraživanja analize sadržaja povezanih sa zastupljenošću kriminalnih djela u tiskanim medijima na području Hrvatske, a i da su novija istraživanja analize sadržaja uglavnom usmjerena na elektronske medije i analizu sadržaja interneta.

Obzirom da gore navedeni podaci o zastupljenosti tematskih područja, koje navodi Elezović (2012), ukazuju da je područje kriminaliteta zastupljeno u medijima, barem onim tiskanim, od značaja je istražiti značajke i sumirati nalaze i rezultate dosadašnjih istraživanja, odnosno spoznaja o medijskom praćenju kriminaliteta u Hrvatskoj. Stoga će se u nastavku rada s ciljem stjecanja tog uvida pokušati približiti na koji način se u hrvatskim medijima izvještava o kaznenim djelima, počiniteljima, žrtvama, funkcioniranju tijela društvene kontrole kriminaliteta i/ili kaznenoj politici.

4. Sustavni pregled istraživanja medijskog praćenja kriminaliteta u Republici Hrvatskoj

Budući da je temeljni cilj ovog rada stjecanje uvida u značajke medijskog praćenja kriminaliteta, proveden je sustavni pregled relevantnih istraživanja u Republici Hrvatskoj kako bi se utvrdile aktualne spoznaje o ovoj tematici. Prema saznanjima autorice, ovakav sustavan pregled hrvatskih istraživanja još nije proveden. Sustavni pregled zapravo predstavlja sažetak odgovarajućih studija te analizu i sintezu prikupljenih podataka.

Riječ je o posebnoj vrsti pregleda literature koji se naziva i istraživačka sinteza ili istraživački pregled. Predstavlja metodičan, transparentan i ponovljiv pristup koji omogućuje kvalitetno i sveobuhvatno istraživanje kako bi se utvrdili svi relevantni radovi o nekoj temi te sustavnu integraciju rezultata istraživanja kako bi se dobili odgovori na specifična istraživačka pitanja (Siddaway, Wood i Hedges, 2019). To je pregled s jasno formuliranim pitanjima u kojem se sustavim metodama radi odabir, procjena i kritička ocjena relevantnih istraživanja te prikupljaju i analiziraju podaci studija uključenih u pregled (Moher, Liberati, Tetzlaff i Altman, 2009). Svrha sustavnog pregleda je sinteza svih dokaza o nekoj temi jer upravo sažimanje rezultata različitih studija omogućuje više od onoga što jedna studija može obuhvatiti (Baumeister i Leary, 1997; Cumming, 2014; prema Siddaway, Wood i Hedges, 2019).

Siddaway, Wood i Hedges (2019) navode ključne faze provođenja sustavnog pregleda. Najprije je važno formulirati ciljeve, odnosno istraživačka pitanja te obzirom na širinu pitanja razmotriti širinu cijelog pregleda te istražiti je li proveden već sustavni pregled u području koje se ispituje. Nakon upoznavanja s literaturom i utvrđivanja potrebe za sustavnim pregledom, počinje faza planiranja gdje se najprije stvaraju pojmovi za pretraživanje, odnosno ključne riječi koje će pomoći u uspješnom pronalaženju potencijalno relevantnih radova. Kod terminologije se preporuča široka pretraga kako bi se sa sigurnošću uključile sve važne studije jer se tijekom samog procesa, prema kriterijima uključivanja i isključivanja, mogu isključiti one koje nisu

relevantne. S druge strane, vezano za to, Petticrew i Roberts (2006) govore o terminima osjetljivosti i specifičnosti između kojih treba pronaći ravnotežu – pronaći što više radova koji mogu biti relevantni i istovremeno obuhvatiti što manji udio onih koji nisu relevantni. Siddaway, Wood i Hedges (2019) ističu da se u toj ključnoj fazi – pretraživanju literature – preporuča pretraživanje najmanje dvije elektroničke baze podataka te dodatno pretraživanje drugih izvora literature kako bi se osiguralo pronalaženje svih potencijalno relevantnih istraživanja. Kao što navode Petticrew i Roberts (2006), samo pretraga baza neće identificirati sve relevantne studije te je potrebno pretražiti i tzv. „sivu“ literaturu. Zatim slijedi skeniranje/probir gdje se pregledavaju naslovi i sažetci radova i prema kriterijima prihvatljivosti odabiru studije koje odgovaraju kriterijima za uključivanje u pregled. Nakon toga se pregledavaju cjeloviti tekstovi uključenih radova i ponovno prema kriterijima prihvatljivosti odabiru studije koje se zatim uključuju u sustavni pregled. Zadnja faza odnosi se na analizu i sintezu podataka koja može biti kvalitativna i kvantitativna – ako su u istraživanjima prikazani kvantitativni podaci, ako istražuju slične teme i sličan koncept istraživanja može se provesti meta-analiza, a ako su uključene studije previše heterogene radi se kvalitativna analiza i sinteza studija (Siddaway, Wood i Hedges, 2019).

Kod sustavnog pregleda se preporuča voditi jasan sustav evidencije i bilježiti zapise na sustavan način te pridržavanje standarada izvještavanja, kao što su primjerice PRISMA (eng. *Preferred Reporting Items For Systematic reviews and Meta-Analyses*) smjernice (Siddaway, Wood i Hedges, 2019). One navode ček-listu 27 kategorija raspoređenih u 7 područja (naslov, sažetak, uvod, metoda, rezultati, rasprava i financiranje) koje bi sustavni pregled trebao obuhvatiti. Također, navode i tzv. dijagram tijeka koji sažima prethodno opisani postupak pretraživanja i pregleda literature kroz faze (Moher i sur., 2009).

Kako bi pregled bio kvalitetan, važno je jasno i detaljno opisati svaki korak metodologije koja se koristila za provođenje sustavnog pregleda te jasno prikazati i podatke, odnosno rezultate sažeti na jasan i logičan način te se na njih i kritički osvrnuti kako bi se upotpunilo razumijevanje teme koja se istražuje (Siddaway, Wood i Hedges, 2019).

Vezano za medije, jedino istraživačkim radom, odnosno dobro metodološki postavljenim istraživanjem i analizom, može se utvrditi kontekst u kojem se stvaraju vijesti te shvatiti na koji to način mediji funkcioniraju (Perišin, 2004).

4.1. Ciljevi i metoda

Kod analize u sustavom pregledu se uglavnom radi o otkrivanju nečeg do sada neutvrđenog i nepoznatog pa tako ovaj sustavni pregled medijskog izvještavanja o kriminalitetu u Hrvatskoj ima nekoliko specifičnih ciljeva: 1. otkriti istraživanja medijskog praćenja kriminaliteta u hrvatskim medijima, 2. identificirati okvir istraživanja o medijskom praćenju kriminaliteta u Hrvatskoj, 3. identificirati ključne studije i dominantne fokuse/perspektive istraživanja koje su najviše doprinijele znanju o medijskom praćenju kriminaliteta u Hrvatskoj, 4. identificirati dominantne metodološke pristupe, 5. identificirati metode uzorkovanja i konceptualizaciju medijskog praćenja kriminaliteta te 6. utvrditi aktualne spoznaje o prikazivanju kriminaliteta u hrvatskim medijima.

Glavna svrha je stjecanje uvida u postojeće stanje i razvoj okvira istraživanja medijskog praćenja kriminaliteta te sinteza dobivenih spoznaja kako bi se razvile preporuke za buduća istraživanja.

Pretraživanje je provedeno u lipnju 2020. godine te su pretraživane hrvatske baze podataka sljedećim redoslijedom: „Hrčak – Portal hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa“, „Hrvatska znanstvena bibliografija“ i „Google Scholar“ te je dodatno korištena i internetska tražilica „Google“. Istraživanje se odnosilo na pretragu naslova rada, sažetaka, cjelovitih tekstova i korištenje ključnih riječi za razdoblje od 2000. do 2019. godine. Ključne riječi u pretraživanju su uključivale pojmove: „medijsko izvještavanje“, „kriminalitet“ i „Hrvatska“. Također, po potrebi su korištene i dodatne ključne riječi: „mediji i kriminalitet“.

Prva faza pretraživanja se odnosila na isključivanje dvostrukih članaka koji su se pojavili u bazama podataka i na internetskoj tražilici, a druga faza je zatim uključivala pregled, odnosno skeniranje (*screening*) naslova i sažetaka kako bi se isključili oni radovi koji se ne bave medijskim praćenjem kriminaliteta (npr. radovi koji se bave medijskim izvještavanjem drugih fenomena kao što je samoubojstvo ili ovisnost). U sustavni pregled nisu uključeni sažetci s konferencija, radovi koji ne istražuju medijsko praćenje kriminaliteta (npr. radovi koji se bave etičkim prijedorima u medijskom izvještavanju općenito), istraživanja medijskog praćenja kriminaliteta koja nisu provedena u Hrvatskoj i istraživanja u kojima nisu jasno razdvojeni podaci o medijskom praćenju kriminaliteta od podataka o medijskom izvještavanju općenito. U sustavni pregled uključeni su radovi koji nisu kategorizirani kao izvorni znanstveni radovi, ali su sadržavali analizu medijskog praćenja kriminaliteta (npr. analiza medijskog izvještavanja o ubojstvima žena (femicidu) u publikaciji *Ženske sobe – Centra za seksualna prava*) te ostala pronađena dodatna istraživanja koja su pronađena pretraživanjem ključnih riječi.

Kategorije koje su analizirane su: fokus i perspektiva istraživanja, istraživačko pitanje, vrsta istraživanja, vrijeme i populacija, uzorak (metode i veličina), konceptualizacija medijskog praćenja kriminaliteta i rezultati medijskog praćenja kriminaliteta.

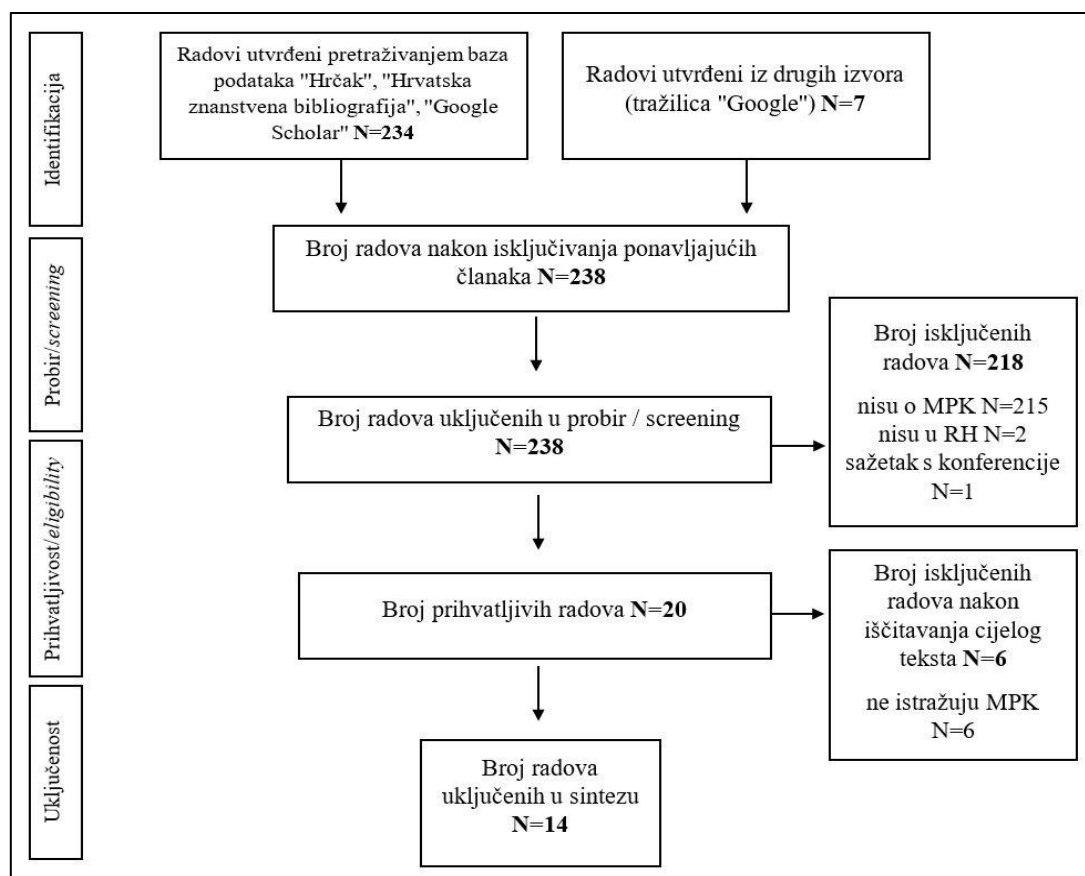
4.2. Rezultati i rasprava

Obzirom na specifične ciljeve sustavnog pregleda, pretraživanjem hrvatskih baza podataka prema određenim ključnim riječima pronađena su objavljena istraživanja na temu prikazivanja kriminaliteta u medijima u Republici Hrvatskoj te je identificiran okvir istraživanja, odnosno dva pristupa istraživanju ovisno o predmetu koji se analizira. Uz to, sustavnim pregledom su identificirani fokus, metodološki pristup, metode uzorkovanja, konceptualizacija te ključni nalazi i spoznaje studija medijskog praćenja kriminaliteta. Sve navedeno je prikazano u sljedećim podpoglavljima.

4.2.1. Broj objavljenih studija i opis uključenih studija

Sustavnim pregledom obuhvaćeno je 14 istraživačkih radova o medijskom praćenju kriminaliteta u Hrvatskoj u razdoblju od 2000. do 2019. godine koji su ispunili kriterije prihvatljivosti, objavljeni na hrvatskom jeziku: 7 članaka iz časopisa, 2 publikacije, 3 rada u zborniku radova s konferencija te 2 diplomatska rada. Budući da se jedan rad bavio dvama istraživanjima, ukupno je uključeno 15 jedinstvenih istraživanja u sustavni pregled, stoga je sam broj uključenih studija veći od broja radova. U „Hrčku“ ih je identificirano 5, „Hrvatskoj znanstvenoj bibliografiji“ 2, „Google Scholaru“ 2 i internetskoj tražilici „Google“ 5.

Sustavni pregled je raščlanjen na četiri faze (adaptirano prema PRISMA smjernicama, Moher i sur., 2009) koje su prikazane na Slici 1. (*Dijagram tijeka pretraživanja radova po fazama*). Prije samog uključivanja studija i navođenja razloga za isključivanje, pretražena je literatura te se primjenom kriterija prihvatljivosti smanjio broj radova, a dijagram sadrži informacije o svim fazama postupka.

Slika 1. Dijagram tijekom pretraživanja radova po fazama

Kratak opis (autori, godina i izdavač/mjesto objave, vrsta istraživanja i vremenski okvir uzorka, ciljevi/istraživačka pitanja, uzorak i broj analiziranih jedinica) svake studije koja zadovoljava kriterije pretrage prikazan je u Tablici 1. (Osnovni podaci uključenih studija).

Tablica 1. Osnovni podaci uključenih studija

Autori, godina i izdavač/mjesto objave	Vrsta istraživanja i vremenski okvir uzorka	Ciljevi / Istraživačka pitanja	Uzorak i broj analiziranih jedinica
Mamula, M. (2018), publikacija <i>Ženske sobe – Centra za seksualna prava</i>	Analiza sadržaja medijskog izvještavanja o ubojstvima žena (femicidu) (1. siječnja 2012. – 31. prosinca 2016.)	Identifikacija problematičnih trendova medijske prakse u izvještavanju o slučajevima femicida, organizacija edukacijskih radionica medijskih djelatnika/ca o senzibiliziranom izvještavanju	Novinski članci u kojima se piše o ubojstvima žena objavljeni u 3 dnevne novine – <i>Večernji list, Jutarnji list, Slobodna Dalmacija</i> (5 godina, N=753)

Sudar, N. (2018), publikacija Ureda pravobraniteljice za ravnopravnost spolova	Analiza sadržaja medijskog izvještavanja o slučajevima nasilja prema ženama (1. siječnja 2012. – 31. prosinca 2016.)	Identifikacija trendova u medijskom načinu izvještavanja o nasilju prema ženama i utvrđivanje propusta te prijedlog smjernica za senzibilno izvještavanje o slučajevima nasilja prema ženama i nasilja u obitelji	Članci o nasilju prema ženama na 5 internetskih portala – <i>Index.hr, 24sata.hr, Jutarnji.hr, Vecernji.hr, Tportal.hr</i> (5 godina, N=3 499; detaljna analiza konkretnih slučajeva nasilja prema ženama, N=1 885)
	Analiza slučaja silovanja (studija slučaja) (1. siječnja 2012. – 31. prosinca 2016.)		
Popović, S. (2017a), zbornik radova 7. regionalne znanstvene konferencije Vjerodostojnost medija "Mediji, novinarstvo i ljudska prava" (Fakultet političkih znanosti, Hanns-Seidel-Stiftung)	Kvantitativna i kvalitativna analiza sadržaja vijesti o seksualnom zlostavljanju djece Kvalitativna analiza sadržaja direktnih online komentara (2015.)	Koje su opće karakteristike izvještavanja o SZD, opće karakteristike prezentacije počinitelja i žrtava te broj komentara i stereotipnih izjava? Koji su stavovi o seksualnom zlostavljanju, žrtvama i počiniteljima zastupljeni u direktnim komentarima vijesti, postoji li razlika obzirom na opis žrtve, počinitelja i zlostavljanja i postoji li povezanost među stavovima?	Vijesti o seksualnom zlostavljanju djece objavljene na portalu <i>Jutarnji.hr</i> (1 godina, N=78) Pripadajući <i>online Facebook</i> direktni komentari objavljenih vijesti (N=531)
Buva, M. (2017), diplomski rad (Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za komunikologiju)	Analiza sadržaja izvještavanja o terorizmu na dnevno informativnim portalima – napadi u Parizu i Bruxellesu Kvantitativna analiza komentara čitatelja (13. – 22. studeni 2015.; 22. – 31. ožujka 2016.)	Utvrđivanje uloge dnevno-informativnih portala u izvještavanju o terorizmu (frekventnost objavljivanja članaka i način obrade teme) Koliko čitatelje intrigiraju teme vezane uz terorizam i koliko su aktivni u raspravama ispod članka?	Novinski članci na internetskim portalima o terorističkim napadima – <i>Jutarnji.hr, Vecernji.hr</i> (20 dana u dvije faze od 10 dana, N=523)

<p>Krznar, N. (2014), <i>Amalgam</i> – časopis studenata sociologije</p>	<p>Kvalitativna analiza izvještavanja medija o ubojstvu Frane Despića (studija slučaja) (17. ožujka – 31. ožujka 2008)</p>	<p>Utvrđivanje sličnosti između izvještavanja i reakcije društva o sukobu <i>modsa i rockera</i> i izvještavanju o ubojstvu Frane Despića te je li u ovom slučaju također riječ o moralnoj panici</p>	<p>Naslovi i tekst članaka objavljenih u brojevima dnevnih novina – <i>Jutarnji list, Večernji list, Vjesnik</i> (15 dana, N=21)</p>
<p>Ciboci, L. (2014b), <i>Medijske studije</i></p>	<p>Kvantitativna analiza sadržaja izvještavanja o djeci (djeca žrtve, počinitelji ili svjedoci nasilnih djela, zlostavljanja i kriminalnih djela) – komparacija s 2010.godinom (1. siječnja – 30. lipnja 2013.)</p>	<p>Utvrđivanje je li se promijenila politika izvještavanja o djeci u dnevnim novinama u odnosu na prvo istraživanje provedeno 2010. godine – poštuju li novine dječja prava i štite li identitet djece u tekstu i opremi priloga u slučajevima u kojima su djeca žrtve, počinitelji ili svjedoci nasilnih djela ili su to njihovi roditelji</p>	<p>Novinski prilozi o djeci objavljeni u dnevnim novinama – <i>Večernji list, Jutarnji list</i> (6 mjeseci, N=636)</p>
<p>Karlović, R., Budimir, I. (2013), <i>Policija i sigurnost</i></p>	<p>Analiza sadržaja vijesti o domaćem i inozemnom kriminalu (1. svibnja – 10. svibnja 2012.)</p>	<p>O kojim kaznenim djelima se najviše piše i kolika je zastupljenost vijesti o domaćem, a kolika o inozemnom kriminalu? Koliko su dubinski obrađene teme i koje vrijednosti dominiraju u tekstovima s kriminalnom tematikom?</p>	<p>Članci ili fotovijest/videovijest o domaćem i inozemnom kriminalu objavljeni na 3 internetska portala – <i>Vecernji.hr, Jutarnji.hr, 24sata.hr</i> (10 dana, N=338)</p>
<p>Kurtić, N., Đukić, M. (2013), <i>MediAnali</i></p>	<p>Komparativna analiza medijskog sadržaja izvještavanja o terorističkom napadu u Norveškoj na hrvatskim i britanskim portalima (22. srpnja – 26. srpnja 2011.)</p>	<p>Koje su sličnosti i razlike u izvještavanju o terorističkom napadu u Norveškoj između hrvatskih i britanskih online medija, s posebnim naglaskom na način prezentacije događaja?</p>	<p>Novinski tekstovi na 3 hrvatska portala – <i>dnevnik.hr (NovaTV), Vjesnik.hr, Index.hr</i> i 3 britanska portala – <i>bbc.co.uk (BBC), telegraph.co.uk, guardian.co.uk</i> (5 dana, N=288)</p>

<p>Borovec, K. (2012a), zbornik radova <i>Zaštita prava i interesa djece s problemima u ponašanju</i> (Pravobranitelj za djecu)</p>	<p>Kvalitativna analiza slučaja kršenja prava djece smještene u odgojnu ustanovu (studija slučaja) (lipanj 2009. – rujan 2010.)</p>	<p>Upućivanje na kršenje etičkog kodeksa, posebno u slučajevima prikazivanja institucionalizirane djece u medijima te potvrda teze kako pojedini mediji svjesno ili ne stigmatiziraju djecu iz odgojnih ustanova</p>	<p>Članci o slučaju „Prostitucija u osječkom Domu za odgoj djece i mladeži“ u novinama <i>Jutarnji list</i>, <i>Arena</i> (16 mjeseci, N=5)</p>
<p>Borovec, K. (2012b), <i>Kriminologija i socijalna integracija</i></p>	<p>Kvalitativna i kvantitativna analiza medijskog sadržaja i analiza medijskog diskursa o zločinu Ivana Korade (studija slučaja) (27. ožujka – 8. travnja 2008.)</p>	<p>Utvrđivanje portreta zločina, uzorka zločina prema stavu medija i definiranje uloge policije prema viđenju medija Koje osobe dobivaju medijski prostor za tumačenje slučaja, postoji li pravilnost u prikazu na temelju koje se može izraditi tipologija izvještavanja o zločinu te jesu li prikazani i neki drugi vezani problemi uz prezentaciju zločina?</p>	<p>Novinski tekstovi objavljeni u dnevnom i tjednom tisku (8) o „Zločinu Ivana Korade“ – <i>Jutarnji list</i>, <i>Večernji list</i>, <i>Novi list</i>, <i>Slobodna Dalmacija</i>, <i>24 sata</i>, <i>Vjesnik</i>; <i>Globus</i>, <i>Nacional</i> (13 dana, N=62)</p>
<p>Labaš, D., Kanižaj, I., Ciboci, L. (2011), <i>Riječki teološki časopis</i></p>	<p>Analiza sadržaja medijskog izvještavanja o zlostavljanjima u katoličkim odgojnim ustanovama u Irskoj (20.05. - 30.05. 2009.; 26.11. - 6.12. 2009.; 11.12. - 21.12. 2009.; 17.03. - 31.03. 2010.)</p>	<p>Koje su osnovne karakteristike izvještavanja hrvatskih novina o zlostavljanjima u Irskoj, kakav je način, kvaliteta i medijski pristup u izvještavanju o ovoj tematici?</p>	<p>Novinski prilozi o zlostavljanjima u katoličkim odgojnim ustanovama u 7 dnevnih novina – <i>Jutarnji list</i>, <i>Večernji list</i>, <i>Novi list</i>, <i>Slobodna Dalmacija</i>, <i>Glas Slavonije</i>, <i>24 sata</i>, <i>Vjesnik</i> (40 dana u četiri faze od 10 dana, N=111)</p>
<p>Labaš, D., Ciboci, L. (2011), <i>MediAnali</i></p>	<p>Analiza sadržaja dnevnih novina o aferi <i>Indeks</i> (18. rujna 2008. – 2. veljače 2010)</p>	<p>Jesu li novinari iznosili neistine, pretjerali negativnim prikazivanjem osumnjičenih osoba i preuranjenim donošenjem osuda – kakva je kvaliteta i način novinskog izvještavanja o aferi <i>Indeks</i>?</p>	<p>Novinski prilozi o aferi <i>Indeks</i> u dnevničkim novinama – <i>Jutarnji list</i>, <i>Večernji list</i> (17 mjeseci, N=986, selektirano i analizirano o aferi <i>Indeks</i> N=367)</p>

Lešić, V., Pavela, I., Dujić, I., Plavčić, J., Santini, M., Prenda, S. (2010), zbornik radova <i>Zbornik radova sa skupa Nasilje nad djecom i među djecom</i> (Filozofski fakultet Sveučilišta J.J. Strossmayera u Osijeku)	Kvantitativna i kvalitativna analiza sadržaja članka koji opisuju slučaj nasilja nad djecom u obitelji (2005.-2007.)	Koje su glavne činjenice o nasilju nad djecom u obitelji objavljivane u dnevnim novinama?	Članci o nasilju nad djecom u obitelji u dnevnim novinama – <i>Jutarnji list i 24 sata</i> (3 godine, N=71)
Grujić, M. (2008), diplomski rad (Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Studij psihologije)	Analiza sadržaja novinskih priloga o kaznenim djelima u dnevnim tisku (15. rujna – 15. studenog 2003.)	Utvrđivanje zastupljenosti i obilježja izvještavanja o kriminalu i kaznenim djelima u dnevnim listovima, s posebnim osvrtom na kazneno djelo ubojstva (okolnosti, način, obilježja počinitelja i žrtava)	Novinski prilozi o kriminalu i kaznenim djelima objavljeni u 3 dnevna tiska - <i>Večernji list, Jutarnji list, Vjesnik</i> (60 dana, N=180)

4.2.2. Okvir istraživanja

Iz osnovnih podataka i kratkog opisa svih 15 analiziranih studija, vidljivo je da su se istraživači dominantno usmjerili na analizu sadržaja novina. Iako postoje razlike obzirom na broj i tip analiziranog tiska (od uključivanja samo jednog lista do osam ili uključivanja dnevnih i tjednih novina), sva istraživanja su usmjerena na sadržaj tiska ili internetske portale kao inačice tog tiska. Kao što navodi i Popović (2017b), novine su dostupnije i jeftinije za analizu od primjerice televizijskih vijesti pa je vjerojatno i to jedan od razloga. Također, većina istraživača provedenih studija do 2013. godine kao uzorak je odabrala dnevni tisak, a novija istraživanja od 2014. godine usmjerila su se na internetske portale, što je razumljivo radi same dostupnosti. Izuzetak je jedino istraživanje o medijskom izvještavanju ubojstava žena (Mamula, 2018) u kojem su se analizirali članci u tri tiskana medija.

Nadalje, uz analizu sadržaja vijesti, tri su se istraživanja usmjerila i na analizu sadržaja komentara – Popović (2017a) na kvalitativnu analizu sadržaja direktnih *online* komentara na vijesti o seksualnom zlostavljanju djece, Buva (2017) na kvantitativnu analizu komentara čitatelja na vijesti o terorizmu te se u manjem dijelu komentiranja tekstova o terorističkom

napadu u Norveškoj dotiču i Kurtić i Đukić (2013) u vidu analize broja i generalnog stava u komentaru.

Identificiran je okvirni model istraživanja medijskog praćenja kriminaliteta u Republici Hrvatskoj radi lakšeg razumijevanja i kategorizacije 15 studija. Model je usmjeren isključivo na istraživanja koja su koristila metodu analize sadržaja medijskih izvještavanja o kriminalitetu u najširem smislu (budući da u kriminalitet ubrajamo sva kaznena djela koja su propisana Kaznenim zakonom u Hrvatskoj te se ovaj rad bavi analizom medijskih istraživanja o kaznenim djelima, počiniteljima, žrtvama, funkcioniranju tijela društvene kontrole kriminaliteta i/ili kaznenoj politici). Metoda analize sadržaja je „metoda proučavanja i analiziranja komunikacije na sustavan, objektivan i kvantitativan način u svrhu mjerenja određenih varijabli poruka, (...) bez subjektivne pristranosti recenzenta“, a sami nalazi analize su izravno povezani s time kako su definirane različite kategorije sadržaja koje je istraživač razvio (Dominick, 1978: 106-7; prema Reiner, 2006).

Obzirom na navedeno, identificirana su 2 osnovna pristupa istraživanju medijskog izvještavanja i medijskog prikaza kriminaliteta ovisno o predmetu koji se analizira (Tablica 2):

1. Istraživanja medijskog sadržaja o kriminalitetu i određenim pojavnim oblicima kriminaliteta (n=7)
2. Istraživanja medijskog sadržaja o konkretnim slučajevima i akterima te pitanjima vezanim uz medijsko praćenje kriminaliteta (n=8).

Tablica 2. Okvirni model istraživanja medijskog praćenja kriminaliteta u RH

Istraživanja medijskog sadržaja o kriminalitetu i određenim pojavnim oblicima kriminaliteta	Istraživanja medijskog sadržaja o konkretnim slučajevima i akterima te pitanjima vezanim uz medijsko praćenje kriminaliteta
<p>Mamula (2018) Sudar (2018) Popović (2017a) Ciboci (2014b) Karlović i Budimir (2013) Lešić i sur. (2010) Grujić (2008)</p>	<p>Sudar (2018) Buva (2017) Krznar (2014) Kurtić i Đukić (2013) Borovec (2012a) Borovec (2012b) Labaš, Kanižaj i Ciboci (2011) Labaš i Ciboci (2011)</p>

1. Istraživanja medijskog sadržaja o kriminalitetu i određenim pojavnim oblicima kriminaliteta

Iako su, zbog činjenice da je kriminalitet fenomen koji obuhvaća širok raspon pojava oblika, predmeti istraživanja svih 15 uključenih studija dosta različiti, prvoj kategoriji studija – istraživanjima medijskog sadržaja određenih pojava oblika kriminaliteta osnovni je cilj otkriti opće karakteristike, kvalitetu i način izvještavanja o kriminalitetu generalno/određenom kaznenom djelu, počiniteljima i žrtvama ili utvrditi obim i zastupljenost određenih kaznenih djela.

Prvu analizu medijskog sadržaja o tome kako vodeće hrvatske dnevne novine izvještavaju o kriminalu i kaznenim djelima proveo je **Grujić (2008)** u razdoblju od 60 dana na temelju teorije vrijednosti vijesti te usporedio dobivene podatke sa službenim statistikama. Utvrdio je da se većinom (91,4%) u medijima opisuje kazneno djelo kao konkretno, pojedinačno djelo te da se najviše izvještava o krađi (16,7%) i ubojstvu (13,5%), s time da se ubojstvima i pokušajima ubojstva pridaje četvrtina medijskog prostora vezanog uz kriminal. Iako je usporedba pokazala kako je i u statističkim podacima krađa najčešća, to je bilo u skoro duplo većem broju (30,1%) u odnosu na prikaz u medijima (16,7%). Vezano za ubojstva, pokazala se velika disproporcionalnost jer u statistici udio ubojstava u prijavljenim kaznenim djelima iznosi samo 0,08%. Detaljnija analiza izvještavanja o ubojstvu pokazala je da se u medijskim prikazima u najvećem broju ubojstva događaju na javnoj površini, da su počinjena s vatrenim oružjem te da je u većini slučajeva počinitelj muškarac. Ubojstva najčešće uključuju jednu žrtvu koja je najčešće isto muškog spola.

Lešić i sur. (2010) usmjerili su se na kvantitativnu i kvalitativnu analizu medijskog prikaza činjenica o nasilju nad djecom u obitelji u razdoblju od 3 godine. Zaključili su da se najviše izvještava o seksualnom zlostavljanju pa ubojstvu (točnije čedomorstvu), da je riječ o ocu kao počinitelju u dobi od 30. do 50. godina i kćeri kao žrtvi i da je nasilje jednokratno, ali da se u 33% objava radilo o nasilju koje traje duži niz godina. Usporedbom dobivenih podataka sa statističkim, vidljiva je također uporaba kriterija vrijednosti vijesti jer primjerice statistički podaci govore da je najčešća vrsta nasilja emocionalno nasilje (zanemarivanje). Istraživanje je pokazalo i da se u 33% objava štiti identitet žrtve i počinitelja, ali u isto toliko slučajeva je navedeno puno ime i prezime počinitelja. Uz to, subjektivne procjene istraživača, a koje su se odnosile na emocije koje članak pobuđuje, način na koji je članak napisan i opći dojam o članku, utvrdile su da objavljeni slučajevi najčešće izazivaju emocije gađenja i ljutnje prema počinitelju

te suosjećanje sa žrtvom. Obzirom na način izvještavanja dobivena je visoka ocjena na česticama senzacionalizma i negativnosti.

Vijesti o domaćem i inozemnom kriminalu analizirali su i usporedili sa statističkim podacima **Karlović i Budimir (2013)** u periodu od 10 dana na temelju kriterija vrijednosti vijesti te utvrdili da se prosječno dnevno objavi više od 37 kriminalnih događaja na internetskim portalima, i to najviše domaćih. Najčešće je riječ o kaznenim djelima protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom (tada obuhvaćali ratne zločine, terorizam i zlouporabu opojnih sredstava), protiv života i tijela, skupini koruptivnih kaznenih djela (tada aktualna borba protiv korupcije) pa tek krađe, iako su one, kao što je već navedeno, najbrojnije po statističkim podacima. Uz to, najzastupljenije vrijednosti vijesti koje ima prosječna vijest o kriminalnom događaju su granica (*threshold*), nasilje i status poznate osobe.

Ciboci (2014b) je kvantitativnom analizom sadržaja izvještavanja o djeci žrtvama, počiniteljima ili svjedocima nasilnih djela, zlostavljanja i kriminalnih djela u periodu od 6 mjeseci uspoređivala razlike istog istraživanja provedenog 2010. godine. Utvrdila je da se u izvještavanju o djeci u dvije najnakladnije dnevne novine krše prava u pogledu otkrivanja identiteta, iako manje nego ranije, ali i jednako često u vidu objave fotografija djeteta ili roditelja ili članova obitelji. Također, u 43,8% priloga je navedena škola ili vrtić koji dijete pohađa, a u 77,7% naziv mjesta gdje dijete živi.

Uz primarno usmjerenje na kvalitativnu analizu sadržaja *online* komentara, **Popović (2017a)** je napravila i kvantitativnu i kvalitativnu analizu sadržaja vijesti o seksualnom zlostavljanju djece temeljenu na teoriji vrijednosti vijesti (prema Cheit i sur., 2010) te se pokazalo da većina vijesti ima po dvije vrijednosti – posebno je izvještavano o ozbiljnom seksualnom zlostavljanju s višestrukim žrtvama. Većina događaja se odnosila na inozemne slučajeve te je 36,4% vijesti sadržavalo senzacionalizam u sadržaju i čestu uporabu konsenzualnih riječi za opis zlostavljanja (npr. voditi ljubav, milovati, ljubavna veza, avantura), i to više u slučajevima kada je žrtva muškog spola. Komentari su provjeravani u odnosu na mitove o seksualnom zlostavljanju djece te se pokazalo da su stereotipi o počiniteljima često bili odraz drugih društvenih stereotipa (npr. o manjinskim skupinama – migranti, osobe homoseksualne orijentacije) i jezik opisa počinitelja bio je senzacionalistički. Vijesti u kojima je otkriven identitet žrtve imale su veći broj komentara te su komentari obilježeni prebacivanjem odgovornosti na druge osobe ili institucije i netočnim pretpostavkama o žrtvama i šteti koju seksualno zlostavljanje uzrokuje te mjerama suzbijanja i prevencije.

Dva novija istraživanja koja su provele **Sudar (2018)** i **Mamula (2018)** odnosila su se na analizu sadržaja medijskog prikaza slučajeva nasilja prema ženama te ubojstvima žena

(femicidu) u razdoblju od 5 godina objavljenim u dnevnim novinama, odnosno internetskim portalima. Prva studija je pokazala da se u medijima, obzirom na tematiku vijesti, najviše objavljuje nasilje prema ženama u Republici Hrvatskoj, zatim ono koje se dogodilo u svijetu, a onda o samom tijeku suđenja i sudskoj presudi. Najčešće je riječ o konkretnom slučaju nasilja, što ukazuje da je ova tematika površno obrađena. U 93,3% slučajeva je otkriven identitet kada se objavi fotografija žrtve ili počinitelja, a 33,4% ima senzacionalistički naslov te se najviše izvještavalo o silovanju i femicidu, kao vrstama nasilja. Druga studija je isto potvrdila da se femicidu rijetko pristupa analitički i istraživački kao fenomenu i da se objavljuju uglavnom izuzetno brutalni slučajevi i to sa senzacionalističkim naslovima. Prevladavaju fotografije (žrtava, počinitelja, prizora iz sudnica, sa sprovođa), a u 88,8% članaka se može utvrditi identitet žrtve, čime se krše etički principi. Uz to, svaki šesti članak se fokusirao na žrtvu, a svaki treći na počinitelja te je često citiranje nerelevantnih izvora informacija, a rijetko stručnjaka.

2. Istraživanja medijskog sadržaja o konkretnim slučajevima i akterima te pitanjima vezanim uz medijsko praćenje kriminaliteta

Druga kategorija studija – istraživanja medijskog sadržaja o konkretnim slučajevima i akterima te pitanjima vezanim uz medijsko praćenje kriminaliteta usmjerena su na analizu sadržaja medijskih priloga kojoj je više svrha utvrditi način prezentacije, pristup i osnovne karakteristike izvještavanja događaja/slučaja te ispitati pitanja etičnosti u izvještavanju određenih slučajeva. Iako kao ograničenje ovog pristupa može biti to što ne daje uvid u općenito izvještavanje i prezentaciju kriminaliteta, prednost je što daje detaljniju sliku o tome kako se izvještava o konkretnim primjerima.

Labaš i Ciboci (2011) donose prvi takav prikaz analize sadržaja o slučaju – prikaz afere *Indeks* (privođenje više sveučilišnih nastavnika, studenata i posrednika povodom sumnje za korupciju). Ispitalo se iznošenje neistine, pretjerivanje s negativnim prikazivanjem osumnjičenih i preuranjeno donošenje osuda u razdoblju od 17 mjeseci (čitavo razdoblje od početka akcije do nepravomoćnih presuda). Pokazalo se da mediji preuzimaju ulogu sudbene vlasti i krše osnovna ljudska prava kao što je pravo na poštivanje ugleda i časti. Iako je ovoj temi dana važnost, npr. uvođenjem zasebne rubrike i objave na prvim stranicama, nije joj se pristupilo izborom složenijih novinarskih vrsta. Iako je pozitivno što se pratilo do samog kraja i donošenja sudskih presuda, najviše se izvještavalo o početku, navodilo osumnjičene i neke unaprijed osudilo (u 21% priloga doneseni su preuranjeni zaključci) te su česti bili

senzacionalistički natpisi i negativno prikazane fotografije (izdvajanje samo određenih osoba), a objave transkripata su remetile proces suđenja.

Na specifičan događaj/e usmjerili su se i **Labaš, Kanižaj i Ciboci (2011)** – analizu sadržaja izvještavanja hrvatskih medija o zlostavljanjima u katoličkim odgojnim ustanovama u Irskoj za 4 ključna događaja u periodu od 10 dana od objave svakog događaja. Istraživanje je pokazalo da se rijetko izvještavalo o ovim događajima, odnosno određene novine daju važnost događaju, dok ga druge potpuno ignoriraju (sustavno su događaje pratila samo dva tiska od sedam promatranih). Najmanje priloga je bilo u prvom razdoblju, a najviše u zadnjem kada je pristup bio senzacionalistički. Uz to, u 21,8% slučajeva su naslovi bili negativnog karaktera i vidljiv je pojednostavljen prikaz teme bez detaljnih uvida u pozadinu slučaja. U 13,5% slučajeva su doneseni preuranjeni zaključci i osude pape Benedikta XVI te su identiteti osumnjičenih svećenika bili uglavnom otkriveni (jedino je *Vjesnik* u svim priložima zaštitio identitete).

Borovec (2012b) je kvalitativno i kvantitativno analizirao medijski sadržaj i medijski diskurs o tome kako je prikazan zločin Ivana Korade (višestruko ubojstvo sa 5 žrtava i višednevna policijska potraga) objavljivani u periodu od 13 dana od događaja (ubojstva). Pokazalo se da su masakr, pokolj i krvoproliće glavni portret zločina (portretom se bavilo čak 53% članaka). Kao uzroci zločina navode se psihički problemi, alkoholizam, agresivnost te neadekvatna i nepravovremena društvena reakcija, dok kao posljedica nastaje strah od kriminala, nepovjerenje u kaznenopravni sustav i veliki materijalni troškovi. Osim publicističkog, vidljiv je i socio-kriminološki diskurs. Kao način obrade teme utvrđeno je da se najprije koriste činjenice bez dodatne analize, zatim slijedi rekonstrukcija događaja (osnovne konture, medijska i službena), a kao izvori informacija navode se stručnjaci, osobe bliske žrtvama i počiniteljima. Uloga policije, kojom su se mediji intenzivno bavili, proteže se od istražnih i izvidnih radnji, izvornih policijskih poslova, do zaštitne uloge. Također, i u prikazu ovog slučaja prisutni su elementi koji doprinose medijskoj pozornosti – nasilje, ekstremnost, javni status osobe i smrtne posljedice.

Nadalje, **Borovec (2012a)** također kroz kvalitativnu analizu medijskog sadržaja analizira slučaj kršenja prava djece smještene u odgojnu ustanovu na temelju slučaja „Prostitucija u osječkom Domu za odgoj djece i mladeži“ na uzorku od 5 članaka u hrvatskom tisku. Zaključuje da su mediji, zbog nedovoljnog poznavanja populacije o kojoj pišu, senzacionalistički pristupili temi te time kršili pravo na privatnost štićenika doma i doprinijeli stigmatizaciji i sekundarnoj viktimizaciji. Iako nigdje nije objavljen identitet djece u cijelosti, jasno je da se radi o osječkom Domu i time se etiketiraju ta djeca, a analizom se pokazalo da su

kršene čak četiri odredbe Kodeksa časti hrvatskih novinara (članci 14, 15, 19 i 20). Također, nije pokazana posebna osjetljivost jer je riječ o djeci, nisu izbjegavani stereotipi i senzacionalizam te se koriste erotizirane dječje fotografije, a uz sve to, mediji donose vlastite interpretacije i tumačenje uzroka problematičnog ponašanja djece.

Kurtić i Đukić (2013) su se u komparativnoj analizi izvještavanja o terorističkom napadu u Norveškoj 2011. godine usmjerili na sličnosti i razlike u izvještavanju hrvatskih i britanskih medija u periodu od 5 dana od događaja. Većina tekstova je napisana u dužim formama i s detaljnim prikazima, no pokazalo se da kod nas mediji samo preuzimaju podatke kao istinite i neupitne te ne uokviruju činjenice u kontekst hrvatskog društvenog okruženja. U 54% slučajeva hrvatski mediji stavljaju fokus na razvoj događaja, a ne na motive ili širi kontekst, a već drugog dana interes u hrvatskim medijima opada. Specifičnost je i da je počinitelj u hrvatskim medijima u najvećem broju slučajeva oslovljavan kao monstrum što označava senzacionalistički pristup gdje se kao vrijednost vijesti ističe dramatičnost. Iako je kvantitativna analiza komentara pokazala da su u hrvatskim medijima zastupljeniji tekstovi s komentarima (78%, dok je u britanskom uzorku čak 79% bez komentara), malo je onih usmjerenih na tekst i analizu situacije (koji jesu, osuđuju čin napada), dok to prevladava kod britanskih.

Na terorizam se usmjerila i **Buva (2017)** analizirajući sadržaj dvaju internetskih portala o terorizmu na konkretnim primjerima napada u Parizu i Bruxellesu, prateći članke 10 dana od svakog od događaja. Iako su oba portala približno jednako izvještavala o napadima, vidljiv je pad članaka o drugom napadu u Bruxellesu (iako se on pravodobnije prenosio) te se najčešće radilo o izvještavanju u kratkim novinarskim vrstama, površno i nekritički (većinom preuzeto iz stranih izvora). Nakon drugog napada je došlo do rasta stručnih analiza koje su donijele širu perspektivu terorizma u Europi. Video prilozima ili fotografije koje nisu samo ilustracije su bili rijetki. Dok su se kao teme prvog napada isticale posljedice, nakon drugog se pisalo o članovima terorističkih organizacija. Iako postoji senzacionalizam u naslovima, većinom se poštuju etička načela u izvještavanju o napadu, posljedicama i žrtvama. Kvantitativna analiza komentara ukazuje interes čitatelja jer 80% članaka sadrži komentare, a najviše ih je na dan nakon napada i na vijest u kojoj se izvještava o Hrvatima kao žrtvi, dok je uočen pad komentara na članke nakon napada u Bruxellesu.

Krznar (2014) je kvalitativno analizirala izvještavanje dnevnih novina o ubojstvu Frane Despića 15 dana nakon događaja i na temelju koncepta moralne panike utvrdila da su elementi predikcije, pretjerivanja i simbolizacije bili prisutni u izvještavanju ovog slučaja. Sva tri tiska su vijest objavila na naslovnici novina, a ističu i da je riječ o sukobu skupina te iznose druge

incidente u zadnjih godinu dana, iako je jedina poveznica to da su sudionici osobe mlađe životne dobi. Prisutan je i senzacionalizam u naslovima te se fokus uglavnom prebacio na sukobe skupina, pa čak i sukobe u drugim gradovima koji se nisu uopće odnosili na skupine/supkulture. To označava naglašavanje, preuveličavanje, iskrivljavanje i korištenje množine umjesto jednine, a većina članaka je ispunjena i predikcijama te stereotipima. Što se tiče analize reakcije društva, od strane mnogih aktera definirala se uzročnost i pronalazilo rješenje za uočeni problem nasilja mladih, u vidu uvođenja mjera za suzbijanje i na lokalnoj i nacionalnoj razini.

Medijski prikaz slučaja silovanja djevojke u Podstrani analizirala je **Sudar (2018)** u periodu od 5 godina te zaključila kako postoji niz propusta, od senzacionalističkih naslova, otkrivanja identiteta žrtve objavom posrednih detalja o mjestu silovanja (u 53% slučajeva je objavljena fotografija kuće gdje se dogodilo kazneno djelo), objavljivanja nagađanja i pretpostavki, senzacionalističkih objava privatnih i intimnih detalja o žrtvi do objavljivanja detalja istrage. Nijedan članak se ne ističe kao pozitivna praksa jer iako su pojedini imali korektan tekst, naslov je uvijek bio senzacionalistički i više usmjeren na zadovoljavanje pažnje čitatelja. Novinarsko vijeće časti je upravo zbog prekršenih svih načela Kodeksa vezanih uz profesionalnost, etičnost, moral i zaštitu intime izreklo tešku opomenu glavnim urednicima novina.

4.2.3. Dominantni fokus i ključne studije

Na temelju prikaza svih studija, obzirom na vrstu kriminala, analiza pokazuje da istraživači češće istražuju kako mediji prikazuju nasilna kaznena djela (ubojstva općenito, ubojstva žena, nasilje nad ženama, silovanje žene, seksualno zlostavljanje djece, ubojstvo mladića, višestruka ubojstva, zlostavljanje djece u odgojnim ustanovama i nasilje nad djecom), a medijsko izvještavanje o terorizmu, kao specifičnom obliku nasilnog kaznenog djela, istražuje se u dva slučaja. Samo jedno istraživanje bavilo se izvještavanjem o koruptivnim kaznenim djelima, iako i to s većim fokusom na etičnost tijekom kaznenog postupka. Naime, većina istraživanja (n=12) se, bilo primarno ili kao specifični cilj, usmjerila na (ne)etičnost u izvještavanju i prikazivanju kriminaliteta, bilo da je riječ o konkretnim slučajevima ili određenim pojavnim oblicima kriminaliteta. Također, među različitim kategorijama istraživanja, glavni dominantni predmet istraživanja nije bio isključivo medijsko praćenje ukupnog kriminaliteta. Dva istraživanja su bila isključivo usmjerena na predmet medijsko praćenje kriminaliteta – Grujić (2008) i Karlović i Budimir (2013) koji su se usmjerili na zastupljenost kaznenih djela u medijima, odnosno zastupljenost vijesti o domaćem i inozemnom kriminalu. Fokus na analizu načina izvještavanja o cjelokupnom kriminalitetu ima

svoje prednosti jer omogućuje podatke o, primjerice, zastupljenosti određenih vrsta kaznenih djela u medijskom izvještavanju, no na neki način predstavlja i ograničenje jer se ne istražuje previše detaljno i dubinski kao kod analize izvještavanja o određenom pojavnom obliku kriminaliteta. Unatoč tome, istraživanja medijskog praćenja općenito o kriminalitetu provedena su 2008. (Grujić) i 2013. godine (Karlović i Budimir) pa bi se svakako zbog sve bržeg razvoja same tehnologije i medija, ali i samih novih oblika kriminaliteta, buduća istraživanja trebala usmjeriti na sveobuhvatnu analizu o tome kako se u današnje doba prikazuje kriminalitet u medijima i koja su to kaznena djela najviše zastupljena u izvještavanjima.

Vezano za predmet istraživanja u kriminološkom smislu, podjednako su zastupljena istraživanja u kojima je fokus usmjeren i na obilježja i karakteristike kaznenog djela, i počinitelja i žrtve (n=4) te ona u kojima se u središte istraživanja stavlja prikaz počinitelja i žrtve (n=4), samo žrtve (n=3) ili samo počinitelja (n=3), te manje kazneni postupak (n=1). Kao sporedno se analizira i izvještavanje o funkcioniranju tijela društvene kontrole kriminaliteta.

Vezano uz konceptualizaciju, kao što je već spomenuto, neke studije uključuju cijeli raspon mogućih kaznenih djela, dok neke samo u fokus istraživanja stavljaju određeni pojavni oblik ili čak konkretne primjere slučaja te je to u svakom slučaju ograničenje jer usporedbu podataka čine neizvedivom.

Obzirom na sve navedeno, ne ističe se posebno neka ključna studija, već su sva istraživanja, obzirom da su se usmjerila na dosta različite predmete istraživanja, a i dalje obuhvatile kriminalitet kao takav, dala doprinos ukupnoj spoznaji o medijskom praćenju kriminaliteta u Hrvatskoj. Od onih koja su istraživala zastupljenost vrsta kaznenih djela u medijima, koja su se usmjerila na samo određeno kazneno djelo ili pojavni oblik, posebice ona usmjerena na ne tako često istraživane teme kao što su terorizam ili korupcija, do prikaza studija slučaja koja su usmjeravajući se na određene konkretne događaje dala detaljnije uvide o izvještavanju medija na konkretnom primjeru.

4.2.4. Metodološki pristupi i uzorkovanje

Kao što je već navedeno, od 15 jedinstvenih studija, sve su istraživale novinski tisak ili internetske portale. Uz to, svih 15 se fokusiralo na cijele članke objavljene na temu o kojoj su istraživali te nije bilo slučajeva da se analiziraju primjerice samo naslovi ili samo fotografije. Naime, uz već spomenuti noviji trend fokusa na istraživanje komentara, određene studije su, uz članke, kao jedinicu analize uvrstile i fotovijest ili videovijest (npr. Karlović i Budimir, 2013). Obzirom na jedinice analize u istraživanju medijskog praćenja kriminaliteta, provedeno je više istraživanja analize sadržaja novinskih priloga u dnevnim novinama (n=9) nego priloga na

internetskim portalima (n=6). Niti jedno istraživanje nije provedeno vezano uz televizijski ili radijski prikaz kriminaliteta. Iako bi to svakako doprinijelo jasnijim spoznajama kako mediji izvještavaju o kriminalitetu, moguće objašnjenje ovog ograničenja mogle bi biti i metodološke poteškoće u uzorkovanju. Donekle je opravdana usmjerenost (posebice novijih istraživanja) na analizu izvještavanja internetskih portala o kriminalitetu, budući da rezultati istraživanja agencije Ipsos Plus, provedenog 2016. godine, pokazuju da čak 61% Hrvata koristi internet kao glavni izvor informacija (samo 29% televiziju). Internet prednjači i kada je riječ o povjerenju – čak 40% građana vjeruje internetu (Buva, 2017). Internetski portali omogućuju da se do najnovijih vijesti dođe odmah – građani mogu u svakom trenutku doznati bilo koju vijest u *online* izdanjima i na mobilnim uređajima pa ne čekaju emitiranje središnjih televizijskih emisija jer „udarne vijesti“, kojima često počinju televizijske emisije, više za njih nisu nove (Perišin, 2008b).

Analiza sadržaja je u studijama korištena s ciljem analize zastupljenosti određenih kaznenih djela, općih karakteristika, kvalitete i načina izvještavanja o kaznenom djelu, počiniteljima i žrtvama te pristupa izvještavanja određenih slučajeva i (ne)etičnosti u izvještavanju. Govoreći o analizi sadržaja, razlikujemo kvalitativnu koja nema zadane čvršće definirane kriterije nego se temelji na više ili manje subjektivnom vrednovanju sadržaja, i kvantitativnu koja po kriterijima pripada „pravim“ znanstvenim metodama i omogućuje da se kvalitativne osobine materijala izraze kvantitativnim pokazateljima (Stojak, 1990; prema Grujić, 2008). Milas (2000; prema Grujić, 2008) ističe da su osnovni ciljevi analize sadržaja sažimanje podataka, otkrivanje povezanosti između podataka koji bi inače ostali skriveni te povezivanje podataka dobivenih analizom sadržaja s onima prikupljenim iz drugih izvora ili drugim metodama. Najčešće se koristi kvantitativna analiza sadržaja te ona predstavlja način kojim se nastoji proizvesti objektivan, kvantitativan i pravdan opis sadržaja. Analiza sadržaja pruža mogućnost za stvaranje veće slike ili općeg opisa predmeta istraživanja (Elezović, 2012). Većina istraživanja (n=8) je koristila kvantitativnu analizu, zatim nešto manje kombinaciju kvantitativne i kvalitativne analize (n=5), a najmanje samo kvalitativnu (n=2). Za potrebe provedbe analize sadržaja, većina istraživača je izradila ili modificirala analitičku matricu prilagođenu za potrebe svog konkretnog istraživanja s kategorijama prema kojima su se podaci kodirali te su podaci statistički obrađeni. Uz to, u dva istraživanja provedena je komparativna analiza, odnosno Ciboci (2014b) je usporedila rezultate istraživanja u odnosu na prvo istraživanje provedeno 2010. godine, dok su Kurtić i Đukić (2013) dobili sliku kako hrvatski mediji izvještavaju o terorističkom napadu u Norveškoj uspoređujući vijesti na hrvatskim i

britanskim portalima. Također, istraživači su u većini istraživanja (n=9) uspoređivali rezultate s podacima drugih istraživanja ili sa stvarnim statističkim podacima.

Što se tiče uzorka, većina studija je provedena na uzorku manjem od 400 jedinica analize (n=9). No, manji uzorci su svakako opravdani jer se odnose uglavnom upravo na studije slučaja gdje su zapravo obuhvaćeni svi članci najtiražnijih novina/portala koji su o tom konkretnom događaju izvještavali. Istraživanja koja su obuhvatila više od 400 jedinica analize (n=6) se odnose na istraživanja određenih fenomena ili kaznenih djela (primjerice femicida) te je broj jedinica analize zapravo veći zbog samog vremenskog okvira istraživanja koje je duže. Naime, vremenski okvir uzorka istraživanja fokusiranih na konkretne događaje i koja su istraživala kriminalitet općenito iznosio je od nekoliko dana do nekoliko mjeseci, dok se medijsko praćenje nekog fenomena istraživalo u vremenskom okviru od nekoliko godina (maksimalno 5 godina).

U smislu prostornog obuhvata, tj. blizine, studije su više usmjerene na nacionalnu razinu, nego na lokalnu, odnosno sva istraživanja su u navedenim razdobljima analizirala novinske priloge i vijesti na najtiražnijim tiskovinama, od kojih je najzastupljeniji *Jutarnji list* (n=13), zatim *Večernji list* (n=10), *Vjesnik* (n=5) i *24 sata* (n=5) te *Slobodna Dalmacija* (n=3), *Indeks* (n=2) i *Novi list* (n=2). Ostale tiskovine i portali (*Tportal*, *Arena*, *dnevnik.hr*, *Globus*, *Nacional*, *Glas Slavonije*) bili su uključeni samo jednom.

4.2.5. Ključni nalazi i spoznaje

Kao što je već istaknuto, budući da je kriminalitet fenomen koji obuhvaća širok raspon pojavnih oblika, predmeti istraživanja svih 15 uključenih studija su vrlo različiti te je na neki način ograničena i usporedba samih rezultata, kao i donošenje čvršćih i općenitih zaključaka. Također, analiza istraživanja ovog sustavnog pregleda pokazala je da su istraživanja usmjerena isključivo kako tiskani mediji i internetski portali izvještavaju o kriminalitetu pa taj rezultat svakako treba uzeti u obzir kod interpretacije podataka. Međutim, sva navedena istraživanja daju svakako značajan doprinos u razumijevanju medijskog praćenja kriminaliteta u Hrvatskoj. Kako bi se moglo odgovoriti na pitanje kako mediji prikazuju kriminalitet, kako javnost percipira kriminalitet i zašto dijeli određene stavove prema fenomenu, počiniteljima ili žrtvama, potrebno je krenuti od nalaza istraživanja medijskog sadržaja o kriminalitetu.

Budući da je cilj ovog pregleda dobiti i aktualne spoznaje o prikazivanju kriminaliteta u hrvatskim medijima, ključni rezultati studija medijskog praćenja kriminaliteta koji su utvrđeni sustavnim pregledom bit će detaljnije prikazani i raspravljani u ovom poglavlju. Sinteza podataka svih obuhvaćenih studija utvrdila je da se kumulativni nalazi pojedinih istraživanja odnose na usporedbu prikaza kriminaliteta u medijima sa službenim statistikama, analizu

pristupa i načina obrade teme kriminaliteta u medijima, provjeru kriterija teorija vrijednosti vijesti o kriminalu i koncepta moralne panike te istraživanje etičnosti i senzacionalizma u medijskom prikazu kriminaliteta. Uz to, dodatno su se istaknule i analiza uloge publike i komentara na vijesti o kriminalitetu te ispitivanje uloge policije u kontekstu medijskog izvještavanja o kriminalitetu.

1. Usporedba prikaza kriminaliteta u medijima sa službenim statistikama

Rezultati studija medijske prezentacije i medijskog izvještavanja o kriminalitetu pokazali su da i u Hrvatskoj izvještavanje medija prati „zakon suprotnosti“, odnosno da prikazi u medijima o obilježjima kaznenih djela, počinitelja i žrtvi nisu proporcionalni onome što govore službene statistike kriminaliteta (Grujić, 2008; Karlović i Budimir, 2013; Lešić i sur., 2010; Labaš, Kanižaj i Ciboci, 2011). Kao što su i ranija inozemna istraživanja (Antunes i Hurley, 1977; Barlow, Barlow, i Chiricos, 1995; Chermak, 1994, 1995; Graber, 1979; Hamm, 2007; Skogan i Maxfield, 1981; prema Collins i sur., 2011), a i novija (Pollak i Kubrin, 2007; Smolej i Kivivuori, 2008; Collins i sur., 2011) pokazala, u medijima je previše zastupljen nasilni kriminalitet, a nedovoljno imovinski, pojedinac je u fokusu te se zločin prezentira bez dodatnih širih razmatranja (Chermak i Chapman, 2007; prema Collins i sur., 2011). Ljudi generalno vjeruju da je kriminalitet, a pogotovo teški kriminalitet, u porastu, iako službeni podaci to uvijek ne podržavaju, dapače postoji veliki nesrazmjer između kriminaliteta prikazanog u medijima i onoga u stvarnosti (Gabelica Šupljika, 2009b).

Naime, kako bi se ispitala nedosljednost određenih vrsta kaznenih djela u odnosu na stvarnu situaciju u društvu, podaci dobiveni istraživanjima medijskog praćenja kriminaliteta su se uspoređivali sa stvarnim statistikama. Tako su Grujić (2008) te Karlović i Budimir (2013) utvrdili da rezultati analize medijskog prikaza kriminaliteta i na internetskim portalima i u tiskovinama pokazuju da se najviše piše o krađama (16,7%), ubojstvu (13,5%), razbojništvu (10,8%) i pokušaju ubojstva (10,0%), odnosno najviše o kaznenim djelima protiv života i tijela, protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom – zlouporabi opojnih droga (koja danas potpada u kaznena djela protiv zdravlja ljudi), ratnim zločinima i terorizmu (koja danas pripadaju u kaznena djela protiv čovječnosti i ljudskog dostojanstva), koruptivnim kaznenim djelima pa tek onda o kaznenim djelima protiv imovine. Najmanje se izvještava o zlostavljanju djece (2,5% - iako je prema službenim statistikama u Hrvatskoj to treći „kriminalni“ problem), silovanju i pokušaju silovanja (2,3%), školskom nasilju (1,1%) i čedomorstvu (0,1%). Istraživanje iz 2008. godine pokazalo je da krađe imaju najveći udio u izvještavanju o kaznenim djelima, što je u skladu sa službenim statistikama koje pokazuju da je najčešće počinjeno

kazneno djelo u 2003. godini bilo djelo krađe. Međutim, treba uzeti u obzir da prema službenim statistikama udio krađa iznosi 30,1% od ukupnog broja počinjenih kaznenih djela, te da je onda broj prikazan u medijima (16,7%) duplo manji od stvarnog (Grujić, 2008). Istraživanje 2013. godine je pokazalo da se u samo 12% ukupno objavljenih vijesti pojavljuju kaznena djela protiv imovine, iako je to bila najbrojnija skupina kaznenih djela prema Izvješću Državnog odvjetništva Republike Hrvatske za 2011.godinu sa čak 57,7% zastupljenosti u ukupnom kriminalitetu (Karlović i Budimir, 2013). Kao što zaključuju i autori navedenih istraživanja, kaznena djela protiv imovine nisu dovoljno atraktivna medijima ili su previše uobičajena za svakodnevne objave, što potvrđuje zapravo postojanje novinskih vrijednosti po kojima imovinski delikt nije dovoljno vrijedan da bi se o njemu izvještavalo u omjeru koji je proporcionalan stvarnom stanju. Nasuprot tome, ubojstva su se, premda u službenim statistikama sudjeluju sa svega 0,08% ukupnog kriminaliteta, pokazala najzastupljenijima u medijima – ubojstva i pokušaji ubojstva su u medijskim prikazima zastupljeni u 23,5% medijskog prikaza kriminaliteta (Grujić, 2008). Ono što Grujić (2008) ističe je da bi izvještavanje o konkretnim djelima bilo poželjno kada bi se radilo o djelima koja bi bila reprezentativan prikaz kriminala u društvu, a ne rezultat novinskih vrijednosti određenih kriminalnih događaja jer takav trend dovodi do iskrivljene percepcije kriminala i podcjenjivanja onih djela koja nemaju veliku novinsku vrijednost.

Vezano za ostala istraživanja s fokusom na neko određeno kazneno djelo ili na neki slučaj, Lešić i sur. (2010) su istraživanjem prezentacije nasilja nad djecom u obitelji utvrdili da se najviše izvještava o seksualnom zlostavljanju djece, dok statistički podaci pokazuju da je najčešća vrsta zapravo emocionalno nasilje (točnije zanemarivanje) (Child Protective Services, 2001; prema Lešić i sur., 2010) o čemu se puno manje raspravlja u javnosti. Iako ono također ostavlja teške posljedice za djecu, seksualno zlostavljanje je ono koje privlači pozornost publike. No, ovdje svakako treba imati u vidu da se smatra kako je „tamna brojka“ seksualnog zlostavljanja djece velika i da je vjerojatno samo manji broj ovih kaznenih djela prijavljen. Navedno potvrđuju i retrospektivna istraživanja u Hrvatskoj i inozemstvu prema kojima većina slučajeva seksualnog zlostavljanja ostaje u tajnosti i nikada se ne prijavi nadležnim službama (Buljan Flander i sur., 2008; Finkelhor, 2011; Finkelhor i sur., 2014; Pereda i sur., 2009; Rajter i sur., 2013; prema Popović, 2017a). Nadalje, Labaš, Kanižaj i Ciboci (2011) u kontekstu zlostavljanja u katoličkim odgojnim ustanovama zaključuju da se prema pisanju medija čini kako su katolički svećenici i ostali crkveni službenici i brojem i količinom nasilja na prvom mjestu, no da se statistički lako može utvrditi da porast interesa medija o ovoj temi nije u skladu s brojem kaznenih djela koja se odnose na zlostavljanje u Katoličkoj crkvi. Seewald (2010;

prema Labaš, Kanižaj i Ciboci, 2011) tako iznosi podatak da 0,1% zlostavljača čine suradnici i službenici Katoličke crkve. Primjerice, podaci govore da se godišnje u prosjeku u Njemačkoj prijavi oko 15 000 spolnih zlostavljanja, (u posljednjih 15 godina oko 225 000), a udio katoličkih službenika od 1965. godine je ukupno 94 slučaja (Jauch, 2010; prema Labaš, Kanižaj i Ciboci, 2011). Također, analizom vijesti o seksualnom zlostavljanju djece Popović (2017a) je dobila zanimljiv podatak da je jedini put kada se izvijestilo problemski, bilo upravo riječ o izvještavanju o seksualnom zlostavljanju djece u Katoličkoj crkvi što može stvoriti dojam da se to u Katoličkoj crkvi događa češće nego u drugim crkvama ili institucijama.

2. Analiza pristupa i načina obrade teme kriminaliteta u medijima

Generalno govoreći, ova analiza ukazuje na to da izvještavanje o kriminalu karakterizira uglavnom površnost i kratkoća, bez namjere da se tema pobliže obradi, manje se pozornosti posvećuje analiziranju uzroka pojavnih oblika kriminala koji se događaju i prevenciji kriminaliteta (Grujić, 2008; Labaš i Ciboci, 2011; Labaš, Kanižaj i Ciboci, 2011; Borovec, 2012a; Kurtić i Đukić, 2013, Karlović i Budimir, 2013; Popović, 2017a; Buva, 2017; Sudar, 2018; Mamula, 2018). Primjerice, pristup kriminalitetu kao svakodnevnom i bez potrebe za ikakvom reakcijom je vidljiv u formatima na koje se o kriminalu izvještava – Grujić (2008) je utvrdio da je najveći broj članaka o kriminalu (čak 86,7%) objavljen kao vijest ili izvještaj, dok se tek manji broj odnosi na reportaže (5%) i komentare (4%) u kojima je detaljniji i kritički osvrt na počinjena kriminalna djela. Također, u izvještavanju o aferi *Indeks* najviše su se koristile najlakše novinarske vrste (vijest i izvještaj), u čak 68% slučajeva, dok su izostale složenije vrste – tek 7% priloga se odnosilo na komentare i reportaže (Labaš i Ciboci, 2011). Isto tako, Popović (2017a) je u istraživanju dobila podatak kako je u tek 5,1% vijesti izvještavanje o konkretnom slučaju obuhvaćao problemski pristup koji prema Rowan (2009; prema Popović, 2017a) u kontekstu seksualnog zlostavljanja djece podrazumijeva stvaranje svijesti o problemu, osnaživanje razumijevanja seksualnog zlostavljanja, stvaranja konsenzusa oko *policy* opcija i motiviranje akcije. Karlović i Budimir (2013) su kao površinski obrađene vijesti definirali one koje karakteriziraju kratkoća vijesti, naglašavanje dijelova događaja koji su zanimljivi i bez pobliže obrade te utvrdili da na internetskim portalima ukupno gledajući prevladava površnost (52%). Istraživanje koje su proveli Kurtić i Đukić (2013) pokazalo je da u kontekstu terorističkog napada u Norveškoj 2011. godine, iako većina tekstova ima duže forme i detaljniji prikaz samog događaja, hrvatski *online* mediji najviše preuzimaju vijesti i informacije i ne uokviruju činjenice u kontekst hrvatskog društvenog okruženja (npr. ni jedan članak iz hrvatskih internetskih portala nije povezivao pojam multikulturalizma u hrvatskom

političkom okruženju, dok britanski mediji tome daju veliki značaj). Da se o terorizmu u najvećoj mjeri izvještava površno i da se informacije preuzimaju iz drugih izvora bez dodatnih objašnjenja, pokazalo je i istraživanje Buve (2017) koja ističe da se uglavnom tek kratko opisuje događaj ili osoba, dok se dublje analize pojavljuju u manje od 1/4 analiziranih članaka, a i kada se nastoji dati širi kontekst, on je teško razumljiv zbog upotrebe termina koji su teško shvatljivi prosječnom čitatelju. O povezanosti s Hrvatskom ili utjecaju tragičnih događaja kao što su teroristički napadi u Parizu ili Bruxellesu, govori se u manje od 20% članaka (tada je riječ uglavnom o hrvatskim žrtvama napada ili opremi nabavljenoj u Hrvatskoj koju su teroristi koristili). Labaš, Kanižaj i Ciboci (2011) navode kako u medijskom prikazu zlostavljanja u katoličkim odgojnim ustanovama nije postojalo dosljedno izvještavanje o događaju od početka do kraja (što je mjerilo kvalitete i profesionalnosti), već se izvještavalo pojednostavljeno, usredotočeno samo na jednu fazu i nije omogućilo građanima pristup svim informacijama i akterima. Čak 80,2% svih novinskih priloga objavljeno je u zadnjoj fazi analize koja se odnosila na isprike irskog kardinala i Pape te je publika lako mogla postati dezinformirana i bez detaljnog uvida u pozadinu slučaja i uskraćena za drugu stranu priče. U kontekstu prikaza nasilja prema ženama i femicidu, Sudar (2018) i Mamula (2018) su zaključile da je ova problematika tema u medijima uglavnom kada je riječ o konkretnom slučaju nasilja, istrazi ili suđenju, a ne kada bi se trebalo izvještavati o tome kao društvenom problemu koji treba prevenirati osvješćivanjem i edukacijom. Femicidu se u tiskanim medijima rijetko pristupa analitički i istraživački kao fenomenu koji zahtijeva ozbiljan pristup te zapravo nema ni pokušaja ulaženja u samu bit problema. Govoreći općenito o pristupu medija, Perišin (2008a) navodi da u današnje vrijeme pojednostavljenije graniči s banaliziranjem informacija jer se ne ulaže trud ni vrijeme da se neke složenije teme i događaji predstave i objasne. Ovakvim pristupima i ovim načinima izvještavanja je nemoguće pružiti sve relevantne informacije što na neki način iskrivljuje sliku koju publika dobiva o kriminalu i kriminalnom ponašanju (Grujić, 2008).

3. Provjera kriterija teorija vrijednosti vijesti o kriminalu i koncepta moralne panike

Većina istraživanja medijskog praćenja kriminaliteta u Hrvatskoj obuhvaćena ovim sustavnim pregledom je u podlozi svojih istraživanja imala provjeru nekih od kriterija teorije vrijednosti vijesti ili koncepta moralne panike pri analizi medijske prezentacije te su one potvrđene. U studijama koje nisu jasno istaknule takvu teorijsku podlogu, moguće je prepoznati neku od vrijednosti vijesti (Grujić, 2008; Karlović i Budimir, 2013; Popović, 2017a; Lešić i sur., 2010; Labaš i Ciboci, 2011; Labaš, Kanižaj i Ciboci, 2011; Borovec, 2012b; Kurtić i Đukić, 2013; Buva, 2017; Krznar, 2014). Analizirajući vijesti o kriminalu, Karlović i Budimir

(2013) su, uz već navedene rezultate kako krađa nije, a ubojstvo jest vrijedna vijest, utvrdili da prosječna vijest o kriminalnom događaju najčešće ima vrijednosti granice (*threshold*), nasilja i status poznate osobe, a kao značajne se pojavljuje i blizina, individualizacija, pojednostavljenje i rizik. Činjenica da je najviše zastupljena vrijednost granice (u 68% slučajeva) znači da internetski portali uglavnom objavljuju vijesti koje bi doista trebale biti objavljene, no, ako se kritički sagleda, može se zaključiti da 32% njih ili skoro svaka treća vijest o kriminalu uopće nije trebala biti objavljena – većina tih vijesti je zapravo nastavak priče koja je dosegla granicu objave, a ponavlja se s ciljem da priča ostane aktualna u medijima. Također, s postotkom od 14% zastupljena je i vrijednost djece i mladih u vijestima o kriminalu jer svaka vijest u kojoj se u kontekstu kriminala pojavljuje dijete i mlada osoba bila žrtva ili počinitelj, privlači veliku pozornost te to mediji iskorištavaju kako bi podigli čitanost. Teza da događaj postaje vijest ako se kriminal poveže s djecom je potvrđena i u izvještavanju hrvatskih internetskih portala (Karlović i Budimir, 2013), a i u studiji slučaja koju je proveo Borovec (2012a) kvalitativno analizirajući slučaj djece iz osječkog Doma. U prikazu slučaja višestrukog ubojstva Ivana Korade kao vrijednosti su prepoznate nasilje, ekstremnost, status javne osobe i smrtne posljedice (Borovec, 2012b), dok se u slučaju medijskog praćenja afere *Indeks* (Labaš i Ciboci, 2011) prepoznaje predvidljivost te status poznate osobe (zbog funkcije koju je obnašala, jedna od osumnjičenih osoba bila je najviše zastupljena u medijskim priložima). Također, u izvještavanju medija o zlostavljanjima u katoličkim odgojnim ustanovama (Labaš, Kanižaj i Ciboci, 2011) vidljivo je pojednostavljivanje, a kod istraživanja o terorizmu koje su proveli Kurtić i Đukić (2013) te Buva (2017) ističe se dramatičnost kao vrijednost vijesti jer se pokazalo kako se u borbi za čitanost pretjerano naglašavaju dramatični trenuci samih događaja. U istraživanju medijskog prikaza seksualnog zlostavljanja djece, Popović (2017a) navodi da je hrvatski portal posebno izvještavao o ozbiljnijem seksualnom zlostavljanju s višestrukim žrtvama (većina vijesti imala je po dva faktora vrijednosti vijesti, a najveći broj u jednoj vijesti je bio četiri, dok je tri ili četiri faktora vrijednosti vijesti sadržavalo čak 20,5% objavljenih vijesti).

Što se tiče koncepta moralne panike, analiza izvještavanja novina o slučaju ubojstva Frane Despića, koju je provela Krznar (2014), pokazala je da su elementi predikcije, pretjerivanja i simbolizacije bili prisutni u izvještavanju hrvatskih medija i da je zapravo došlo do moralne panike vezane uz supkulture. Naime, mediji su odmah nakon samog događaja objavili članke u kojima se navode serije sličnih događaja, odnosno dva najpoznatija dnevna lista su navela različite sukobe mladih u Zagrebu koji su se dogodili unazad godinu dana (a kasnije preuveličavanjem i iskrivljavanjem i sukobe pojedinaca u drugim gradovima

prezentiraju kao sukobe supkultura). Mediji su se počeli sve više usmjeravati na skupine i objavljivali su karte s navedenim okupljalištima pojedinih supkulturnih skupina te na neki način podigli i tenzije između skupina. Uz to, samo mjesto (park Ribnjak) je opisivano izrazito negativno i park je postao simbol nasilja („najopasniji park“, „park tragedija i masovnih obračuna“, „tempirana bomba“). Upravo su skupine mladih mediji prikazivali kao prijetnju vrijednostima i prikazivali ih na stereotipan način. U kontekstu društvene reakcije došlo je do stvaranja veće osjetljivosti na temu nasilja među mladima te ideološke eksploatacije (referiralo se na događaj sa svrhom postizanja političkih ciljeva, npr. pojedini političari su isticali važnost donošenja programa za mlade). U medijima se počelo govoriti i o važnosti uključivanja širokog spektra ljudi na nacionalnoj i lokalnoj razini u rješavanju nastale prijetnje, no uvođenje različitih mjera za suzbijanje nasilja odnosilo se na pojačanje ophodnji, postavljanje videonadzora, donošenje novih zakona i prijetnje policijskom represijom (strože kontrole, konstantna legitimiranja, testiranja na alkohol i agresivniji pristup prilikom svakog incidenta). Upravo, kako navodi i Kovčo Vukadin (2012:113-115), takav medijski prikaz „potiče rasprave o adekvatnom društvenom odgovoru i dolazi do ozračja u kojem ljudi postavljaju pitanja o sigurnosti u društvu pa se posljedično formuliraju zahtjevi za strožim kažnjavanjem, iako postoje stručne i znanstvene spoznaje da ono nema očekivan učinak“. Stručnjaci upozoravaju na kompleksnost cijele problematike i važnost sveobuhvatne strategije suočavanja, no budući da takvo mišljenje ne predstavlja vrstu „brzog“ rješenja, ono je uglavnom ignorirano jer „stručnjaci koji se sustavno bave ovom problematikom neće lako pronaći svoj medijski prostor, kao što to hoće priče o nasilnim mladima zbog vrijednosti vijesti mladosti, nasilja, neuobičajenosti, nepredvidivosti i jednostavnosti“.

Na temelju svega navedenog, kao što ističu i Karlović i Budimir (2013), postavlja se pitanje u kojoj je mjeri slika prikaza kriminaliteta u medijima u Republici Hrvatskoj realna, a u kojoj je mjeri riječ o slici stanja u društvu, nastaloj pod utjecajem komercijalizacije i uređivačkih politika.

4. Istraživanje etičnosti i senzacionalizma u medijskom prikazu kriminaliteta

Upravo ono što je specifično kod skoro svih istraživanja medijskog praćenja kriminaliteta u Hrvatskoj (n=12) jest ispitivanje etičnosti prilikom izvještavanja bilo da je riječ o nekom određenom kaznenom djelu ili konkretnom slučaju vezanom uz kriminalitet. Kada je riječ o etici u novinarstvu, Kunczik i Zipfel (2006:104) navode da etika označava što je to novinarski ispravno i dobro. U kontekstu etike, važne su i funkcije koje se u određenom društvu pripisuju masovnim medijima jer primjerice, „u demokratskom društvu, novinarstvo ima javnu

zadaću, treba prikupiti i širiti informacije o stvarima od javnog interesa, o tome zauzeti stav i kritizirati kako bi se utjecalo na proces formiranja mišljenja“. Svakodnevno smo svjedoci da je publika izložena novom, profitu vođenom pristupu medija – pod pritiskom tržišne utakmice i borbe za naklonost publike, mediji se sve više okreću stvaranju profita, a sve manje osnovnoj svojoj ulozi, a to je informiranje javnosti, i to u skladu s temeljnim načelima struke. Načelima kao što su točno, pošteno, istinito, uravnoteženo i nepristrano izvještavanje s poštivanjem općih ljudskih prava i etičkih pravila. Kako bi se privukla publika, vijesti se obrađuju senzacionalistički, a ozbiljne teme se obrađuju kao spektakl (Pišonić Babić, 2017).

Kod prikaza terorizma i određenih terorističkih napada, istraživanje Buve (2017) je pokazalo da se pridala velika pozornost događajima, izvještavalo se iz minute u minutu, otkrivali detalji, pronalazili svjedoci i oplakivale žrtve. U naslovima i dramatičnim fotografijama se mogao vidjeti senzacionalizam te su se često fotografije objavljivale bez upozorenja o uznemirujućem sadržaju. Također, i u istraživanju o medijskom prikazu ubojstva Frane Despića (Krznar, 2014) pokazalo se da mediji izvještavaju senzacionalistički, povezivali su se događaji koji inače ne bi bili dovedeni u vezu i događaj se iskoristio za šire pisanje o supkulturama gdje su pripadnici prikazani u negativnom svjetlu, kao prijetnja i na stereotipan način. Potvrđeno je da mediji imaju važnu ulogu u stvaranju moralne panike jer su glavni pružatelji informacija i stoga je važno osvijestiti da način na koji izvještavaju javnost utječe na definiranje stavova o nekom događaju, a i na reakcije i djelovanje javnosti.

Grujić (2008) je u svom istraživanju utvrdio da se u naslovu mogu pronaći podaci o žrtvama i počiniteljima kaznenih djela, ali da su više zastupljeni naslovi koji nude samo informacije o djelu (60,7%). No, činjenica je da se u velikom postotku javljaju i senzacionalistički naslovi, odnosno više od trećine naslova vijesti o kriminalitetu obilježeno je senzacionalizmom. Navedeno su otkrila i kasnija istraživanja, primjerice kod izvještavanja o nasilju prema ženama, 33,4% članaka je imalo senzacionalistički naslov. Uz to, čak 41% od njih sadržavalo je riječ „monstrum“, dok se puno ime i prezime žrtve objavilo u 34,3% članaka, a počinitelja u 37,1%. Također, problem predstavlja i podatak da je 95% analiziranih članaka objavilo ime grada, naselja, dijela grada gdje se dogodilo nasilje, a adresu 25,6% članaka te konkretno mjesto (stan, kuća ili kafić) 58% članaka (Sudar, 2018). Tvrdnje da se u medijima događa tabloidizacija i okretanje senzacionalizmu, potvrđuje i činjenica da se dnevne novine odlučuju izvještavati o kaznenim djelima koja se mogu okarakterizirati kao izrazito brutalna ili nesvakidašnja, što je i pokazalo istraživanje koje je provela Mamula (2018). Također, u izvještavanju o ubojstvima žena prisutno je stereotipno razumijevanje rodnih uloga i seksizam (često se kod opisa žrtve posebno ističe njezin izgled – „bila je lijepa“) te iako bi poštivanje

žrtava trebao biti temeljni etički princip, često uz tekst dolaze fotografije žrtve, stare fotografije žrtve i/ili počinitelja, prizori iz sudnica ili sa sprovoda. Mamula (2018) ističe da, iako se vide bitni pomaci u odnosu na ranija izvještavanja o femicidu, mediji još uvijek nisu na razini zadaće i uloge koju imaju u društvu, daleko su od izvještavanja o femicidu na objektivan i rodno osviješten način i s razumijevanjem kompleksnosti ovog problema. Na primjeru analize slučaja silovanja (Sudar, 2018) pokazalo se da od prvog dana u medijima prevladavaju nagađanja, a posebice u kasnijim danima, kada nema novih informacija, barata se pretpostavkama i konstrukcijama i često se koriste neprovjerene informacije. U kontekstu nasilja nad djecom, Lešić i sur. (2010) navode podatak da u 33% članaka nisu navedeni nikakvi osobni podaci počinitelja i žrtve, no u skoro jednako toliko (30%) članaka je navedeno puno ime i prezime počinitelja, a žrtve u 13% članaka. Iako mediji mogu izvještavanjem probuditi svijest i doprinijeti saznanju o postojanju nasilja nad djecom u društvu u kojem živimo, rezultati istraživanja ukazuju da postoji veliki problem kada su u pitanju etika i prava počinitelja i žrtava (Lešić i sur., 2010). Na to ukazuju i podaci dobiveni istraživanjima o izvještavanju djece u odgojnim domovima (Borovec, 2012a), zlostavljanju djece u katoličkim odgojnim ustanovama (Labaš, Kanižaj i Ciboci, 2011) te generalno djece koja su žrtve, počinitelji ili svjedoci kaznenih djela (Ciboci, 2014b). Upravo kako bi se naglasila štetnost senzacionalizma u medijima i pretvaranja tragičnih događaja u zabavu za mase, Borovec (2012a) je kvalitativno analizirao slučaj izvještavanja o štíćenicima Odgojnog doma te se pokazalo da su mediji kršili etički kodeks u nekoliko aspekata, od prenošenja izjava čija je autentičnost dvojbeno do kršenja prava na privatnost te stigmatizacije i sekundarne viktimizacije, i to uglavnom zbog novinarskog nepoznavanja populacije djece i mladih o kojoj pišu. Da se prava djeteta krše, potvrdili su i rezultati istraživanja koje je provela Ciboci (2014b) – otkrivanje identiteta djece je još uvijek često, pogotovo u smislu objave fotografije ili djeteta ili roditelja, a čak u 77,7% slučajeva se navodi mjesto gdje dijete živi i u 43,8% je navedena škola ili vrtić u koji dijete ide. Upravo ti podaci mogu lakše otkriti identitet djeteta jer kao što Sudar (2019) navodi, ako se ni ne spomene njihovo ime, dovoljna su informacija i fotografije obiteljske kuće i imena njihovih roditelja kako bi cijelo susjedstvo, škola, pa i šira zajednica doznala njihov identitet, a poseban je problem objava podataka o roditeljima u malim sredinama gdje svatko svakog poznaje. Uz to, šteta ne mora biti trenutna samo tada u djetinjstvu, već i kasnije djeca mogu u bilo kojoj životnoj dobi na internetu pronaći detalje slučaja koje im možda do tada nitko nije otkrio – biti će doživotno izloženo javnosti zbog dostupnosti svih senzacionalističkih detalja u člancima na internetu. Ovi primjeri ne predstavljaju samo moralno ispravno postupanje, već su i regulirani, tako se primjerice i u Pravilniku o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima (2013) u članku

3. stavku 1. navodi: " U informaciji o bilo kojem obliku nasilja u kojem kao svjedok, žrtva ili počinitelj sudjeluje maloljetnik, (...), njegov se identitet uvijek mora zaštititi zamagljenom, kvantiziranom ili maskiranom slikom i moduliranim tonom tako da se maloljetnik ne može prepoznati. U takvim se informacijama ne smiju iznositi ni pojedinosti iz obiteljskih odnosa i privatnog života, navoditi ime, prezime, niti druge informacije koje bi mogle dovesti do prepoznavanja maloljetnika i/ili ugrožavanja njegove dobrobiti." te se i u stavku 2. članka 16. Zakona o medijima (2013) navodi: „mediji su dužni poštovati pravo na zaštitu identiteta svjedoka i oštećenika kaznenih djela, i bez njihova znanja i pristanka ne smiju otkriti njihov identitet“. I najnoviji podaci upućuju na to da je kršenje prava djece i dalje prisutno - prema izvješću Pravobraniteljice za djecu u 2019. godini postupali su u 76 pojedinačnih slučajeva u vezi prava djeteta na privatnost (4 prijave više nego u 2018.g.) te u još 125 prijava povreda drugih prava u kojima se istodobno radilo i o povredi privatnosti i dostojanstva djece. Najviše prijava se odnosilo na privatnost djece u medijima. Vezano za povrede prava djece u medijima, u 2019. godini Ured je razmatrao 33 medijske objave u kojim je povrijeđeno dostojanstvo i pravo na privatnost djeteta. Vijeće za elektroničke medije (VEM) je u 2019. godini razmatrao ukupno 36 predmeta koji se odnose na zaštitu djece, a u 15 predmeta su izrečene mjere pružateljima medijskih usluga. Zbog otkrivanja identiteta djeteta, VEM je izrekao opomene pružateljima medijskih usluga (*HTV1, RTL, Nova TV, Plava, Vinkovačka TV, Večernji.hr, 24sata.hr, index.hr, TV Nova i AntenaZadar.hr*), i to zbog neprimjerenog izvještavanja medija o slučaju na Pagu, u kojem je otac svoje četvero djece bacio s balkona dok su spavala, i zbog povrede privatnosti djeteta žrtve seksualnog nasilja u obitelji (Pravobranitelj za djecu, 2019).

Na temelju analize postojećeg stanja, kao preporuke kako senzibilizirano i informativno, odnosno društveno odgovorno izvještavati o nasilju prema ženama, nasilju u obitelji i femicidu, nastale su i smjernice Medijskog kodeksa (vodiča za profesionalno i senzibilizirano izvještavanje) jer izvještavanje o ovoj problematici traži od medijskih djelatnika veću upućenost u uzroke i posljedice takvog nasilja i veću osjetljivost i obzir (Sudar, 2019). Kao neke od smjernica ističu se: isticanje odgovornosti počinitelja bez sugeriranja krivnje žrtve, referiranje na zakonske odredbe i relevantnu statistiku uz rezultate istraživanja, nekorištenje pojmova koji iskrivljuju značenje nasilja (npr. bračna svađa), kontaktiranje kompetentnih stručnjaka za komentar, zaštita identiteta žrtve, zaštita privatnosti i poštivanje dostojanstva žrtve (npr. bez iznošenja detaljnih intimnih detalja), bez senzacionalističkih izraza za počinitelje i iznošenja detalja iz života (prošlosti) počinitelja, bez nepotvrđenih pretpostavki i nagađanja o motivima kaznenog djela tijekom istrage, bez objavljivanja spekulacija susjeda, poznanika i članova obitelji koje ne pridonose rasvjetljavanju slučaja, informiranje o institucijama i

organizacijama civilnog društva koje pružaju zaštitu žrtvama, istraživanje i objektivno prezentiranje provjerenih činjenica te objavljivanje analitičkih tekstova o tematici i načinima prevencije (Sudar, 2019). Također, u priručniku sa smjernicama Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku (2018) za medijsko izvještavanje o nasilju u obitelji, ističe se slijedeće: izbjegavanje opisivanja slučajeva nasilja u obitelji kao privatne obiteljske stvari, isticanje da je za počinjenje obiteljskog nasilja odgovornost na počinitelju, a ne žrtvi, izbjegavanje senzacionalizma u izvještavanju o obiteljskom nasilju, zaštita identiteta žrtve, izbjegavanje sekundarne viktimizacije žrtve, izbjegavanje diskriminacije i stereotipa.

Istraživanje o zlostavljanjima u katoličkim odgojnim ustanovama koje su proveli Labaš, Kanižaj i Ciboci (2011) pokazalo je da se i identiteti osumnjičenih uglavnom otkrivaju, da se često donose i preuranjeni zaključci i osude te da su uz sam pojednostavljeni prikaz cijele teme, naslovi senzacionalističkog i negativnog karaktera. Isto tako, u istraživanju Labaš i Ciboci (2011) o medijskom praćenju afere *Indeks* pokazalo se da postoji dosta kršenja etičkih načela. Od preuranjenog medijskog osuđivanja do objave transkripata kojom se remetio proces suđenja. Osim kršenja prava na privatnost i dostojanstvo osumnjičenih osoba, ugrozilo se i pravo osumnjičenih na pošteno suđenje, a objavom samo dijelova transkripta se još uz to navodilo čitatelja na pogrešne zaključke. Također, izdvajale su se i prozivale samo određene osobe osumnjičene za korupciju te iako je sama afera praćena od početka do kraja, objavljeno je samo nekoliko priloga o sudskim presudama te im se nije davala tolika važnost kao na početku afere. Objavama fotografija osumnjičenih u pratnji policije, u policijskim automobilima, neprilično odjeveni i slično, osobe su prikazane u negativnom smislu i time su unaprijed osuđene jer bez obzira i na tekst vijesti, fotografija je ono što čitatelji prvo primijete i što se lakše ureže u pamćenje. Uz to, pokazalo se da čak trećina fotografija nije bila ni potpisana (Labaš i Ciboci, 2011). Iako je ovo jedino istraživanje koje je uključilo analizu izvještavanja o korupciji, više se usmjerilo na samu etičnost u izvještavanju te bi se, kao što navode i Karlović i Budimir (2013), izvještavanje o koruptivnim kaznenim djelima zbog pozornosti i aktualnosti i u medijima i društvu u cjelini moglo u budućnosti obuhvatiti i posebnim istraživanjem. U ovom je primjeru dokazano da mediji sve više preuzimaju ulogu sudbene vlasti i krše osnovna ljudska prava jer iako se nekome naknadno dokaže nevinost, u očima javnosti on ostaje i dalje kriv baš zbog činjenice da su ga mediji već na početku osudili (Labaš i Ciboci, 2011). Iako mediji imaju veliku ulogu i značenje u društvu budući da se smatraju i čuvarima javnog reda i zaslužni su za otkrivanje primjerice brojnih korupcijskih afera u Hrvatskoj, ključno je da mediji nisu i ne smiju postati suci novog doba koji svojim izvještavanjem odlučuju o ljudskim sudbinama (Ciboci, 2014a). Novinari su prijenosnici

informacija, ne trebaju i ne smiju donositi preuranjene sudove, osuđivati ili opremom priloga takve zaključke inicirati, već te odluke trebaju prepustiti publici koja će na temelju njihovih objektivnih i neutralnih informacije moći donijeti vlastite sudove i stavove (Labaš i Ciboci, 2011).

5. Analiza uloge publike i komentara na vijesti o kriminalitetu

Društvena odgovornost medija odnosi se na činjenicu da mediji trebaju služiti pojedincu i društvu (Malović, 2005), odnosno, društvena odgovornost medija podrazumijeva da „znatiželja javnosti ne može imati prednost pred javnim interesom dobivanja objektivne, provjerene i istinite informacije“ (Sudar, 2019:6). Mediji se često opravdavaju da oni nude ono što ljudi traže, no to je samo djelomično točno jer mediji odabiru što će prezentirati javnosti, u kolikoj mjeri i kako će to učiniti, te je uz to vezana njihova odgovornost (Sudar, 2019). Stav medija „ljudi to hoće“ dokazuje da mediji nisu preuzeli odgovornost za slobodu koju su stekli, već je prebacuju „ljudima“, a Pregrad (2009) to slikovito opisuje na način da se postavlja onda pitanje na koje to ljude stavlja odgovornost za uređivačku politiku, znaju li oni za to ili jesu li ikad upitani kako bi po njihovom mišljenju trebala izgledati naslovnica. Međutim, kao što Brezinščak (2017) navodi, u kontekstu odgovornosti prema novinarstvu kao profesiji, i stvaratelji sadržaja i njihova publika imaju odgovornost. Odgovornost publike je da aktivno sudjeluje u stvaranju medijskog sadržaja te se ona može opisati kao želja za znanjem jer korisnici su oni koji bi svojim komentarima trebali pružiti uvid medijima o onom o čemu žele biti informirani (Labaš i Vizler, 2005; prema Brezinščak, 2017). Razvojem medija i konvergencijom se razvija i publika, koja nije više pasivna, već i sudjeluje u samom kreiranju informacija i vijesti i zbog rasta utjecaja publike od iznimne je važnosti njena aktivnost (Brezinščak, 2017). Kao što se vidi i u ovom pregledu dosadašnjih istraživanja o medijskom praćenju kriminaliteta, istraživači su se u tom kontekstu usmjerili i na istraživanje komentara publike ispod vijesti o kriminalitetu. To svakako predstavlja dodatni novi značaj i pomak u dobivanju spoznaja o tome kako ono što mediji pišu o kriminalnim događajima, počiniteljima ili žrtvama djeluje na publiku i kakav je taj odnos medija kao izvor informacija i ljudi. Rezultati istraživanja Tenenboima i Choena (2015; prema Buva, 2017) pokazali su da su vijesti koje uključuju politička i društvena pitanja među najkomentiranim vrstama vijesti, a također među najposjećenijim *online* vijestima su one koje izvještavaju o kriminalu i njegovim posljedicama.

U izvještavanju o terorizmu treba izvještavati promišljeno i s pažnjom jer kod terorizma ključnu ulogu imaju upravo mediji budući da je osnovna svrha terorizma širenje straha. Osim što zbog svog dosega mediji šalju poruke velikom broju ljudi, oni služe i privlačenju pažnje, a

to je također cilj i terorističkih skupina (Pišonić Babić, 2017). Također, iako je u ozračju novih medija još i jednostavniji put do širenja misije i ciljeva, terorističke skupine svejedno često koriste vrlo dramatične poruke jer im to osigurava način da dobiju vidljivost i konkuriraju u vijestima, posebice u udarnim terminima emitiranja vijesti. Mediji su njegujući kulturu udarnih vijesti koju karakterizira upravo dramatičnost događaja, doprinijeli medijskoj orijentaciji terorizma (Kurtić i Đukić, 2013). Što se tiče istraživanja komentara na vijesti o terorizmu, prema rezultatima koje su dobili Kurtić i Đukić (2013), uz same vijesti koje nisu dublje ulazile u samu tematiku, i komentari su se više svodili na rasprave koje nemaju poveznice sa terorizmom. Iako je kvantitativna analiza komentara koju je provela Buva (2017) pokazala da publiku zanima ova problematika jer je čak 80% članaka sadržavalo komentare, najviše komentara je bilo dan nakon prvog napada, dok se broj komentara skoro dvostruko smanjio nakon drugog napada. No, isto tako, i analiza vijesti je pokazala kako su mediji o drugom napadu manje izvještavali i davali mu manji značaj. Ovakva znanstvena istraživanja (osim navedenih) nisu do sada provedena u Hrvatskoj te kao što ističe i Buva (2017) zapravo predstavljaju mogućnost za nove spoznaje i mogu biti podloga za nova istraživanja koja će otkriti još više o prikazivanju terorizma u hrvatskim medijima.

Popović (2017a) je kvalitativnom analizom sadržaja *online* komentara otkrila da u 531 direktnom komentaru ima ukupno 342 stereotipne izjave te su ukupno pronađena 32 različita stava o seksualnom zlostavljanju djece. Kao 5 najzastupljenijih stavova ističu se – počinitelji su monstri koje treba ubiti, institucije su odgovorne što nisu spriječile seksualno zlostavljanje djece, dječaci koje su seksualno zlostavljale učiteljice i dadilje nisu žrtve nego sretnici, majke većinom znaju za obiteljsko seksualno zlostavljanje djece i podržavaju ga, kastracija počinitelja je učinkovita mjera suzbijanja i prevencije, a otkrivanje identiteta počinitelja je najbolja. Upravo vijesti u kojima je otkriven identitet žrtve, koje su se odnosile na slučajeve u Hrvatskoj i bile senzacionalističkim stilom napisane, imale su više komentara. Uz samo kršenje prava na privatnost i dostojanstvo u vijestima, izostanak administriranja komentara omogućuje medijski prostor za govor mržnje i druge neprikladne sadržaja (Popović, 2017a). Ova dvosmjerna komunikacija koja je svakako neprocjenjiva vrijednost novih medija, na neki je način doživjela svoju suprotnost, jer kao što navode Malović (2014) i Sudar (2019) često predstavljaju problem jer su obilježeni neprihvatljivim načinom komunikacije ili širenjem predrasuda i mržnje. Vezano uz seksualno zlostavljanje djece, Babatsikos (2010; prema Popović, 2017a) navodi kako su mediji važno sredstvo primarne prevencije jer ih roditelji koriste kao glavni izvor informacija o seksualnom zlostavljanju, a upravo jer mediji imaju moć problemski obraditi ovu, ali i bilo koju drugu temu vezano za kriminalitet, važno je da se o tome

izvještava. Kako ističu Cheit i sur. (2010; prema Popović, 2017a), time se može i potaknuti ulaganje sredstava u suzbijanje problema. Samo ono izvještavanje koje ne potiče stereotipe može osvijestiti i informirati javnost i tako se s vremenom mogu prestati komunicirati stereotipni stavovi o zlostavljanju, počiniteljima i žrtvama (Popović, 2017a). Upravo je i Ured pravobraniteljice za djecu (2012; prema Popović, 2017a) izdao preporuke za zaštitu privatnosti djece u medijima gdje se novinare i urednike usmjerava na obvezu zaštite privatnosti žrtve seksualnog zlostavljanja, oprez kod izvještavanja o počinitelju članu obitelji i iznošenju sumnje vezane uz vjerodostojnost optužbe za zlostavljanje te se ističe upravo kako je edukacija medijskih djelatnika neophodna kada je riječ o izvještavanju o ovim temama.

6. Ispitivanje uloge policije u kontekstu medijskog izvještavanja o kriminalitetu

U kontekstu izvještavanja medija o kriminalitetu, bitno je i istaknuti ulogu policije. Analiza slučaja koju je proveo Borovec (2012b), osim što ima vrijednost jer može pomoći u razumijevanju medija u situacijama kada prate teški zločin koji predstavlja krizni događaj te pomoći u predviđanju i planiranju budućih strategija kriznog komuniciranja, u jednom dijelu se bavila upravo istraživanjem kakav je stav medija prema ulozi policije. U ovom konkretnom slučaju višestrukog ubojstva pokazalo se da se mediji vrlo intenzivno bave ulogom policije, ali objektivno i precizno je definirajući. Naime, uz to što percepcija kriminaliteta utječe na osjećaj sigurnosti, utječe i na percepciju policije, procjenu njezine učinkovitosti te određuje i stupanj povjerenja u policiju. Iako su, ističe Malović (2005) zadaci novinara i policijskih službenika različiti, i jedni i drugi žele otkriti počinitelja, a svaki novinar koji prati rad policije mora znati da je riječ o specifičnoj, zahtjevnoj, vrlo odgovornoj, teškoj i opasnoj službi. Borovec (2009) ističe da je jedan od ciljeva policije stvaranje modela djelovanja u odnosima s javnošću koji će omogućiti unaprjeđenje suradnje i stvaranje partnerskih odnosa između medija i policije. U okviru provođenja fokus grupe u istraživanju koje je provela Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova, glasnogovornica MUP-a je naglasila kako često postoji pritisak dijela javnosti na policiju da ustupi detalje koji nisu za javnost i koji ne pridonose senzibilizaciji, već samo trenutnom sablažnjavanju javnosti i bez konkretne društvene korisnosti. Taj se izostanak podataka od strane policije ne prikazuje kao zaštita žrtve ili poštovanje zakona, već kao nedjelovanje državnih institucija i zataškavanje (Sudar, 2019). Međutim, postoji svijest kod novinara koliko je važno biti osposobljen za praćenje kriminala u cjelini, pogotovo sudskih rasprava pa danas postoji i Zbor sudskih izvjestitelja HND-a koji provodi radionice za stručno osposobljavanje novinara i izdaje određene priručnike u vezi kaznenog pravosuđa (Malović, 2005). Prema smjernicama u odnosima s medijima Ministarstva unutarnjih poslova (2018),

navodi se da je u kontekstu izvješćivanja medija o počinjenim kaznenim djelima i kriminalističkim istraživanjima, policijski službenik ili druga ovlaštena osoba na mjestu događaja ili počinjenog kaznenog djela dužna građanima i predstavnicima medija (ukoliko postoji njihov interes) priopćiti podatak da je počinjeno kazneno djelo. Za sve daljnje informacije se upućuje na glasnogovornika koji nakon očevida daje opširniju informaciju o događaju, ali na način da ne ugrozi daljnji tijek kriminalističkog istraživanja. Novinari se o događajima od interesa za javnost obavještavaju SMS porukama putem tzv. sustava promptnog izvješćivanja, na način da se poruka ako je riječ o kaznenom djelu šalje nakon što je mjesto događaja u potpunosti osigurano. Također, ukoliko ima poginulih, identitet i starost žrtava se priopćava nakon obavještavanja obitelji poginulih. Ukoliko ima lakše i teže ozlijeđenih, objavit će se njihovi inicijali, godina rođenja i šire područje na kojem stanuju. Vezano za maloljetnike, bez obzira jesu li žrtve ili počinitelji, izvidi kaznenih djela i postupak su tajni i bez odobrenja suda ili državnog odvjetnika se ne smije objaviti sadržaj i tijek postupka niti odluka donesena u tom postupku. Ni u kojem slučaju se ne smije navesti ime maloljetnika i ostali podaci koji mogu dovesti do zaključka o kome se radi.

5. Zaključak

Mediji i društvo međusobno su ovisni; mediji predstavljaju neizostavan dio društva. Otkada postoje, istražuje se uloga medija i njihov utjecaj, a upravo masovni mediji kao takvi imaju veliki doseg i njihov sadržaj ima mogućnost doprijeti do široke publike i utjecati na nju pozitivno i negativno (Bratković, 2018). Uloga medija očituje se u važnosti informiranja javnosti jer, kako ističu Malović, Ricchiardi i Vilović (1998), mediji su ti koji sudjeluju u oblikovanju javnog mnijenja u Hrvatskoj, i za to snose odgovornost. Uz to, generalno gledajući, masovno komuniciranje je zapravo samo privid bogatstva informacija – nikada nije postojalo više medija i više mogućnosti dolaska do informacija, a nikada manje nismo znali niti imali manje vjerodostojnih izvora (Malović, 2014). Ubrzani razvoj tehnologije omogućuje veliku dostupnost primanja informacija, veću ponudu kanala s novim sadržajima, veću konkurenciju, što svakako dovodi do demokratizacije medija, ali isto tako dovodi i do rizika da se publika sve više okreće samo senzacionalističkim sadržajima. Zbog te utrke, odnosno borbe za gledanošću, lako se zanemare pravila o profesionalizmu novinarstva (Perišin, 2008b).

Sustavni se pregled proveo s ciljem otkrivanja istraživanja o medijskom praćenju kriminaliteta u hrvatskim medijima, identificiranja okvira istraživanja ove tematike, identificiranja dominantnih fokusa istraživanja, ključnih studija, metodoloških pristupa, kao i metoda uzorkovanja i konceptualizacije medijskog praćenja kriminaliteta kako bi se na temelju rezultata studija utvrdile aktualne spoznaje o prikazivanju kriminaliteta u hrvatskim medijima.

Obzirom na navedene specifične ciljeve sustavnog pregleda, pretraživanjem hrvatskih baza podataka prema određenim ključnim riječima pronađena su objavljena istraživanja (n=15) na temu prikazivanja kriminaliteta u medijima u Republici Hrvatskoj koja ispunjavaju kriterije prihvatljivosti. Identificiran je okvir istraživanja, odnosno dva pristupa istraživanju ovisno o predmetu koji se analizira: 1. istraživanja medijskog sadržaja o kriminalitetu i određenim pojavnim oblicima kriminaliteta kojima je cilj utvrditi opće karakteristike, kvalitetu i način izvještavanja o kriminalu, počiniteljima i žrtvama i otkriti obim i zastupljenost (n=7) i 2. istraživanja medijskog sadržaja o konkretnim slučajevima i akterima te pitanjima vezanim uz medijsko praćenje kriminaliteta kojima je svrha utvrditi način prezentacije, pristup i karakteristike izvještavanja te ispitati etičnost u izvještavanju određenih slučajeva (n=8). Vezano uz konceptualizaciju, pojedine studije uključuju cijeli raspon mogućih kaznenih djela, dok druge u fokusu imaju određeni pojavni oblik kriminaliteta ili konkretni slučaj te se ne ističe određena ključna studija. Uz to, sustavnim pregledom je utvrđeno kako je dominantni fokus istraživanja medijskog praćenja kriminaliteta u Hrvatskoj usmjeren na analizu medijskog

prikaza nasilnih kaznenih djela te (ne)etičnost u izvještavanju i prikazivanju kriminaliteta, a obzirom na predmet istraživanja u kriminološkom smislu, podjednako je zastupljen fokus istraživanja na obilježja i karakteristike kaznenog djela, obilježja počinitelja i obilježja žrtve. Što se tiče metodološkog pristupa, većina istraživanja (n=8) je koristila kvantitativnu analizu, zatim trećina kombinaciju kvantitativne i kvalitativne analize (n=5) te najmanje samo kvalitativnu (n=2). Uz to, dva su istraživanja provela i komparativnu analizu te su u većini istraživanja (n=9) autori uspoređivali rezultate s podacima drugih istraživanja ili sa statističkim podacima. Vezano za uzorak i jedinice analize, sva istraživanja obuhvaćena sustavnim pregledom istraživala su novinski tisak (n=9) ili internetske portale kao njihove inačice (n=6) i fokusirala su se na cijele članke. Pojedina su se istraživanja usmjerila i na analizu sadržaja komentara (n=3) te su studije usmjerene na nacionalnu razinu (analizirale su sadržaje priloga i vijesti na najtiražnijim tiskovinama). Iako su generalizacija podataka i donošenje čvrstih zaključaka donekle ograničeni, ključni nalazi i rezultati istraživanja o izvještavanju medija o kriminalitetu u Hrvatskoj pokazali su da je medijski prikaz kriminaliteta uglavnom suprotan onome što pokazuju statistički podaci te da obradu ove tematike u medijima karakterizira površnost i kratkoća. Uz to, mediji su i dalje u određenoj mjeri skloni senzacionalizmu i ugrožavaju privatnost i dostojanstvo i žrtava i počinitelja te doprinose podržavanju određenih mitova i stereotipa o žrtvama i počiniteljima. Takav način prikazivanja nikako ne pridonosi ni lakšem prijavljivanju kriminaliteta niti njegovom suzbijanju.

Kao što Pregrad (2009:157) ističe, vlasnici medija mogu htjeti prodati „robu“ što većem broju ljudi, no snose zakonsku i etičku odgovornost za sve dobre i loše posljedice koje iz takve odluke ishode. U cijelom tom lancu „od urednika do aktera priče i do publike, svatko ima svoju osobnu odgovornost, pa i profesionalnu odgovornost koja nije i ne može biti amnestirana odgovornošću onih drugih“. Ono što bi poboljšalo kvalitetu samih medija je i bolje poznavanje građana o etičkim kodeksima u novinarstvu i mogućnostima zakonske zaštite te bi se tek tada, ističu Šola i Čičak (2013), nasilje u medijima, ali i nasilje medija moglo značajnije ublažiti jer nije samo problem u sustavnom kršenju vlastitih kodeksa od strane medija, već i u inertnosti javnosti i potrošača da tome stanu na kraj.

Isto tako, odgovornost je na svakom pojedincu koji sam odlučuje kome će vjerovati i koje informacije će gledati kao istinite jer prilikom konzumacije medijskog sadržaja važno je kritički gledati na medije, odnosno provjeravati informacije iz više medija za dobivanje potpunije slike i konstantno si postavljati pitanja, a ne samo prihvaćati i slijepo vjerovati onome što vidimo, pročitamo ili čujemo (Kovač, 2016). Upravo radi boljeg razumijevanja na koji način mediji funkcioniraju i kako ono što prenose može utjecati na nas, važno je razviti medijsku

pismenost jer nas ona osposobljava da razumijemo, analiziramo i kritički razmišljamo o medijima i sadržajima koje nude (Ciboci i sur., 2018) jer mediji nisu niti štetni niti korisni, odnosno mogu biti i jedno i drugo, ovisno kako ih se koristi, čemu nas uči upravo medijska pismenost (Brezinščak, 2017).

Sustavni pregled je omogućio utvrđivanje određenih ograničenja u istraživanjima medijskog praćenja kriminaliteta i onoga što je ostalo nepoznato u Hrvatskoj u vezi medijskog izvještavanja o kriminalitetu. Medijsko praćenje kriminaliteta se u Hrvatskoj još uvijek uglavnom istražuje nedovoljno i selektivno. Iako se može reći da su i kriminalitet i mediji područja koja predstavljaju temu interesa širokom rasponu različitih struka, što se vezano za perspektive i pokazalo (medijsko praćenje kriminaliteta analizirali su stručnjaci raznih profila), i dalje se malo stručnjaka specifično bavi ovom tematikom. Budući da se ljudi u velikoj mjeri oslanjaju na vijesti kao izvor znanja o kriminalitetu i tako prihvaćaju iskrivljenu sliku o kriminalitetu, vjerojatno je da će vjerovati kako je tipični zločin nasilan i da je kriminalitet stalno u rastu te je upravo zbog toga iznimno važno da stručnjaci ne zanemare istraživanja o izvještavanju medija o kriminalitetu (Smolej i Kivivuori, 2008). Svakako je i dalje potrebno istraživati ovo područje izvještavanja o kriminalitetu u medijima kako bi se spoznalo kako osobni zločini postaju javni problem i utvrdilo na koji način mediji stvaraju socijalnu stvarnost kriminaliteta koristeći ove događaje koji su od privatnih postali javni (Pollak i Kubrin, 2007). Iako medijsko praćenje kriminaliteta predstavlja kompleksnu temu za istraživanje jer postoje određena ograničenja, potrebno je i dalje istraživati i usmjeriti se i na kvalitativne metode ili na istraživanja koja uključuju publiku. U kontekstu analize medijskih sadržaja o kriminalitetu i analize diskursa, Borovec (2012b) ističe da bi se istraživanja trebala usmjeriti i na analizu diskursa u ostalim medijima kako bi se utvrdile sličnosti i razlike obzirom na njihove specifičnosti te na analizu medijske prezentacije ostalih vrsta kriminaliteta, onih koje predstavljaju dominantne društvene probleme kao što su korupcija ili zlouporaba droga i slično. Boda i Szabo (2011) predlažu i kombinaciju analize medijskog sadržaja i istraživanja fokus grupe ili istraživanja procjene uloge različitih izvora informacija u oblikovanju percepcije ljudi o učinkovitosti i pravednosti institucija, kao i istraživanja stavova mladih o kriminalitetu i kaznenopravnom sustavu. Svakako da zbog individualnih razlika svatko konzumira i tumači medije drugačije i to također treba uzeti u obzir u istraživanju odnosa konzumacije medija i samog utjecaja koji mediji imaju, a istraživanja bi se trebala fokusirati i na motivaciju i ponašanje ljudi, odnosno dobivanje odgovora na pitanje kako i zašto koriste medije (Smolej i Kivivuori, 2008). Pollak i Kubrin (2007) sugeriraju kako bi se buduća istraživanja mogla usmjeriti na istraživanje sličnosti i razlika u izvještavanju o nacionalnim i lokalnim pričama o

kriminalitetu u kontekstu lokalnih vijesti, odnosno koje su to nacionalne priče vrijedne kao vijest da se o njima piše u lokalnim medijima. Barak (2012) navodi kako bi se pozornost trebala usmjeriti još više na ispitivanje *online* medijske sfere u kontekstu socijalne konstrukcije kriminaliteta.

Vijesti o kriminalitetu postaju zapravo više zabava nego informacija, a i ono što često u medijima svjedočimo je pristup ovoj problematici koji se više usmjerava upravo na represiju i kažnjavanje počinitelja nego na adekvatnu zaštitu žrtve. Društvene intervencije bi se trebale usmjeriti na prevenciju jer osim što mediji moraju težiti tome da svojim prikazivanjem kriminaliteta ne štete društvu, uloga medija je još i veća – oni bi trebali, naime, biti promotori i posrednici onih informacija koje su od javnog interesa.

U kontekstu etičnosti, Ciboci (2014b) navodi da je pretpostavka da novinari često nisu svjesni do kojih posljedica može doći zbog neprimjerenog izvještavanja o djeci pa bi stoga bile potrebne radionice i seminari za medijske djelatnike koji najčešće izvještavaju o djeci te bi, kako ističe Kanižaj (2009; prema Ciboci, 2014b), trebalo educirati i roditelje koji često s ciljem ukazivanja na propuste institucija, dopuštaju medijima da otkriju identitet djeteta, često ne razmišljajući o posljedicama koje bi se mogle dogoditi. Promjene i veću zaštitu djece u medijima je nemoguće očekivati bez edukacije i bez provođenja nadzora nad poštivanjem zakonskih odredbi. Uz to, budući da publika informacije koje mediji donose nerijetko uzima zdravo za gotovo i donosi pogrešne zaključke, potrebno je educirati medije o učinku medijskog izvještavanja na ljude te novinare educirati o razvojnim potrebama djece i provedbi dječjih prava u konkretnim situacijama (Lešić i sur., 2010). Također, kako između percepcije javnosti temeljene na medijskoj prezentaciji i realne slike temeljene na službenim statistikama i znanstvenim spoznajama ne bi bio toliki nesklad, kako ističe i Kovčo Vukadin (2012), potrebno je s jedne strane educirati novinare za izvještavanje o problematici nasilja mladih, a i kriminaliteta, te s druge strane razviti kod znanstvenika i stručnjaka vještine komunikacije o spoznajama na javnosti razumljiv način.

Iako se prema rezultatima pojedinih istraživanja obuhvaćenim ovim pregledom čini da osviještenost o važnosti ove teme postoji i da su se ključne kritične točke u kontekstu izvještavanja o kriminalitetu prepoznale, dosad dobivene spoznaje istraživanja o medijskom praćenju kriminaliteta i dalje ukazuju na nedovoljno adekvatan pristup. Činjenica je da javnost svoje znanje i stavove bazira na medijskim prikazima, a mediji još uvijek u određenoj mjeri krše prava na privatnost i žrtava i počinitelja, iznose detalje iz njihovih života te ne pristupaju temi kriminaliteta previše analitički i sveobuhvatno. Interpretacija dobivenih spoznaja se na neki način ipak mora ograničiti na medijsku prezentaciju o kriminalitetu u dnevnim novinama

i internetskim portalima jer dosad još nisu provedena istraživanja koje bi dala odgovore kako se u televizijskom ili radijskom prostoru izvještava o kriminalitetu. Obzirom na sve navedeno, jasno je da se ne mogu donositi konkretni i jasni zaključci o tome kakvu sliku mediji o kriminalitetu u Hrvatskoj stvaraju. Ipak, zadnjih nekoliko godina uočava se nešto veći znanstveni interes o važnosti medija u izvještavanju o kriminalitetu, posebice o izvještavanju nekih određenih kaznenih djela pa se pretpostavlja da će vremenom i spoznaje biti veće.

Zaključno, upravo primjeri kao što su dosad izrađene razne smjernice i preporuke medijskim djelatnicima od strane nevladinih i državnih institucija ukazuju na odgovornost cijelog društva u prikazu kriminaliteta i gledanju na kriminalitet kao na ozbiljni društveni problem. Riječ je o sveobuhvatnom području i problematici u kontekstu kojeg svatko u svome polju interesa i rada treba preuzeti odgovornost jer se samo takvim pristupom može doći do željenih promjena u javnoj politici, odnosno prevenciji i suzbijanju kriminaliteta u kojem sudjeluje cijelo društvo.

6. Literatura

1. Altheide, D.L., Devriese, K. (2007). Perps in the news: A research note on stigma. *Crime Media Culture*, 3(3), 382-389.
2. Babić, S.B. (2017). *Selekcija i vrijednost vijesti na Facebook stranicama vodećih informativnih medija u Hrvatskoj*. Diplomski rad. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
3. Barak, G. (2012). Media and Crime. U: DeKeseredy, W.S., Dragiewicz, M. (Ur.): *Routledge Handbook of Critical Criminology*, 373-386. Oxon: Routledge.
4. Boda Z., Szabo G. (2011). The media and attitudes towards crime and the justice system: A qualitative approach. *European Journal of Criminology*, 8(4), 329–342.
5. Borovec, K. (2009). Policija i mediji. *Policija i sigurnost*, 18(1), 65-84.
6. Borovec, K. (2012a). Kršenje prava djece s problemima u ponašanju u medijima (s posebnim osvrtom na odgojne ustanove). U: Vladović, S. (Ur.): *Zaštita prava i interesa djece s problemima u ponašanju*, 161-174. Zagreb: Pravobranitelj za djecu.
7. Borovec, K. (2012b). Studija slučaja kroz analizu medijskog sadržaja – zločin Ivana Korade. *Kriminologija i socijalna integracija*, 20(2), 1-89.
8. Bratković, J. (2018). *Mediji i nasilje*. Završni rad. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu.
9. Brezinščak, B. (2017). *Etika na televiziji i važnost odgovornosti primatelja*. Završni rad. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu.
10. Burić, E. (2017). *Etičko djelovanje i profesionalna odgovornost novinara*. Završni rad. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu.
11. Buva, M. (2017). *Izještavanje o terorizmu na dnevno-informativnim portalima u Hrvatskoj*. Diplomski rad. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu.
12. Ciboci, L. (2014a). Odgovornost medija u zaštiti ljudskih prava. U: Malović S. (Ur.): *Masovno komuniciranje*, 355-358. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
13. Ciboci, L. (2014b). Zaštita privatnosti djece u Večernjem listu i Jutarnjem listu u 2013. godini u odnosu na 2010. godinu. *Medijske studije*, 5(9), 92-107.
14. Ciboci, L., Kanižaj I., Labaš D., Osmančević L. (2018). *Obitelj i izazovi novih medija – Priručnik s radnim listićima za roditelje, nastavnike i stručne suradnike*. Zagreb: Društvo za komunikacijsku i medijsku kulturu.
15. Collins, V. E., Farrell, A. L., McKee, J. R., Martin, F. A., Monk-Turner, E. (2011). The State of Coverage: The Media's Representation of International Issues and State Crime. *International Criminal Justice Review*, 21(1), 5-21.

16. Doležal, D. (2009). Razumijevanje straha od kriminaliteta. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 45(2), 55-68.
17. Dropuljić Jujnović, M., (2012). *Stavovi nastavnika, roditelja i mladeži prema pooštrenju zakonskih akata i tzv. kulturi nasilja/smrti*. Magistarski rad. Zagreb: Edukacijsko – rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
18. Elezović, A. (2012). O čemu pišu novine? Analiza sadržaja novinskih naslovnica (siječanj – lipanj 2011.). *Medijska istraživanja*, 18(1), 61-88.
19. Gabelica Šupljika, M. (2009a). Psihološki aspekti prikaza djeteta u medijima. U: Flego, M. (Ur.): *Zaštita privatnosti djece u medijima*, 19-32. Zagreb: Pravobranitelj za djecu.
20. Gabelica Šupljika, M. (2009b). Zašto je važno da djeca budu medijski pismena? Pogled Ureda pravobraniteljice za djecu. U: Hadžiselemović, Dž., Plavšić, M., Pregrad, J., Rusijan Ljuština, V. (Ur.): *Psihologija Mediji Etika: iskustva i promišljanja za bolju suradnju*, 62-68. Pula: Društvo psihologa Istre – Associazione psicologi dell'Istria, Naklada Slap.
21. Grujić, M. (2008). *Analiza sadržaja novinskih priloga o kaznenim djelima u hrvatskom dnevnom tisku*. Diplomski rad. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu.
22. Helfgott, J. B. (2008). *Criminal behavior: Theories, typologies, and criminal justice*. Los Angeles: SAGE.
23. Hrvatsko novinarsko društvo (2009). Kodeks časti hrvatskih novinara. Preuzeto 02. srpnja 2019.godine s internetske stranice <https://www.hnd.hr/dokumenti>
24. Hrvatsko novinarsko društvo (2019). Pravilnik o radu Novinarskog vijeća časti. Preuzeto 28. srpnja 2020.godine s internetske stranice <https://www.hnd.hr/dokumenti>
25. Ivanuš, Ž. (2017). Mogu li mehanizmi medijske samoregulacije zaštititi prava djece u medijima?. U: Car, V., Matović, M. (Ur.): *7. Regionalna znanstvena konferencija Vjerodostojnost medij "Mediji, novinarstvo i ljudska prava": zbornik radova*, 75-90. Zagreb: Fakultet političkih znanosti, Hanns-Seidel-Stiftung.
26. Jewkes, Y. (2004). *Media and Crime*. London: Sage Publications.
27. Karlović R., Budimir, I. (2013). Prikaz vijesti o kriminalu na internetskim portalima u RH. *Policija i sigurnost*, 22(4), 494-508.
28. Koštro, M. (2017). Kako izvještavati (o) djeci i mladima – priručnik za novinare i urednike elektroničkih medija. Zagreb: Panda komunikacije.
29. Kovač, P. (2016). *Uloga medija u odnosima s javnošću od informiranja do manipulacije emocijama*. Završni rad. Koprivnica: Sveučilište Sjever.

30. Kovčo Vukadin, I. (2009). Kriminalitet mlađih punoljetnih osoba u Hrvatskoj: Struktura i trendovi. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 16 (1), 27-61.
31. Kovčo Vukadin, I. (2012). Mladi i nasilje: Između percepcije i realnosti. *Kriminalističke teme – časopis za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije*, 12 (3-4), 113-141.
32. Krznar, N. (2014). Moralna panika u Hrvatskoj: Analiza izvještavanja medija o ubojstvu Frane Despića. *Amalgam*, 6-7(6-7), 5-18.
33. Kunczik M., Zipfel A. (2006). *Uvod u znanost o medijima i komunikologiju*. Zagreb: Zaklada Friedrich Ebert.
34. Kunczik, M. (2014). Masovni mediji i njihov utjecaj na društvo. U: Malović S. (Ur.): *Masovno komuniciranje*, 17-39. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
35. Kunczik, M., Zipfel, A. (2007). Mediji i nasilje: aktualno stanje u znanosti. *MediAnali*, 1(1), 1-26.
36. Kurtić, N., Đukić, M. (2013). Komparativna analiza izvještavanja o terorističkom napadu u Norveškoj na hrvatskim i internet portalima Velike Britanije. *MediAnali*, 7(14), 1-22.
37. Labaš, D., Ciboci, L. (2011). Afera indeks – u središtu pozornosti medija i javnosti. *Medianali*, 5(9), 1-40.
38. Labaš, D., Grmuša, T. (2011). Istinitost i objektivnost u informaciji i društveno štetne komunikacijske forme. *Kroatologija*, 2(2), 87-122.
39. Labaš, D., Kanižaj, I., Ciboci, L. (2011). Medijsko izvještavanje o zlostavljanjima u katoličkim odgojnim ustanovama u Irskoj. *Riječki teološki časopis*, 19(2), 279-312.
40. Lešić, V., Pavela, I., Dujić, I., Plavčić, J., Santini, M., Prenda, S. (2010). Medijski pristup nasilju nad djecom u obitelji U: Kolesarić, V. (Ur.): *Zbornik radova sa skupa Nasilje nad djecom i među djecom*, 519-532. Osijek: Filozofski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.
41. Maletić, F. (2014). Medijska pismenost. U: Malović S. (Ur.): *Masovno komuniciranje*, 137-225. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
42. Malović, S. (2005). *Osnove novinarstva*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
43. Malović, S. (2007). *Mediji i društvo*. Zagreb: ICEJ (International Center for Education of Journalists).
44. Malović, S. (2014). Masovno komuniciranje. U: Malović S. (Ur.): *Masovno komuniciranje*, 43-132. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
45. Malović, S., Ricchiardi S., Vilović, G. (1998). *Etika novinarstva*. Zagreb: Izvori.

46. Mamula, M. (2018). *Analiza medijskog izvještavanja o slučajevima femicida 2012. – 2016.* Zagreb: Ženska soba – Centar za seksualna prava.
47. Ministarstvo unutarnjih poslova (2018). *Smjernice u odnosima s medijima.* Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova, Kabinet ministra – Služba za odnose s javnošću.
48. Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku (2018). *Priručnik sa smjericama za medijsko izvještavanje o nasilju u obitelji.* Zagreb: Ministarstvo za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku.
49. Moher, D., Liberati, A., Tetzlaff, T., Altman, D.G. (2009). Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses: The PRISMA Statement. *Plos Medicine*, 6(7), 1-6.
50. Pavković, M. (2017). *Utjecaj medija na strah od kriminaliteta.* Diplomski rad. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
51. Perišin, T. (2004). Profesionalni kriteriji selekcije vijesti i utjecaj javnosti. *Politička misao*, 41(2), 85-93.
52. Perišin, T. (2008a). Televizijske vijesti – urednički odabir između politike, gledatelja i komercijalnih interesa. *Medijska istraživanja*, 45(2), 153-174.
53. Perišin, T. (2008b). Televizijske vijesti: u potrazi za vrijednostima. *Medijska istraživanja*, 14(2), 63-86.
54. Petticrew, M., Roberts, H. (2006). *Systematic Reviews in the Social Sciences: A Practical Guide.* Oxford: Blackwell Publishing.
55. Pišonić Babić, J. (2017). *Mediji i izvještavanje u kriznim okolnostima: terorizam i rat.* Završni rad. Zagreb: Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu.
56. Poler Kovačić, M. (2001). Kriza novinarstva kao kriza etike: tko je novinarski subjekt? *Medijska istraživanja*, 7(1-2), 25-44.
57. Pollak, J.M., Kubrin, C.E. (2007). Crime in the News: How Crimes, Offenders and Victims Are Portrayed in the Media. *Journal of Criminal Justice and Popular Culture*, 14(1), 59-83.
58. Popović, S. (2017a). Analiza online komentara vijesti o seksualnom zlostavljanju djece: uloga izvještavanja u podržavanju stavova o seksualnom zlostavljanju i stereotipa o žrvama i počiniteljima. U: Car, V., Matović, M. (Ur.): *7. regionalna znanstvena konferencija Vjerodostojnost medija "Mediji, novinarstvo i ljudska prava" : zbornik radova*, 105-126. Zagreb: Fakultet političkih znanosti, Hanns-Seidel-Stiftung.
59. Popović, S. (2017b). Istraživanja medijske prezentacije seksualnog zlostavljanja djece. U: Salopek, I. (Ur.): *Aktualni trenutak hrvatskog zdravstva V: Zaštita prava djece i*

- mladih na seksualno zdravlje (knjiga sažetaka)*, 115-135. Rijeka: Medicinski fakultet Sveučilišta u Rijeci.
60. Pravilnik o zaštiti maloljetnika u elektroničkim medijima, *Narodne novine* 153/09, 84/11, 94/13, 136/13.
61. Pravobranitelj za djecu (2019). Izvješće o radu pravobraniteljice za djecu 2019. Zagreb: Pravobranitelj za djecu.
62. Pregrad, J. (2009). Tko je za što odgovoran? Raspodjela odgovornosti za objavljeno i učinak objavljenog. U: Hadžiselemović, Dž., Plavšić, M., Pregrad, J., Rusijan Ljuština, V. (Ur.): *Psihologija Mediji Etika: iskustva i promišljanja za bolju suradnju*, 154-167. Pula: Društvo psihologa Istre – Associazione psicologi dell'Istria, Naklada Slap.
63. Reiner, R. (2006). Media-made criminality: The representation of crime in the mass media. U: Maguire, M., Morgan, R., Reiner, R. (Ur.): *The Oxford Handbook of Criminology*, 302-337. Oxford: Oxford University Press.
64. Ružić, N. (2009). Mediji kao izvor ideja za oponašanje. *MediAnali*, 3(6), 103-120.
65. Siddaway, A.P., Wood, A.M. i Hedges, L.V. (2019). How to Do a Systematic Review: A Best Practice Guide for Conducting and Reporting Narrative Reviews, Meta-Analyses, and Meta-Syntheses. *Annual Review of Psychology*, 70, 747-770.
66. Singer, M., Došen, A., Dundović, D., Dujmović, Z., Đanić, A., Mikšaj-Todorović, Lj., Kovčo Vukadin, I., Volarević, G. (2009). *Zagreb-siguran grad*. Istraživački projekt. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
67. Singer, M., Kovčo Vukadin, I., Cajner Mraović, I. (2002). *Kriminologija. Treće, izmijenjeno i dopunjeno izdanje*. Zagreb: Nakladni zavod Globus, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
68. Smolej M., Kivivuori J. (2008). Crime News Trends in Finland: A Review of Recent Research. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 9, 202–219.
69. Sučić, I. (2017). Analiza dobrih i loših radijskih praksi s preporukama. U: Koštro, M. (Ur): *Kako izvještavati (o) djeci i mladima – priručnik za novinare i urednike elektroničkih medija*, 18-21. Zagreb: Panda komunikacije.
70. Sudar, N. (2018). *Analiza medijskog izvještavanja o slučajevima nasilja prema ženama*. Zagreb: Pravobranitelj/ica za ravnopravnost spolova Republike Hrvatske.
71. Sudar, N. (2019). *Medijski kodeks - vodič za profesionalno i senzibilizirano izvještavanje o nasilju prema ženama i femicidu*. Zagreb: Pravobranitelj/ica za ravnopravnost spolova Republike Hrvatske.

72. Surette, R. (2007). *Media, crime and criminal justice*. Belmont, CA: Thomson Wadsworth.
73. Šola, I., Čičak, A. (2013). Nasilje medija: cinizam samoregulacije. *Crkva u svijetu*, 48(1), 107-124.
74. Valković, J. (2010). Oblici i utjecaj televizijskog nasilja. *Nova prisutnost*, 8(1), 67-86.
75. Vilović, G. (2014). Etičnost masovnog komuniciranja. U: Malović S. (Ur.): *Masovno komuniciranje*, 229-272. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
76. Zakon o elektroničkim medijima, *Narodne novine* 153/09, 84/11, 94/13, 136/13.
77. Zakon o medijima, *Narodne novine* 59/04, 84/11, 81/13.
78. Žitinski, M. (2010). Novinarstvo kao industrija nasuprot novinarstvu kao profesiji. *MediAnali*, 4(7), 23-38.